

Índex

Resum del treball.....	3
1. Objectius.....	4
2. Introducció i presentació del tema.....	6
3. Estat de la qüestió.....	8
4. Desenvolupament de la proposta.....	27
4.1. Treball anterior a la realització dels itineraris.....	28
4.1.1. Activitats anteriors a la sortida a Dalt Vila.....	28
4.1.2. Activitats prèvies a la sortida sobre la ciutat d'Eivissa.....	29
4.2. Itineraris didàctics per treballar la ciutat d'Eivissa.....	31
4.2.1. Itinerari didàctic per la Dalt Vila medieval i de l'edat moderna..	32
4.2.2. Itinerari General de la ciutat d'Eivissa.....	39
4.3. Activitats posteriors a la sortida.....	45
5. Conclusions.....	48
6. Referències bibliogràfiques.....	50
7. Bibliografia.....	56
8. Pàgines Web.....	57
Annex A. Itinerari didàctic per la Dalt Vila medieval i moderna.....	60
Annex B. Itinerari didàctic general de la ciutat d'Eivissa.....	108

Resum del treball

Al llarg del present treball s'exposaran dos itineraris didàctics sobre Dalt Vila i la ciutat d'Eivissa. Es cercarà canviar la manera d'estudiar la ciutat i fer-la més atractiva pels alumnes. Aquests dos itineraris tractaran dues vessants diferents de la ciutat: per una banda els elements medievals i propis de l'edat moderna i per altra banda s'explicaran els aspectes principals que podem trobar al llarg de la capital a un nivell més genèric. D'aquesta manera es mostrarà un itinerari molt específic i un altre on es mostrin els ítems principals que conformen aquesta orb.

És evident que des de fa uns anys la utilitat dels itineraris didàctics ha quedat suficientment demostrada. Nombrosos professors d'institut i reconeguts pedagogs han fet molta feina en aquest camp i els resultats han estat molt positius. Així doncs agafaré aquesta idea treballant un conjunt de monuments presents a Dalt Vila, a més de tractar els aspectes més rellevants de la ciutat. Com és lògic entre un itinerari i altre haurà qualche ítem que es repetirà, però s'intentarà realitzar dos itineraris distints i a la vegada complementaris. És important ressenyar que aquesta orb està declarada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Per lo tant, el treball girarà al voltant de la necessitat d'apropar aquest patrimoni mundial als alumnes dels centres educatius.

Paraules clau: Itinerari didàctic, materials didàctics, Eivissa, Dalt Vila, patrimoni històric.

Vicente José Juan Torres

1. Objectius

Alhora de plantejar aquest treball s'han marcat una sèrie d'objectius, els quals s'intentaran complir al llarg de la realització d'aquesta investigació. En les conclusions es faran referències sobre si s'han assolit o en cas contrari s'ha de treballar altres aspectes per tal d'assolir-los. L'objectiu principal és apropar la història de Dalt Vila als estudiants dels centres educatius secundaris i tractar-la des d'un àmbit més dinàmic. Hi ha vegades que un llibre o un ordinador no pot presentar de la millor manera uns elements tant impressionants com és la ciutat emmurallada de Dalt Vila. Per lo tant la visita en primera persona per part dels alumnes, acompanyats per docents, és una oportunitat única per aprendre des d'una altre punt de vista els principals monuments que conformen la ciutat antiga.

En segon lloc es tractarà d'impulsar la iniciativa personal dels alumnes a conèixer la seva ciutat i els elements característic d'aquesta zona. Per tal d'aconseguir aquest objectiu es dissenyaran un conjunt d'activitats vinculades amb els diferents monuments i es facilitaran enllaços web i altres recursos per tal de motivar l'alumnat. Nosaltres com a docents hem d'intentar que els alumnes vagin a més i no es quedin en les lliçons que el professor doni dins l'aula.

En tercer lloc s'intentarà desenvolupar i potenciar l'educació en els valors i el tractament de temes transversals, com podrien ser el tractament al patrimoni històric-artístic, educació moral i cívica, ambiental, etc. En aquest aspecte és clau que els professors donin als alumnes una sèrie de pautes per tal de no fer malbé el nostre patrimoni històric, el qual pot ser danyat molt fàcilment. Per lo tant hem d'ensenyar a valorar el nostre legat històric i a defensar-ho davant els perills actuals com serien l'arribada del turisme de masses, els actes vandàlics o la despreocupació de les autoritats polítiques.

En quart lloc aquest treball s'ha fet amb l'objectiu de crear un material didàctic que permeti conèixer a l'alumnat, i a tothom que estigui interessat, la realitat més pròxima del nostre patrimoni històric i cultural. Si l'ensenyança de les ciències socials té com a objectiu final formar ciutadans que viuen en una societat basada en els valor democràtics, és evident que tindran que conèixer els aspectes més rellevants de la seva història i cultura més immediata. Això no vol dir que només hagin de conèixer la història de Dalt Vila els estudiants eivissencs, ja que el conjunt està declarat Patrimoni de la Humanitat, encara que resulta evident que són els que més relació tenen amb el seus monuments.

En quint lloc és important fomentar els hàbits saludables i les activitats físiques. Si aquests itineraris es realitzen, els alumnes estaran caminant durant hores en un ambient natural i únic. D'aquesta manera no només es treballen aspectes científics relacionat amb la història d'Eivissa, sinó que també es fomenta la realització d'exercici físic, el qual resulta imprescindible per tal de portar una vida sana i equilibrada.

En sisè lloc i últim lloc es cercarà incrementar el coneixement dels aspectes bàsics de la ciutat i de l'illa d'Eivissa. En un moment històric on la societat està globalitzada les peculiaritats locals estan cada vegada més marginades. D'aquesta manera s'intentarà donar-li valor a la nostra història i no hi ha millor manera que passar aquesta informació a les noves generacions d'estudiants, els quals no s'haurien d'oblidar d'on venen ni de les seves arrels. Per lo tant, amb la realització de les activitats es cercarà un treball d'àmbit personal on els alumnes reflexionin sobre quins han estat els esdeveniments més rellevants que els ha portat a viure el moment en el qual hi som ara.

2. Introducció i presentació del tema

Al llarg del present treball es treballaran els monuments i lloc més emblemàtics de la ciutat d'Eivissa. El treball es basarà en l'explicació de dos itineraris didàctics, els quals tractaran aspectes diferents de la ciutat. El primer d'ells tracta sobre els monuments, edificis i museus que expliquin les característiques pròpies de l'edat mitjana i l'edat moderna, concentrant-se sobretot en la ciutat emmurallada de Dalt Vila. El segon té un caràcter global i apareixen elements propis de totes les etapes històriques. Així doncs s'explicaran els elements de l'edat antiga, on es destacarà la presència dels cartaginesos, la repetició dels elements més rellevants de l'edat mitjana i moderna, i finalment els elements propis de l'edat contemporània.

Pel que fa al primer itinerari s'alternaran els monuments amb la visita a museus i altres activitats. L'itinerari es dividirà en tres fases: la realització d'un treball abans de la sortida, activitats a fer durant la sortida i les activitats final a fer dins l'aula. Aquest esquema es farà servir als dos itineraris. El nivell per aquest primer itinerari és de segon de la ESO, ja que el currículum LOMCE, el qual estarà vigent l'any que ve, determina que en aquest curs s'ha d'estudiar aquests períodes històrics. Així doncs tant les activitats d'abans, com les pròpies de les sortides i les finals estaran enfocades per aquests alumnes.

El segon itinerari presenta un recorregut històric de la ciutat. Al principi i com excepció, es sortirà del municipi però està totalment justificat. Aquest ítem correspon al poblat fenici de Sa Caleta, ja que va ser el primer assentament estable de l'illa. Llevat d'aquest, la resta d'ítems els trobarem per la ciutat. S'agafaran alguns monuments i museus de l'altre itinerari, ja que hi ha elements com la Catedral o el Castell que no es poden obviar alhora de fer un itinerari general. La darrera part correspondrà a l'explicació de carrers, museus, places i monuments propis de l'edat contemporània. Com és evident el nivell de l'itinerari variarà segons els temes dels ítems. Pel que fa a l'edat antiga estarà pensat per alumnes de primer de la ESO. Com ja s'ha esmentat els ítems de l'edat mitjana i moderna estaran pensat per alumnes de segon de la ESO.

Finalment tot allò que tracta sobre l'edat contemporània es farà per alumnes de quart de la ESO. Sempre s'ha agafat la llei que entrarà en vigor l'any que ve, que és la LOMCE. En els dos itineraris hi haurà fotografies que serviran per il·lustrar els monuments, carrers o museus. Aquestes fotografies aniran acompanyades d'un apartat dedicat a la localització, descripció i el context històric de cada ítem. Les activitats que s'han de fer estaran adaptades pels distints nivells, al igual que les explicacions. En definitiva ens trobem davant dos itineraris que tenen objectius diferents. L'itinerari general cerca donar una visió global i general de la ciutat, és a dir, exposar als alumnes els elements més emblemàtics que conformen l'orb, mentre que l'itinerari de Dalt Vila cerca explicar els elements fonamentals que conformen el nostre patrimoni.

L'objectiu principal és que els alumnes observin que les ciutats no són elements estàtics, sinó que van canviant segons l'època. Per aquesta raó s'han pensat activitats i explicacions per il·lustrar les característiques principals que presentava la ciutat en cada etapa històrica. Amb aquests itineraris es cerca apropar la ciutat i els seus monuments als alumnes. És evident que la joventut els coneix, ja que conviu amb ells. El problema és que no saben interpretar el que tenen al seu voltant i no coneixen els museus, els quals estan més a prop del que ells pensen.

Per últim simplement afegir que és necessari que els alumnes coneguin el seu món més pròxim. Al cap i a la fi el nostre objectiu com a docents és formar ciutadans i per això és fonamental que aquests coneguin la seva història i la sàpiguen interpretar. Amb aquests dos itineraris es busca precisament que els joves aprenguin d'una manera diferent la història de la seva ciutat, dels pobles que han passat per ella (cartaginesos, romans, àrabs, catalans, castellans, etc), els seus monuments i els museus. Només d'aquesta manera sortiran de l'educació obligatòria amb algunes nocions sobre com s'ha arribat al moment actual o per exemple, sobre quins són els personatges més emblemàtics que han nascut en aquesta terra.

3. Estat de la qüestió

Alhora d'elaborar aquest apartat és important fer una separació entre les publicacions de caràcter científic, les divulgatives i les pròpies d'itineraris didàctics. En primer lloc s'explicaran les científiques. Com és evident, la investigació de Dalt Vila ha estat molt nombrosa al llarg de la història. La antiga ciutat té molts monuments, els quals han suscitat molt d'interès a la comunitat científica. Elements com la Catedral, el Castell o els baluards han estat sempre en el punt de mira dels historiadors, per lo que trobar bons treballs sobre aquests temes no serà una tasca complicada.

Primerament caldria destacar les obres de caràcter general, com seria el llibre *Las murallas de Ibiza* d'Eduard J. Posadas publicat l'any 1989. Al llarg d'aquest llibre l'autor fa un repàs de les fortificacions medievals i renaixentistes, a més d'explicar la vida d'aquella població i els atacs que va sofrir la ciutat al llarg dels segles. A més a més afegeix una col·lecció de fotografies i de mapes molt interessants i segurament em podran servir alhora de fer aquest treball. El mateix autor presenta tot un conjunt de llibres i articles on estudia tots els aspectes militars de Dalt Vila, i va molt més enllà de les murades.¹

Com és evident no podem oblidar-nos de *l'Enciclopèdia D'Eivissa i Formentera* impulsada pel Consell Insular. Al llarg dels diferents volums s'expliquen els ítems, personatges i esdeveniments més importants de la història d'Eivissa. El volum que més empraré és el número vuitè, ja que s'expliquen les murades i els elements defensius de Dalt Vila. En el quart volum s'explica Dalt Vila a nivell general, per lo que també s'emprarà.

---

¹ Posadas, Eduardo. (1999). *Breve historia u guía de las murallas de Ibiza*. Eivissa: Iboshim.
Posadas, Eduardo. (1992). *Guía de las murallas de Ibiza*. Eivissa: Iboshim.
Posadas, Eduardo. (1989). *Torres y piratas: en las islas pitiusas*. Eivissa: Consell Insular.
Posadas, E. (2001). Torres de refugio prediales de Ibiza. *Castillos de España*, (121), 21-25.

També a nivell general hi ha que destacar a l'autor Antoni Ferrer Abárzuza. És un dels historiadors més importants d'Eivissa en l'actualitat i ha treballat molt sobre l'Eivissa medieval i moderna. Sense cap dubte un dels seus treballs més importants va ser *L'Eivissa de Jaume I* de l'any 2008 on relata la situació de l'illa quan es va produir la conquesta catalanoaragonesa i els trets característics de l'Eivissa musulmana.

Ara bé aquest autor s'ha dedicat a fer un estudi exhaustiu de la situació de l'illa durant el període àrab. Així doncs trobem diferents articles i llibres que tracten de com era la ciutat antiga durant aquest període, quan s'anomenava Madina Yabisa i sobre els trets de les murades eivissenques.² Hi ha més autors que han fet publicacions sobre la història d'Eivissa a nivell general. Un dels més importants és Isidor Macabich i la seva *Historia de Ibiza* de l'any 1967. Al llarg d'aquest volum s'expliquen diferents aspectes de l'època medieval eivissenca i es detallen els trets principals del període musulmà.

Encara que és cert que aquesta obra es troba una mica desfasada, no hem de rebutjar-la completament, ja que presenta aspectes interessants. Un altra obra imprescindible del mateix autor és *Es feudalisme a Ivissa* on s'explica la importància d'aquest sistema en la població illenca. Al llarg d'aquestes obres apareixen elements claus de Dalt Vila com la Catedral o les murades, per lo que podria servir-me per agafar informació. Altre autor important és en Felip Cirer i la seva *Història d'Eivissa de la prehistòria a l'actualitat* encara que aquesta obra la varen escriure varis autors, és cert que en Felip Cirer va actuar com a coordinador. Es fa un repàs de la història d'Eivissa i apareixen explicats l'època medieval i moderna, a més d'elements propis de Dalt Vila com el Castell o els monestirs.

---

² Ferrer, Antoni. (2002). *El llibre del mostassaf d'Eivissa : la vila d'Eivissa a la baixa edat mitjana*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

Ferrer, Antoni. (1995). *Captius, sarraïns, batejats, persones de talla... : sobre l'esclavitud a l'Eivissa medieval*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

Ferrer, A. (2012). La vila medieval d'Eivissa: La murada del Raval. *Revistes catalanes amb accés obert*. (51), 63-75.

Com a investigador que ha estudiat la història de la nostra illa cal destacar a Bernat Joan i Marí. Dins de la seva extensa obra destacaré un llibre anomenat *Història d'Eivissa* on es fa un repàs de la història illenca i els esdeveniments més importants que han succeït a l'illa. És una obra de caràcter general, per lo que em pot servir per agafar informació sobre qualche aspecte bàsic, relacionat amb alguns elements que conformen la ciutat antiga de Dalt Vila.

Una altra autora que ha fet molta feina sobre Eivissa ha estat Rosa Vallés. Al llarg de la seva extensa obra ens trobem llibres i articles que expliquen a nivell generals els aspectes més rellevants d'Eivissa i uns altres més específics. A més a més ha escrit nombroses obres divulgatives, però aquestes les explicarem més endavant. Pel que fa a les obres de caràcter general destaquen les seves aportacions sobre la ciutat d'Eivissa a través de la seva història. Per lo tant és un llibre excepcional per emprar al llarg d'aquest treball, ja que tracta elements de Dalt Vila.³

Per altra banda Antoni Costa, juntament amb Rosa Vallés, varen fer un llibre dedicat a la ciutat i badia d'Eivissa. En aquest treball es fa un repàs a la història de la ciutat, on s'expliquen elements com la Catedral, Castell, fortalises defensives, entre altres. A més a més destaca per la importància que es dona als elements relacionats amb la mar, com el port i la seva defensa.⁴ Altre autor a destacar és Mariano Planells, el qual va escriure *Sa Història d'Eivissa* l'any 1983 fent un repàs dels aspectes més rellevants dels esdeveniments històrics de la nostra illa.

Per últim m'agradaria citar a un autor menorquí, el qual va fer una obra a nivell general sobre la història de les Illes Balears. No és altre que en Miquel Àngel Casanovas i la seva obra *Història de les Illes Balears*. Dins aquest manual ens podem trobar explicats nombrosos ítems que esmentaré al llarg del treball, el que suposa que aquest llibre sigui tant important, encara que sigui un manual. A nivell general aquestes són les obres més importants de la història d'Eivissa i la seva ciutat.

---

³ Vallés, Rosa. (1996). *La ciutat d'Eivissa i la seua significació històrica*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.

⁴ Costa, Antoni i Vallés, Rosa. (1996). *La ciutat i badia d'Eivissa*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

A continuació es farà un repàs dels llibres i articles més importants sobre l'estudi dels aspectes més importants de Dalt Vila, com podria ser la Catedral o el Castell. En primer lloc m'agradaria destacar a Luis Cervera Miralles, el qual ha fet una sèrie d'investigacions sobre els carrers de Dalt Vila. Dins la seva obra apareixen dos publicacions que tracten d'aquest tema. És una obra excepcional i única, ja que s'expliquen els carrers emblemàtics de la ciutat i la seva importància al llarg de la història. A més a més té una importància cabdal, ja que es faciliten dibuixos, plànols i mapes de la ciutat, els quals es podrien utilitzar alhora de dissenyar activitats pels nins i nines. L'autor es va centrar sobretot en l'Eivissa àrab i l'Eivissa dels segles XIV i XV, explicant l'evolució dels carrers i en definitiva de la pròpia ciutat.⁵

Pel que fa a l'estudi de l'Eivissa àrab hem de destacar una altra vegada a l'autor Antoni Costa Ramon i el seu llibre *La triple murada de l'Eivissa medieval*. Al llarg d'aquest llibre s'explica les característiques de les construccions defensives musulmanes, destacant sobretot les murades. Un autor que ha fet molt de treball sobre aquest tema ha estat Guillermo Rosselló Bordoy. Amb el seu article que té com a títol *Notas para el estudio de Ibiza musulmana* va fer un resum sobre els aspectes a tenir en compte alhora d'entendre aquest període tant rellevant i en certa manera desconegut de la nostra història. De l'antiga mesquita musulmana de Dalt Vila no es sap pràcticament res, encara que es suposa que es trobaria davall la Catedral. De moment l'únic que es pot dir és que aquesta idea és una hipòtesi i com a tal no n'hi ha cap publicació important que s'hagi d'afegir.

Durant els últims vint anys la revista *Eivissa* ha publicat nombrosos articles sobre la història de Dalt Vila. En els seus números diferents especialistes i historiadors expliquen qualche detall de la història de l'illa.

---

⁵ Cervera, Luis. (2001). *Els carrers de Dalt Vila. El triple recinte de l'Eivissa àrab*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

Cervera, Luis. (2002). *Els carrers de Dalt Vila- Eivissa- La vila nova-El burg de Santa Llúcia*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

Sobretot es pot destacar el número 41 i 29 on s'expliquen els assentaments musulmans de Madina Yabisa, encara que la utilització d'aquesta revista s'emprarà per altres temes. Per altra banda s'ha de destacar *El almanaque pitiuso* on apareixen aspectes relacionats amb la història popular eivissenca, entre altres temes.

En relació amb la Catedral d'Eivissa s'ha escrit molt i des de punts de vista molt diferents. Des d'una perspectiva arqueològica s'ha de senyalar a Rosa Gurrea i Ángeles Martín i el seu llibre *Excavaciones arqueológicas en la Catedral de Ibiza* on s'expliquen aspectes molt rellevants sobre la hipòtesis de antiga mesquita i sobre els elements característics de la Catedral. Des de una perspectiva artística destaca el llibre de Narciso Casas titulat *Historia y arte en las Catedrales de España*, on s'expliquen els elements arquitectònics més rellevants i alguns aspectes d'índole històric.

Altre llibre a tenir en compte sobre la Catedral és el titulat *Catedrales de España (su pasado y su presente)* de Carlos Sarthou. És un llibre on s'expliquen les Catedrals espanyoles des de diferents punts de vista, encara que els aspectes històrics i artístics són els més rellevants. Dins aquest treball apareix un capítol dedicat a la Catedral eivissenca i es mostren nombrosos aspectes que no estan en altres obres similars. Per altra banda s'ha de citar el Castell, el qual es troba situat just al costat de la Catedral. En primer lloc hi ha que esmentar l'obra Antoni Ferrer i Carolina Tur titulada *Estudi arqueològic i històric del Castell d'Eivissa*. En aquest llibre es fa un repàs sobre els aspectes més característics del Castell i la seva funció durant la història.

Per altra banda hem de senyalar un número de la Societat Arqueològica Lul·liana que presenta un capítol que té com a títol un document sobre el Castell d'Eivissa de l'any 1276. En aquest article s'explica el contingut del document en qüestió i apareixen els aspectes més rellevants de la fortalesa militar medieval, just després de la conquesta catalanoaragonesa.

A més a més ens trobem amb el llibre de Bartolomé Escandell Bonet titulat *Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón*. En el volum III s'explica la utilització del Castell durant el segle XVII y XVIII, per lo que s'esmenten els canvis que va sofrir durant l'època dels Àustries espanyols.

Dins de l'apartat de publicacions científiques de caràcter específic trobem un article publicat a la revista *Arquitectura y vivienda* on apareixen explicats els trets arquitectònics més rellevants del Castell. L'article té com a títol Castillo de Ibiza i està fet per un arquitecte, per lo que la seva investigació està enfocada en els aspectes constructius. Altres ítems a destacar són els baluards. Al llarg de la ciutat emmurallada de Dalt Vila ens trobem amb un conjunt de baluards, els quals presenten diferències entre ells. N'hi ha publicacions on només apareix explicat un baluard i d'altres on es presenten tots o la gran majoria. En primer lloc podem destacar l'obra d'en Eduardo Posadas, anteriorment esmentades. Dins de la seva obra apareixen explicats tots els baluards, el que representa un esforç molt plausible.

En aquesta ocasió hem de recuperar l'obra de Bartolomé Escandell Bonet titulada *Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón*, ja que apareixen explicats els elements bàsics dels baluards. A nivell científic s'ha de destacar també un altre llibre del mateix autor publicat l'any 1970 que té com a títol *Aportación a la historia de las murallas renacentistas de Ibiza*. Dins aquesta investigació s'expliquen els aspectes més rellevants i la utilitat de les murades davant alguns episodis, com per exemple els atacs dels pirates.

Pel que fa a la història recent de la ciutat d'Eivissa hem de parlar d'un autor: Domingo Viñarás. En la seva tesina *De la dictadura a la República: 1931 según el Diario de Ibiza* apareixen explicats alguns elements claus per entendre la ciutat d'Eivissa de principis del segle XX. Apareix l'estructura de la ciutat i els diferents barris que hi havia. Aquest llibre em pot servir sobretot alhora de realitzar un itinerari més general, per lo que aquí la temàtica relacionada amb l'edat mitjana i moderna quedaria apartada.⁶ Altre autor a tenir en compte és en

---

⁶ Viñarás, Antonio i Escandell Neus. (2016) : *La segona República a Eivissa i Formentera*. Palma de Mallorca: Documenta Balear.

Felip Cirer, anteriorment explicat. En aquesta ocasió va dedicar un parell de llibres alhora d'estudiar la ciutat durant el segle XIX i XX. En aquest sentit em servirà també per elaborar l'itinerari genèric.⁷ Per altra banda podem senyalar un llibre d'un fotògraf titulat *Unas imágenes para la historia: Ibiza años 50* de Heinz Vontin. En aquest treball apareixen un conjunt d'imatges, no només del passeig de S'alamera o dels baluards, sinó que de tots els ítems principals de Dalt Vila. Em pot servir alhora de fer l'itinerari general, ja que hi ha un gran contingent d'imatges de gran qualitat.

Altre ítem a treballar és l'església de Sant Domènec. Aquest monument religiós es troba situat en el cor de Dalt Vila a molt pocs metres del ajuntament. Serà un element a tenir en compte alhora de treballar els itineraris i és un monument de vital importància per entendre la ciutat. Com en altres ocasions hem de recuperar el llibre de Bartolomé Escandell Bonet, ja que apareix explicada aquesta església. Si volem tenir un punt de vista artístic hem de tenir en compte el llibre titulat *El patrimonio artístico de Ibiza* de Santiago Sebastián. En aquest treball apareixen explicats els elements arquitectònics de l'església, la seva història i els elements interiors de la mateixa.

Un altre llibre interessant és el d'Antonio Colinas publicat l'any 1995. Tracta de l'Eivissa de Rafael Albertí, l'il·lustre escriptor que va estar a l'illa durant el cop d'estat de 1936. Sorprenentment apareix explicada l'església i donen molts de detalls sobre els elements arquitectònics i artístics que la conformen.⁸

Altra església a tenir en compte és la de Sant Cristòfol. Va ser fundat l'any 1599 el que el converteix com el més antic de l'illa, encara que als anys 60 del segle passat es va tirar pel seu estar ruïnós. Actualment l'edifici conserva l'interior de l'església anterior. En aquest cas trobem publicacions genèriques i no s'ha trobat cap llibre ni article relacionat amb aquesta església.

---

⁷ Cirer, Felip. (1995) Els moviments associatius a Eivissa des de final del segle XIX fins a 1936. *Moviment associatiu a les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics.

⁸ Colinas, Antonio. (1995). *Rafael Alberti en Ibiza: Seis Semanas Del Verano de 1936*. Michigan: Tusquets Editores.

L'únic que es té és la informació de l'ajuntament, la qual està tota penjada a la seva pàgina web. Per altra banda hem de ressaltar el convent dels dominics, el qual és actualment l'ajuntament de la ciutat. Des de l'any 1835 l'edifici va passar a ser presó, institut de batxillerat o edifici polivalent, fins que finalment se va establir com a ajuntament. Les obres dedicades a aquest convent són moltes, encara que no hi ha ninguna que es dediqui completament al seu estudi. Antoni Ferrer explica alguns detalls del convent en un capítol del llibre *La fortificación medieval de la Península Ibérica*, on explica la seva funció defensiva dins una zona clau de la ciutat. Per altra banda hauríem d'esmentar alguns llibres de viatgers, però aquest tipus de publicacions seran explicades més endavant.

En un segon ordre hem d'explicar quines han estat les publicacions divulgatives més importants sobre Dalt Vila. N'hi ha molts llibres de viatgers, cròniques i guies, per lo que aquest apartat té una gran importància. En primer lloc hem de senyalar el treball que han fet els museus que es troben dins el recinte emmurallat. El centre d'interpretació i museu Madina Yabisa es troba dins el cor de Dalt Vila. Té com a tema principal la dominació musulmana de les Pitiüses durant l'edat mitjana. Ha fet molt de treball divulgatiu per tal d'apropar aquesta història a la població però no hi ha res imprès en paper. El que tenim són un conjunt de pàgines web on s'expliquen les activitats i bàsicament què ens hi podem trobar allà.⁹

Els museus han fet una labor divulgativa molt important. És el cas del museu d'art contemporani, el qual es troba molt a prop del Portal de Ses Taules. En aquesta ocasió hem trobat dos llibres molt interessants. Per una banda destaca un treball fet per varis autors, els quals expliquen com fer pedagogia amb el patrimoni de les Illes Balears.

---

⁹ Ajuntament d'Eivissa. (2016). *Centro de interpretación Madina Yabisa*. Recuperat el 15 d'abril de 2016 des de www.eivissa.es/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=396:madina-yabisa&catid=127:art-i-cultura&Itemid=220&lang=es

Govern de les Illes Balears. (2016). *Centro de interpretación Madina Yabisa*. Recuperat el 15 d'abril de 2016 des de <http://www.illesbalears.es/esp/ibiza/museos-centros2.jsp?SEC=MUS&id=00001371&lang=0001>

És un treball molt vàlid, ja que presenta materials didàctics sobre molts monuments de les Illes. Dins d'aquest treball es presenta un conjunt de pàgines referides al museu d'art eivissenc.¹⁰ A més a més l'ajuntament d'Eivissa té una pàgina web on s'expliquen les activitats més importants del museu i les exposicions que es poden visitar. Hi ha breus explicacions i comentaris dels quadres i és una bona guia a tenir en compte.¹¹

Dins l'apartat dedicat a les Illes Balears apareix una explicació exhaustiva sobre el museu d'art contemporani i les seves exposicions més importants. Encara que sigui una simple guia té la seva importància i a nivell divulgatiu considero que és força rellevant.¹² Pel que fa al museu Catedralici no s'ha fet cap intent de difusió per part del bisbat. Es sap que té una gran col·lecció d'art i orfebreria però no n'hi ha cap publicació al respecte. Per lo tant s'hauria d'anar abans al museu i demanar informació sobre allò que tenen exposat, ja que a la web només ens trobem petites descripcions d'on es troba situat el museu.

Per acabar l'apartat de museus citarem el museu dels baluards i el llibre genèric *Museus de les Illes Balears* obra d'en Sebastià Serra, Lourdes Melis i Toni Vives. Aquest darrer fa un repàs i una explicació de tots els museus que hi ha a les Illes, per lo que em servirà com a guia alhora de tenir en compte la varietat de museus que hi ha a Dalt Vila. En segon lloc ens trobem amb el museu dels baluards on hi ha exposicions canviants sobre la història de la defensa eivissenca.

---

¹⁰ Colom, Antoni, Fernández, Carmen et al. (2005). *Materials per a una pedagogia patrimonial a les Illes Balears*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

¹¹ MACE. (2016). *Museu d'art Contemporani d'Eivissa*. Recuperat el 15 d'abril de 2016 des de <http://www.eivissa.es/mace/>

¹² Inman, Nick, David Baird, et al. (2013). *Spain. The guides that show you what others only tell you*. London: Penguin Company.

Com a publicacions a tenir en compte només destaca el fulletó que té el propi museu i les pàgines web de l'ajuntament de la ciutat, on s'expliquen les activitats, la història i l'accessibilitat del mateix.¹³ Ara bé no només de pàgines web i museus tenim informació divulgativa. Hem de destacar el treball que ha fet la UNESCO durant els darrers anys basat en la divulgació de la ciutat antiga d'Eivissa.

S'ha d'aclarir que no en tots els casos l'encarregat de fer les publicacions hagi set la UNESCO sinó que gràcies al finançament s'han pogut editar tot un conjunt de llibres i publicacions sobre la ciutat emmurallada d'Eivissa. En primer lloc hem de citar el llibre de Narciso Casas titulat *Patrimonio mundial cultural de la humanidad en España*. Al llarg d'aquest treball es fa un repàs de totes les ciutats declarades Patrimoni de la Humanitat i com és evident es parla d'Eivissa i més concretament de Dalt Vila. Ens trobem davant un llibre descriptiu on s'expliquen els trets característics dels diferents monuments i llocs d'interès més rellevants.

En segon lloc tenim el llibre de na Concha García Campoy i Antonio Colinas titulat *Ibiza* el qual pertany a una col·lecció feta per la UNESCO on apareixen les ciutats Patrimoni de la Humanitat. Aquests dos autors varen elaborar el llibre dedicat a Eivissa i expliquen la història, la cultura i les característiques fonamentals de la ciutat emmurallada. Òbviament va tenir un ressò major degut a la rellevància de l'autora que era una coneguda comunicadora a nivell nacional. Una altra publicació a tenir en compte va ser la que va fer en Juan Antonio Mondéjar i en Miguel Ángel Gómez, titulat *Turismo cultural en ciudades patrimonio de la humanidad*. Com reflexa el títol és una guia turística però des de un punt de vista cultural, per lo que em pot servir alhora de dissenyar una ruta per la ciutat.

---

¹³ Baluartes de Sant Pere i Sant Jaume. (2016). *Ajuntament d'Eivissa*. Recuperat el 16 d'abril des de www.eivissa.es/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=270%3Abaluard-de-sant-jaume&catid=109%3Amuseus&Itemid=181&lang=es

A més hi ha que destacar el treball de Rosa Gurrea i Milena Herrera que varen elaborar un treball sobre els 10 anys d'Eivissa com a ciutat Patrimoni de la Humanitat per l'ajuntament d'Eivissa. Al llarg del llibre es fa un repàs sobre els aspectes que han canviat de la ciutat i les perspectives que hi ha de futur per aquesta zona. A més a més es fa una narració dels monuments de l'època medieval fins altres aspectes que varen conformar a la ciutat com a patrimoni de la humanitat. Té com a finalitat bàsica divulgar els monuments, museus i carrers més rellevants.¹⁴

Una vegada repassades les publicacions divulgatives de la UNESCO hem de assenyalar altres treballs d'aquesta índole. En primer lloc hauríem de recuperar el llibre anteriorment explicat d'en Eduardo Posadas titulat *Breve historia u guía de las murallas*. Per altra banda destaquen llibres de viatgers o de turisme que expliquen determinats aspectes rellevants de l'antiga ciutat. Aquest és el cas d'Antonio Vela amb el seu llibre *Ibiza y Formentera* on es fan unes rutes per les dues illes. S'esmenta amb molt d'interès la situació i les activitats a realitzar al llarg de la ciutat. Per altra banda hem de destacar una publicació del antic museu arqueològic, el qual actualment es troba tancat i ja porta quasi deu anys en aquesta situació. És per aquesta raó que no es parlarà ni es treballarà aquest museu ja que la seva realització seria impossible.

De igual manera s'ha fet un treball sobre l'Eivissa prehistòrica fins arribar al període musulmà. Els autors són en Benjamí Costa i en Jordi Fernández i fan un repàs dels objectes trobats i de la història de la ciutat. Per lo tant és un llibre molt interessant que em podria donar molta informació alhora d'agafar idees per treballar l'Eivissa musulmana. A continuació hi ha que parlar sobre el museu d'art de Puget. La direcció d'aquest museu, el qual es troba situat en una casa de més de dos cents anys d'antiguitat, ha elaborat nombrosos fulletons i articles sobre el museu i la seva temàtica.

---

¹⁴ Gurrea, Rosa i Herrera, Milena. (2009). *10 anys Eivissa patrimoni de la humanitat 1999-2009*. Eivissa: Ajuntament d'Eivissa.

Per lo tant es pot dir que ha fet un treball divulgatiu molt interessant. No obstant això s'ha d'afegir l'estreta col·laboració del museu i les institucions, sobretot l'ajuntament de la ciutat. D'aquesta manera el consistori ha facilitat unes pàgines web molt il·lustratives sobre la història del museu i els aspectes més importants sobre el que es pot visitar.¹⁵ Per altra banda he trobat un llibre relacionat amb aquest museu que el descriu i el posa com a punt d'interès fonamental. És una obra escrita pel diari de tirada nacional *El país* que té com a títol *24 horas en... Ciudades españolas*. En aquesta publicació s'explica on està situat el museu i quines són les obres més importants que es troben exposades.

Per altra banda hem de tractar les obres realitzades per l'Arxiduc Lluís Salvador i tota la historiografia que ha generat la seva visita a les Illes Balears, i més concretament a Eivissa. Una de les seves millors aportacions són els gravats que ens va deixar, els quals mostren com era la illa en un moment tan desconegut com era el segle XIX. La seva presència a les nostres illes va significar un esdeveniment primordial i gràcies a aquest fet s'ha investigat molt sobre quina era la situació de l'Eivissa del seu temps. Òbviament Dalt Vila apareix explicada en totes les publicacions, ja que era la ciutat principal de l'illa i encara conservava el seu estatus d'orb senyorial.

Un dels autors que més ha treballat l'estància de l'Arxiduc a l'illa ha estat n'Antonio Colinas. En el seu llibre titulat *Los días en la isla* ens mostra quina era l'Eivissa d'aquell temps i que va fer el noble austríac durant la seva breu estada. Ens explica la societat i la situació socioeconòmica que vivia l'illa i per suposat la seva ciutat. Per lo tant podem agafar aquest treball alhora d'explicar l'evolució de l'orb i la seva expansió fora de les murades. Sobretot el faré servir alhora de realitzar l'itinerari general, on explicaré i mostraré als alumnes els racons més emblemàtics de la ciutat, com el passeig de Vara de Rey o els barris pescadors.

---

¹⁵ Museo Puget. (2016). *Ajuntament d'Eivissa*. Recuperat el dia 22 d'abril de 2016 des de www.eivissa.es/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=563&Itemid=557&lang=es

Per altra banda hem de destacar el treball de Joan Marí Cardona i el seu llibre titulat *Els camins i les imatges de l'Arxiduc ahir i avui*. Al llarg d'aquesta investigació es fa un repàs de les imatges que ens va deixar el noble i quina ha estat l'evolució que ha experimentat la ciutat. És una bona eina per utilitzar, ja que els recursos gràfics i la comparació fotogràfica és un mètode molt eficaç per fer entendre als alumnes que les ciutats també viuen i sofreixen canvis. La utilització de la fotografia comparada es podria fer servir al llarg dels itineraris i sense cap dubte aquests treball s'empraria per la seva riquesa en imatges i la bona redacció per part de l'autor.

Com és evident també hem de citar les obres realitzades pel mateix Arxiduc. En aquesta ocasió destacaré dos publicacions, les quals considero són les més il·lustratives i adients per aquest treball. Per una banda hem de citar el llibre encomanat per Sa Nostra a diferents autors per tal de recollir les aportacions més rellevants de l'Arxiduc a les nostres illes.¹⁶ El segon treball que citaré no podia ser altre que el volum 1 i 2 de la col·lecció traduïda al Castellà de Santiago Palacio que té com a títol *Las antiguas Pityuses* i que es centra en les aportacions i gravats que ens va deixar el noble de la situació de l'illa en el seu moment històric. Simplement es fa una adaptació, ja que el llibre en sí només reflecteix tot el que va fer l'arxiduc.

A continuació hem de explicar les publicacions que ha publicat o que han publicat sobre el museu fenici-púnic de Puig d'és Molins. La necròpolis fenícia és un dels jaciments arqueològics més importants del món púnic. Al llarg del recinte s'han trobat hipogeus, sarcòfags, aixovars i tot tipus de materials procedents del món antic. En una illa tan petita podem trobar nombrosos jaciments púnics, però en aquest cas només ens centrarem en la necròpolis i el museu. Abans de tot he d'agrair tota la informació facilitada pels treballadors del museu, els quals m'han donat tot tipus de facilitats alhora de conèixer les seves publicacions més importants i tots els treballs que citen o expliquen aquest jaciment.

---

¹⁶ Sánchez, Carlos et al. (1993). *Las Baleares por la palabra y el grabado*. Palma de Mallorca: SA NOSTRA.

La direcció del museu ha fet molt de treball pedagògic i duen a terme moltes activitats relacionades amb la didàctica. Des de fa més de 20 anys el museu s'encarrega de fer activitats sobre el terreny amb nins de les escoles i de primer cicle de la ESO. Abans de continuar s'ha d'aclarir que es farà una excepció amb aquest museu i s'explicaran totes les publicacions relacionades amb el mateix, des de les científiques fins a les pedagògiques, ja que així es pot explicar tot en un conjunt i serà més fàcil pel lector entendre tot el que s'ha publicat.

Com és evident s'ha escrit moltes publicacions científiques sobre el jaciment de Puig d'es Molins i seria gairebé impossible citar i comentar totes les obres. Pel nivell de primer de la ESO hauríem de cercar una informació general i bàsica per lo que citarem dos treballs bàsics, que ens serviran per explicar el jaciment a l'itinerari general. En primer lloc hi ha que destacar un llibre d'en Miquel Tarradell junt a dos especialistes on explica les necròpolis rurals eivissenques. Apareixen una sèrie de característiques comunes i explica la societat i el món espiritual d'aquesta cultura.¹⁷

Per altra banda destacaria un article d'en Jordi Fernández i en Benjamí Costa titulat *Necrópolis d'es Puig d'es Molins (Eivissa): las fases fenicio-púnicas*, on també apareix explicat el poblat de Sa Caleta. Al llarg de l'article s'explica la utilitat de la necròpolis per part d'aquest poble i s'expliquen els moviments migratoris de Sa Caleta a Vila. En un segon ordre hem d'esmentar dues obres divulgatives del jaciment. Primerament citaria una guia elaborada per la Conselleria de Cultura l'any 2012 titulada *Puig des Molins : museu monogràfic i necròpolis púnica. Guia*. Es fa un repàs del que hi ha dins el museu i els trets característics que formen la necròpolis, a més d'una sèrie de fotografies que il·lustren les explicacions.

---

¹⁷ Tarradell, Miquel, et al. (2000). *Necrópolis rurales púnicas*. Eivissa: Museu arqueològic d'Eivissa i Formentera.

Seguint el mateix estil i finalitat destacaria l'obra de na Maria José Almagro de l'any 1969. Encara que és un treball molt antic, resulta molt interessant observar com ha canviat el museu i el mateix jaciment. Demostra com si es treballa bé i es fa un exercici de normalització i conservació es pot millorar el tractament del patrimoni i aquest a la seva vegada resulta molt més atractiu pels turistes i pels estudiosos.¹⁸ En tercer i últim lloc hem d'explicar les publicacions pedagògiques sobre el museu i el jaciment. Com ja he dit anteriorment s'ha fet molt de treball en aquest aspecte i ens trobem davant un museu molt didàctic.

Sense cap dubte la publicació més rellevant en aquest sentit té com a títol *Propuesta didáctica para el estudio de la necrópolis del Puig des Molins y su museo monográfico* escrita pel centre de professors d'Eivissa i Formentera amb la col·laboració del museu l'any 1989. Encara segueix sent l'obra didàctica més important sobre el museu i el jaciment i ha estat emprada per la majoria de docents que han anat, ja que apareixen activitats pels alumnes, guies, informacions, coses a fer, etc. És un llibre molt complet i sobretot cerca la comprensió per part de l'alumnat. El nivell és per primària i pel primer cicle de la ESO.

Retornant a les publicacions divulgatives després del parèntesi del museu, hem de concloure explicant els llibres de viatgers. N'hi ha nombrosos llibres d'aquest estil i tots expliquen les coses a fer per la ciutat i els monuments i museus que es poden visitar. Tenen una importància relativa, ja que esmenten els punts d'interès però pràcticament no expliquen res en detall i només aporten una definició o descripció dels llocs. No obstant això entren dins el marc d'obres divulgatives i tenen el seu valor, encara que sigui a un nivell descriptiu i nominal.¹⁹

---

¹⁸ Almagro, María Jose. (1969). *Guía de la necrópolis y Museo monográfico del Puig des Molins* (Ibiza). Madrid: Ministerio de Educación.

¹⁹ Català, Pere, et al. (2016). *Viatges a Eivissa*. Eivissa: Mediterrània- Eivissa.

Font, Marga. (2013). *Eivissa-Ibiza*. Menorca: Triangle Postals.

Costa, Pep. (1989). *Caminando por Dalt Vila*. : Eivissa. Eivissa: Ajuntament d'Eivissa.

Per acabar aquest apartat s'han d'explicar les publicacions més rellevants lligades amb els itineraris didàctics a nivell general i a nivell més específic els que tinguin a veure amb la ciutat i monuments d'Eivissa. Com és evident no es citarà el del museu del Puig d'es Molins, ja que està explicat en la pàgina anterior. Com no soc cap especialista en pedagogia he tingut que cercar informació sobre com elaborar un bon itinerari. Per això vaig cerca obres més generals com per exemple guies on haguessin pautes per fer l'itinerari, encara que no tractés la història i fossin d'altres especialitats.²⁰

A un nivell més específic es troba l'obra de na Francisca García, la qual es basa en la realització de tres itineraris didàctics per alumnes de secundària i batxillerat de la ciutat de Madrid. Apareixen exemples d'activitats i com es fan les descripcions dels monuments o les places més rellevants de la capital espanyola. Per altra banda m'he trobat amb un exemple d'itinerari didàctic molt il·lustratiu dels autors Francisco José Martínez i Agustín García sobre la *Fuente del Álamo* en Múrcia on s'explica com s'ha de fer un bon itinerari didàctic i quines haurien de ser les seves parts.

Seguint amb les publicacions genèriques hem de citar l'obra d'en Francisco López i Jose Antonio Segura titulada *Los itinerarios didácticos: un recurso interdisciplinar y vertebrador del currículum*. Al llarg d'aquest articles es fa un repàs i es donen unes indicacions sobre com fer un bon itinerari. És de gran ajuda, ja que dona unes pautes a seguir i mostra exemples sobre com s'hauria de fer. A més a més mai abandona la finalitat didàctica, per lo que representa un recurs excepcional. Seguint aquest estil està el llibre de Francisca Guzmán sobre l'art de Granada. És un bon exemple de com fer més didàctic l'art, ja que apareixen activitats pels alumnes de distints nivells i es mostren les parts que conforma l'itinerari.²¹

---

²⁰ Herrero, Carlos et al (1994). *Guía para elaboración de itinerarios literarios*. Madrid: Akal.

²¹ Guzmán, Francisca. (1993). *Itinerarios artísticos didácticos de Granada*. Granada: Universidad de Granada.

Els exemples d'itineraris didàctics a nivell general són infinits. A continuació exposaré dues obres on la temàtica principal és una ciutat o un barri, ja que com he explicat la meua temàtica principal és la ciutat d'Eivissa. En primer lloc destacaria l'itinerari d'en Francisco Martínez sobre el barri de la Prosperitat a Barcelona. Al llarg d'aquest llibre es recullen activitats i fitxes didàctiques per estudiant de secundària i primària. Representa un exemple de com adequar i dissenyar les activitats dels ítems presents a una ciutat pels estudiants. En segon lloc ens trobem un article de la revista *Íber* de l'autora Yolanda Insa sobre els itineraris urbans per explicar les ciutats. Com en el cas anterior es basa en un itinerari d'una ciutat amb les activitats i les parts fonamentals, és a dir els exercicis previs a la sortida i durant la visita en sí..

Si anem concretant una mica més trobarem tota una sèrie de publicacions d'itineraris didàctics propis de ciències socials a les Illes Balears. La primera publicació a tenir en compte és la realitzada per Bonifaci Molada, la qual tracta sobre el Puig de Son Seguí i l'explicació de la seva ermita. Al llarg de l'itinerari es duu a terme una explicació exhaustiva dels diferents ítems i es presenten idees per desenvolupar activitats pels alumnes de primària i secundària.²²

Seguint amb els exemples d'itineraris didàctics balears, val la pena destacar el treball de n'Antoni Picazo sobre el poblat talaiòtic de ses Païses. Es duu a terme tot una sèrie d'activitats i explicacions sobre el poblat prehistòric per un nivell assequible pels alumnes. S'apropa d'una manera excepcional la prehistòria, i en un sentit més reduït el poblat, als joves i això ja és tot un èxit. Es mostren les possibles activitats que es podrien desenvolupar en el territori i es mostren exemples d'activitats a fer a l'aula. Sense cap dubte és un treball a tenir en compte i agafar-lo com a model.²³

---

²² Molada, Bonifaci. (1995). *El Puig de Son Seguí: Ermita de la Nostra Senyora de la Pau: Itinerari didàctic*. Santa Maria del Camí: Ajuntament Santa Maria.

²³ Picazo, Antoni, et al. (1992). *Poblat talaiòtic de Ses Païses: itinerari didàctic*. Artà: Ajuntament d'Artà.

Altres exemples d'itinerari didàctic balear el trobem en la publicació d'en Bartomeu Vilanova i en Mateu Cerdà. El tema a tractar és la badia de Pollença i fan una ruta per mar. Òbviament és un tipus d'activitat que només es pot fer si es té un vaixell d'unes dimensions molt grans o si tens un grup molt reduït. Encara que en el meu cas no necessitaré cap vehicle marítim, el cert és que representa un exemple més de com la innovació i les ganes de reinventar-se pot donar lloc a noves maneres d'aprendre i d'ensenyar.²⁴

Seguint amb el repàs d'itineraris didàctics balears hem d'exposar el treball d'en Ignasi Barceló sobre el massís de Randa. Encara que tracta sobre un accident geogràfic, utilitza el paisatge i la natura per desenvolupar les seves activitats i això representa una tècnica molt dinàmica pel professor i els alumnes. A més a més hi ha diferents activitats explicades i es faciliten recursos didàctics, per lo que representa una font a tenir en compte. Per últim explicarem i mostrarem les publicacions de caràcter didàctic que hi ha sobre la història d'Eivissa. Com ja s'ha dit anteriorment l'itinerari realitzat pel museu des Puig d'es Molins no es citarà perquè ja està explicat. En primer lloc hem d'explicar una espècie d'itinerari realitzat pel Diario de Mallorca sobre la història de les Illes Balears. Encara que no és un itinerari didàctic, sí que apareixen els elements més significatius de la nostra història des d'un punt de vista més pedagògic.

Dins aquest itinerari, el qual el podem trobar a la web, hi ha elements de Menorca, Mallorca i Eivissa. De la Pitiüsa major tracta sobretot el seu període musulmà i l'època contemporània, per lo que em podrà servir per realitzar els dos itineraris. Encara que no apareguin activitats, el cert és que té la seva importància, ja que apareixen ítems explicats d'una manera molt didàctica i comprensible. Pot servir com a eina alhora de dissenyar les explicacions o les descripcions dels diferents ítems dels meus itineraris.²⁵ Per últim s'han d'explicar dues publicacions de la revista *Íber* sobre itineraris didàctics d'Eivissa.

---

²⁴ Vilanova, Bartomeu i Cerdà, Mateu. (1999). *Itinerari en barca per la badia de Pollença: Material didàctic*. Pollença: Ajuntament de Pollença.

²⁵ Diario de Mallorca. (2016) *Itinerario histórico de las Islas Baleares*. Recuperat el 18 d'abril de 2016 des de mas.diariodemallorca.es/itinerarios-historicos/cat/

La primera que explicaré pertany a l'autora anteriorment explicada, Rosa Gurrea. En el seu article parla sobre la museïtzació del recinte emmurallat de la ciutat d'Eivissa. Tracta com al llarg de la ciutat es podrien col·locar diferents cartells explicatius per tal d'ajudar als turistes i als estudiants. Així doncs hi hauria un museu a l'aire lliure, ja que elements tant monumentals com les murades o les esglésies quedarien explicades per tothom. A més a més parla sobre l'èxit que ha tingut aquesta museïtzació i la possibilitat d'emprar la com exemple a altres monuments o ciutats. ²⁶

Per finalitzar l'apartat sobre l'estat de la qüestió s'explicarà l'article publicat a Íber d'en Andreu Besolí sobre la museïtzació del recinte emmurallat. El seu treball es va fer tres anys abans que el de na Rosa Gurrea i explica aspectes molt interessants com per exemple la necessitat d'anar renovant els museus per altre tipus de format capaç d'atreure l'atenció del públic. A més a més no és aliè al fet de que Dalt Vila sigui un monument que rep la visita de milions de turistes, per lo que la necessitat d'elaborar un projecte didàctic és fonamental i la problemàtica que es desprèn és un fet. ²⁷

---

²⁶ Gurrea, Rosa. (2007). Dalt Vila-Ibiza: musealización didáctica del recinto amurallado. *Íber. Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*. (51), 62-70.

²⁷ Besolí, Andreu. (2004). La museografía didáctica más allá del museo: el caso de la fortificación renacentista de Dalt Vila (Ibiza). *Íber. Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*. (39), 55-64.

4. Desenvolupament de la proposta

Després d'haver explicat el material que s'utilitzarà per fer els itineraris, s'explicarà en que consistiran. Com ja s'ha esmentat la meua proposta es basa en dos itineraris didàctics per explicar la ciutat d'Eivissa. El primer es centra només en la ciutat emmurallada de Dalt Vila, on es farà un repàs de la edat medieval i el període modern, fins el segle XVIII. El segon tracta sobre un estudi general de la ciutat, des de l'època antiga fins l'actual. En les pàgines següents s'explicarà com es durà a terme els itineraris, quines seran les activitats que es proposaran, com s'haurien de fer les rutes, els ítems que s'estudiaran, etc.

Així doncs la realització de l'itinerari constarà de tres fases, les quals seran explicades al llarg del present apartat. La primera fase es basa en un conjunt d'activitats prèvies a la sortida. És necessari que els alumnes coneguin mínimament què és el que es farà i quins són els monuments, edificis o museus que s'aniran a visitar. La segona fase es centra en les explicacions dels diferents ítems i en la realització de les diferents activitats que es proposaran per consolidar els continguts vinculats als ítems. Finalment s'elaboraran un conjunt d'activitats finals per jutjar si els alumnes han consolidat els coneixements necessaris sobre tots els aspectes que s'han tractat al llarg de la sortida.

Com ja s'ha explicat l'itinerari de la ciutat emmurallada de Dalt Vila està pensat per alumnes de segon de la ESO, mentre que l'itinerari general de la ciutat d'Eivissa s'ha elaborat pels alumnes de primer, segon i quart curs, ja que depenent dels continguts s'han de fer les activitats per un nivell determinat. En el següent apartat s'explicaran les activitats que s'han de fer abans d'iniciar les sortides. Així doncs s'explicarà el que hauran de fer els alumnes i el professor abans de treballar sobre el terreny. Aquesta part és fonamental si volem que els alumnes controlin mínimament allò que veuran al llarg de l'itinerari.

4.1. Treball anterior a la realització dels itineraris

Com és evident els alumnes hauran de treballar els aspectes més rellevants dels diferents aspectes que es veuran al llarg de la sortida. A continuació es farà una explicació sobre què consistiran aquestes activitats, fent una distinció entre els dos itineraris, ja que tracten aspectes i continguts diferents.

4.1.1. Activitats anteriors a la sortida a Dalt Vila

Com ja s'ha esmentat aquest itinerari cerca conèixer els continguts fonamentals de l'Eivissa medieval i moderna. Per lo tant els alumnes veuran es de l'època musulmana fins l'època dels àustries. Per lo tant s'han de preparar, ja que els continguts que es veuran són molt específics. El nivell de les activitats i explicacions estan adequats pels alumnes de segon de la ESO. En aquest itinerari s'ha pensat emprar dues sessions prèvies per explicar en què consistirà la sortida i quins seran els aspectes que es veuran durant el recorregut.

En la primera sessió es cercarà explicar als alumnes què es farà al llarg de la sortida. No només es diran quins són els ítems que es visitaran, sinó el dia de la sortida, les activitats que s'hauran de fer a l'aula, a més d'explicar quins són els aspectes que s'avaluaran. Per altra banda hauríem de deixar un espai pels possibles dubtes que l'explicació pugui ocasionar, per lo que el temps que s'hauria de dedicar a aquesta part estaria al voltant de la mitja hora. La segona part de la classe estaria dedicada a la realització d'una pluja d'idees. La pluja d'idees és una activitat que té com a objectiu esbrinar quins són els coneixements previs dels alumnes. Considero que va molt bé per aquesta part, ja que el professor hauria de conèixer quin és l'estat general de la classe. Depenent del resultat s'hauria de canviar les activitats, encara que en aquest cas es farà un simulacre i es presentarà un exemple d'itinerari. La pluja tindria com a focus central quin és el coneixement previ sobre Dalt Vila i quins varen ser els pobles que varen romandre en la ciutat durant els segles de l'edat mitjana i moderna.

La segona sessió estarà dividida en tres apartats. El primer apartat està dedicat a la realització d'una activitat d'assimilació d'imatges. L'objectiu de l'activitat és esbrinar quin grau de comprensió tenen sobre els monuments més emblemàtics de Dalt Vila i si els saben reconèixer a simple vista. El segon apartat es basa en la visualització d'un vídeo de la plataforma Youtube sobre Dalt Vila. Al llarg del vídeo apareixen els principals racons de la ciutat emmurallada i els alumnes podran entendre millor que és el que es veurà. Una vegada vist el vídeo els alumnes hauran de participar i assenyalar quins han estat els monuments que han sortit i hauran de parlar mínimament sobre ells. La darrera part de la classe es centrarà en una fitxa que servirà com a guia. En aquesta fitxa sortiran els 14 ítems que es veuran amb el seu nom. Amb tot això es considera que els alumnes han assolit uns coneixements previs suficients com per seguir una sortida didàctica.

4.1.2. Activitats prèvies a la sortida sobre la ciutat d'Eivissa

En aquesta ocasió les activitats prèvies seran molt diferents, ja que hi ha tres nivells distints. Així doncs pels alumnes de primer de la ESO, els quals tractaran sobre els aspectes relacionats amb l'edat antiga, es dedicaran tres sessions per explicar l'itinerari. La primera sessió es basarà en l'explicació de la teoria relacionada amb la sortida, és a dir, la història del poble fenici i cartaginès, i la seva vinculació amb l'illa d'Eivissa. Aquesta part ens pot gastar uns trenta minuts de la sessió. La segona part estarà dedicada a explicar la sortida en sí, quin dia es faria, en què consistirà, explicar quins seran els ítems a visitar, etc. Aquesta part ens duria la resta de la sessió.

La segona sessió es basarà en la realització d'una pluja d'idees. En aquesta ocasió ja no explicaré en què consisteix aquesta part, ja que està explicat més amunt. Les preguntes que ens serviran per saber quins són els coneixements previs estaran relacionades amb el poble fenici, la seva activitat comercial, el seu món funerari, etc. La segona part d'aquesta sessió es dedicarà a una explicació teòrica sobre la necròpolis del Puig d'es Molins, el món funerari fenici, els déus, etc.

La tercera i última sessió es dedicarà a fer activitats una mica més dinàmiques per consolidar els continguts vists a classe. En primer lloc es faria una activitat vinculada a l'assimilació d'imatges, com ja s'ha fet a l'itinerari anterior. Aquesta part ens portaria fer-la un quart d'hora aproximadament. La segona part de la sessió es dedicaria a la realització d'una exposició sobre una deïtat fenícia, com per exemple podria ser la deessa Tanit o el déu Bes. D'aquesta manera els alumnes estarien preparats per anar al poblat fenici de Sa Caleta i a la necròpolis del Puig d'es Molins.

Les activitats prèvies pensades pels alumnes de segon de la ESO seran molt paregudes a les mostrades en l'apartat anterior. També es dedicaran dues sessions i la primera estaria dedicada a l'explicació de l'itinerari i a fer una pluja d'idees per conèixer quins són els coneixements previs dels alumnes. La segona sessió estaria dedicada a l'assimilació d'imatges on sortirien els monuments més emblemàtics de Dalt Vila i a la visualització del mateix documental esmentat anteriorment.

Pel que fa a les activitats prèvies de la tercera part de l'itinerari, la dedicada a l'edat contemporània i als alumnes de quart de la ESO, es dedicarien dues sessions. La primera estaria centrada en esbrinar quins són els coneixements dels alumnes sobre l'Eivissa contemporània. En primer lloc es dedicaria bona part de la classe a la realització d'una explicació magistral sobre els fets claus de la història de la ciutat dels últims 200 anys. La resta de la sessió es dedicaria a l'explicació de l'itinerari, el dia en què es faria, les activitats que s'haurien de fer, la seva avaluació, etc. Pel que fa a la segona sessió es començaria amb una pluja d'idees. Les preguntes que ens servirien per esbrinar quin és el nivell dels alumnes estarien relacionades amb els corsaris, Vara de Rey, el teatre Pereyra, el museu Puget, etc. La segona part de la classe estaria dedicada a la realització d'una activitat d'assimilació d'imatges, les quals anirien acompanyades de l'explicació del docent. Amb això donaríem per conclòs aquest apartat i a continuació s'explicarà el primer itinerari.

4.2. Itineraris didàctics per treballar la ciutat d'Eivissa

A continuació es realitzarà una explicació més exhaustiva sobre els itineraris didàctics de la ciutat d'Eivissa. Com ja s'ha explicat s'ha fet un de caire general i un altre més específic on es tracten els elements més rellevants de la ciutat emmurallada de Dalt Vila. Ambdós presenten la mateixa estructura: una part inicial explicada anteriorment, el cos central de l'itinerari i les activitats finals. Aquests dos itineraris es poden consultar al final del treball, en l'annex. És molt difícil fer una mateixa sortida per explicar tots els monuments i museus que tenim en aquesta ciutat. Per lo tant l'itinerari general està pensat per que cada curs faci una sortida i l'objectiu seria que des de primer de la ESO es fera una sortida anual fins arribar al darrer curs de la secundària. En el cas de l'itinerari general sí està pensat per fer-ho en una o dues sortides al llarg d'un mateix curs, això ja dependrà del professor.

Encara que hem esmentat molts aspectes dels itineraris, és necessari afegir que tots els ítems estan molt explicats. Trobem informació bàsica, com per exemple la localització o l'any de construcció i també una descripció i un context històric que pugui servir a l'alumne de referència alhora de seguir la sortida didàctica. Per altra banda s'ha trobat una dificultat afegida alhora de fer l'itinerari general, ja que s'han hagut de fer tres models d'activitats inicials i tres models d'activitats finals, incloent els canvis de nivell depenent del contingut i el curs. Resulta evident que si no hi ha un seguiment, l'itinerari queda coix, per lo que és molt important que cada curs dugui a terme aquestes sortides. Només d'aquesta manera l'alumne sortirà de l'educació secundària amb una idea general dels monuments, places i museus més rellevants de la seva ciutat.

A continuació es detallarà cada itinerari de manera individual, explicant quin seran els ítems que es tractaran, quina serà la seva estructura, es mostraran unes taules on s'especificaran les activitats i els objectius i finalment es detallaran les activitats que hauran de fer els alumnes una vegada finalitzada aquesta sortida.

4.2.1. Itinerari didàctic per la Dalt Vila medieval i de l'edat moderna

Pel que fa a aquest itinerari s'ha volgut recollir els monuments i museus més rellevants que conformen la ciutat emmurallada de Dalt Vila, la qual pertany al conjunt de ciutats declarades Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. Al llarg de la sortida es treballarà de manera diferents els aspectes fonamentals de la ciutat, com podria ser la Catedral o l'antiga Almudaina. L'itinerari constarà de 14 ítems i està pensat per fer-lo en un matí, ja que en 4 o 5 hores podria estar tot vist. En cas que el docent ho consideri oportú es podria partir la visita en dos dies diferents. Els ítems que s'estudiaran seran els següents:

- Portal de Ses Taules
- Baluard de Santa Llucia
- Església del convent de Sant Domènec
- Ajuntament
- Murada renaixentista
- Església de Sant Cristòfol
- Capella de Sant Ciriac
- Centre d'interpretació Madina Yabisa
- Catedral
- Museu Catedralici
- Castell
- Baluard de Sant Jaume
- Murada medieval
- Baluard de Sant Pere

A continuació es farà una explicació més detallada dels ítems mencionats. A través d'una taula es recolliran els objectius didàctics que té cada ítem i les activitats que haurien de fer els alumnes. D'aquesta manera el lector podrà apreciar d'una millor manera la manera de treballar els ítems, ja que si s'hagués de redactar és possible que no quedés massa clar la manera de treballar l'itinerari.

Nom	1. Portal de Ses Taules
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construcció de les murades renaixentistes - Procés de construcció de la ciutat emmurallada
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar com es va crear la ciutat i quins eren els seus límits - Conèixer l'escut de la porta, el qual és de Felip II (1556-1598)
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Assenyalar quines són les parts de l'escut i anomenar els regnes als que corresponen

Nom	2. Baluard de Santa Lluçia
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construcció de les murades renaixentistes - Procés de construcció de la ciutat emmurallada
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar com es va crear la ciutat i quins eren els seus límits - Conèixer la creació del barri de Santa Lluçia
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Assenyalar en un plànol on es troba situat el baluard - Respondre vertader o fals a les afirmacions

Nom	3. Església del Convent de Sant Domènec
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Creació d'un dels primers convents religiosos de l'illa. - Esglésies de l'edat moderna

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer el segon temple més important de la ciutat emmurallada - Observar el poder de l'església catòlica dins l'edat moderna - Apreciar l'art de temàtica catòlica
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Nombrar les diferents parts de l'interior de l'església - Relacionar les dades amb l'esdeveniment

Nom	4. Ajuntament
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Evolució de l'actual ajuntament de la ciutat
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar quins han estat els usos de l'actual ajuntament al llarg de la història
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Omplir els buits de les oracions - Trobar en la sopa de lletres els mots més característics de l'edifici

Nom	5. Murada Renaixentista
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construcció de les murades renaixentistes - Procés de construcció de la ciutat emmurallada
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar com es va crear la ciutat i quins eren els seus límits - Conèixer quines són les construccions defensives que doten a la ciutat aquest aspecte

Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Assenyalar els diferents elements que conformen la murada - Respondre vertader o fals a les afirmacions - Fer una redacció sobre allò que més hagi agradat a cada alumne
-------------------	--

Nom	6. Església de Sant Cristòfol
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construcció de l'església i el convent - Esglésies de l'edat moderna
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer quin era el paper de l'església dins la societat - Observar la presència d'elements religiosos al llarg de la ciutat
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Realització d'una fitxa tècnica sobre un element que estigui present dins el temple

Nom	7. Capella de Sant Ciriac
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construccions especials Dalt Vila - Llegendes sobre la conquesta
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer aquest punt de pas i la llegenda d'en Joan Xicó
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Elaborar una historieta inventada sobre en Joan Xicó que tingui relació amb la conquesta

Nom	8. Centre interpretació Madina Yabisa
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - El període musulmà a les Illes Balears - Madina Yabisa - Les murades musulmanes
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer un dels pobles que varen habitar aquesta ciutat - Observar els canvis que els musulmans varen aportar a la ciutat
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Explicar les parts més rellevants de la ciutat i nombrar les parts assenyalades - Omplir l'eix cronològic

Nom	9. Catedral
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Esglésies de l'edat mitjana i moderna - Evolució d'església a Catedral
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer la història de la diòcesis d'Eivissa - Assimilar els elements arquitectònics més rellevants
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Contestar a les preguntes relacionades amb l'evolució de la Catedral i les seves capelles - Assenyalar l'estil que presenten alguns aspectes de la Catedral

Nom	10. Museu Catedralici
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Art catòlic

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer les obres d'art més rellevants de la ciutat - Aprendre la història des de l'art
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Anomenar algunes obres rellevants o altres aspectes del museu

Nom	11. Castell
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construccions defensives de la ciutat - Procés de construcció de la ciutat emmurallada
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar com es va crear la ciutat i quins eren els seus límits - Conèixer quina era la residència dels caps de la ciutat en les diferents etapes històriques
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Contestar una sèrie de qüestions vinculades amb el Castell i la seva construcció - Relacionar els mots segons l'època a la que pertanyen

Nom	12. Baluard de Sant Jaume
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construcció de les murades renaixentistes - Procés de construcció de la ciutat emmurallada
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar com es va crear la ciutat i quins eren els seus límits, a més dels diferents baluards que conformaven la ciutat

Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Identificar els objectes militars que es troben presents al baluard - Realitzar una comparació entre Es Polvorí i es baluard de Sant Jaume
-------------------	---

Nom	13. Restes de murada medieval
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construcció de les murades medievals - Procés de construcció de la ciutat emmurallada
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar com es va crear la ciutat i quins eren els seus límits - Conèixer l'evolució de les murades defensives
Activitats	Respondre vertader o fals a les afirmacions

Nom	14. Baluard de Sant Pere
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Construcció de les murades renaixentistes - Procés de construcció de la ciutat emmurallada
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Assimilar com es va crear la ciutat i quins eren els seus límits
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Explicar com es varen construir les murades i quins varen ser els materials emprats - Fer una redacció sobre les impressions generals dels museus que s'han vist

Per finalitzar aquest itinerari els alumnes hauran de fer una sèrie d'activitats que serviran per esbrinar quin ha estat el grau d'assoliment dels continguts mostrats. En primer lloc hauran de col·locar en un mapa els monuments que s'han visitat. A continuació hauran d'assenyalar si les afirmacions són vertaderes o falses. La temàtica de les afirmacions serà variada i es demanaran aspectes dels musulmans, cristians i dels museus. Finalment hauran de fer una redacció assenyalant quin ha estat el seu monument favorit o ressaltar el que més els ha agradat de la sortida

4.2.2. Itinerari General de la ciutat d'Eivissa

En aquest cas, s'ha cercat fer un itinerari general que aglomeri els elements més rellevants de la ciutat. Així doncs s'estudiaran els monuments, jaciments i museus que mostrin el registre històric de totes les èpoques, des de l'edat antiga fins pràcticament el món actual. Per fer això s'ha de tenir en compte que el nivell acadèmic canviarà segons els continguts. En aquest cas s'ha dividit els ítems segons el cicle al que pertany, però a continuació es mostrarà la totalitat dels ítems que es trobaran a l'annex. L'itinerari presenta 13 ítems i es repeteixen alguns de l'itinerari anterior, ja que si es vol fer un repàs general de la història de la ciutat és inevitable tenir en compte la Catedral o el Castell. Els ítems que formen aquest itinerari són els següents:

- Jaciment poblat fenici de Sa Caleta
- Museu necròpolis de Puig d'es Molins
- Centre d'interpretació Madina Yabisa
- Catedral
- Castell
- Murada renaixentista
- Passeig Vara de Rey
- Teatre Pereyra
- Mercat Vell
- Museu d'art contemporani
- Museu Puget
- Barri de la Marina

- Monument als corsaris

Com s'ha fet a l'itinerari anterior s'elaboraran unes taules on apareixerà explicat tot el que es farà en cada ítem. Els casos dels ítems repetits, l'únic que es farà serà assenyalar si s'ha modificat alguna activitat. En el cas de ser completament igual s'assenyalarà però no es tornarà a posar.

Nom	1. Poblament fenici de Sa Caleta
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Edat antiga a Eivissa - Primers pobladors
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer quins varen ser els primers pobladors de l'illa - Saber entendre i interpretar un jaciment arqueològic
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Explicar la recreació amb ordinador sobre el jaciment - Assenyalar si les afirmacions són vertaderes o falses

Nom	2. Museu necròpolis Puig d'és Molins
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Primers pobladors - El món funerari dels pobles mediterranis - Fundació de la ciutat d'Eivissa
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Entendre com canvien els pobles i la seva cultura - Conèixer el món funerari i religió dels cartaginesos
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Explicar en què consistiren els canvis en el ritus funeraris dels fenicis - Comenta la figura de la deessa Tanit - Explica per què posaven dos monedes als ulls dels difunts - Fer una redacció sobre allò que més t'hagi agradat de la visita al museu

El tercer ítem correspon al centre d'interpretació Madina Yabisa. Tant els objectius i el tema són els mateixos que els explicats en l'apartat anterior (veure apartat 4.2.1). L'únic que es pot afegir és una activitat basada en la redacció per part de l'alumnat sobre els elements que més hagin agradat del museu o sobre l'Eivissa musulmana. El quart ítem correspon a la Catedral. Com en el cas anterior l'explicació, la temàtica i els objectius són els mateixos però canvien alguns exercicis. S'ha llevat una qüestió relacionada amb l'evolució de la Catedral i s'ha afegir una de relacionar els elements arquitectònics amb la seva fotografia. Pel que fa al Castell es podrà observar que no ha canviat res d'un itinerari a l'altre. Per últim l'ítem de les murades renaixentistes només s'ha canviat la darrera pregunta, on es demana fer una comparació entre els baluards de Santa Llúcia i Sant Jaume. A continuació es mostraran la resta d'ítems vinculats a l'edat contemporània.

Nom	7. Passeig Vara de Rey
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Eixample de la ciutat d'Eivissa - Nous nuclis urbans
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer els elements principals que conformen el passeig - Aprendre l'origen del centre neuràlgic de la ciutat
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Elaborar una breu descripció dels elements fonamentals del passeig, monuments, etc - Comentar la fotografia del monument a Vara de Rey - Esmentar les característiques de l'Hotel Montesol i respondre a les preguntes

Nom	8. Teatre Pereyra
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Vida cultural eivissenca de principis del segle XX - Arquitectura colonial

Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer un dels edificis més emblemàtics de la ciutat - Saber la història del teatre i els usos que ha tingut al llarg de la seva història
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Esmentar els elements bàsics de l'edifici i explicar en què consistia el classicisme i el colonialisme en arquitectura - Entrevistar a una persona major de la ciutat que hagi anat al Teatre durant la seva vida

Nom	9. Es mercat vell
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Edificis contemporanis de la ciutat d'Eivissa - Vida d'extramurs i creació del barri de la Marina
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer l'origen del primer mercat fora murs de la ciutat - Saber quin és l'estil principal del mercat i quina ha estat la seva evolució fins als nostres dies
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Reflexionar sobre els canvis que ha sofert el mercat i quin ha estat l'impacte del turisme de masses damunt seu funcionament - Recollir dues fotografies del mercat dels anys quaranta i setanta

Nom	10. Museu d'art contemporani
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Edificis i palaus històrics de la ciutat emmurallada - Art contemporani espanyol i balear
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer les obres més rellevants que es conserven en el museu - Saber una mica més del casal que alberga el museu

Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Comentar una obra del pintor Portmany - Comentar una obra del museu seguint les passes donades
-------------------	---

Nom	11. Museu Puget
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Edificis i palaus històrics que conformen la ciutat emmurallada - Pintors Eivissencs
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer l'obra de dos dels pintors més rellevants de la història eivissenca - Saber sobre el casal que alberga el museu - Observar les diferències d'estil entre l'art del pare i del fill
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Comentar una obra d'en Narcís Puget Pare - Descriure les principals diferències d'estil entre els dos autors - Relacionar les obres amb el seu pintor

Nom	12. Barri de la Marina
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - Creació dels barris que conformen la ciutat d'Eivissa - Sortida de la ciutat fora de les murades - Principals edificis religiosos de la ciutat
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer la idiosincràsia del barri - Conèixer la base social que conforma i va conformar el barri - Saber quins són els edificis i elements més rellevants - Esbrinar les diferències entre el barri de Sa penya i la Marina

Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Explicar un edifici o qualque aspecte del barri que més hagi cridat l'atenció als alumnes - Comentar les imatges sobre els elements principals del barri com l'església de Sant Elm o Sa Penya
-------------------	---

Nom	13. Monument als corsaris
Tema Principal	<ul style="list-style-type: none"> - El corsarisme eivissenc - Els atacs dels pirates a la ciutat d'Eivissa al segle XVIII i XIX
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer la història dels principals corsaris eivissencs i les seves accions principals - Saber sobre l'autor i l'estil que presenta el monument
Activitats	<ul style="list-style-type: none"> - Investigar sobre el corsarisme eivissenc, explicar els protagonistes i la seva relació amb la ciutadania

Com l'altre itinerari és necessari realitzar unes activitats finals per resumir tot el que s'ha vist al llarg de la sortida. Com que hi ha tres nivells diferents s'han fet tres activitats distintes. Pel que fa a primer de la ESO s'han pensat dues activitats de redactar. La primera es basa en reflexionar sobre els canvis i les formes dels ritus funeraris observat en la necròpolis del Puig d'es Molins. La segona qüestió està relacionada amb les divinitats mediterrànies que s'han observat al museu, destacant sobretot el déu Bes i la deessa Tanit. Les activitats finals de segon de la ESO formen dos qüestions. Per una banda s'ha pensat posar unes oracions i els alumnes han de dir si són vertaderes o falses. L'altra activitat és una mica més difícil, ja que han de col·locar en un mapa els diferents ítems que s'han vist al llarg de la sortida

Pels alumnes de quart de la ESO s'han pensat quatre preguntes molt diferents. En primer lloc han d'ordenar cronològicament les imatges que mostren els principals ítems que s'han vist. No només les han d'ordenar sinó que han d'anomenar-les. La segona qüestió es basa en agafar una obra del museu Puget i una altra del museu d'art contemporani i comentar-la. No val fer la mateixa de l'itinerari. La tercera es basa en l'explicació del corsarisme i la ciutat d'Eivissa. Per últim s'ha de fer una petita reflexió d'allò que hagi agradat més a cada alumne i raonar la seva resposta.

4.3. Activitats posteriors a la sortida

Com resulta evident és necessari realitzar activitats una vegada finalitzada la sortida. D'altra manera no es podrà saber si els alumnes han assolit els continguts mostrats al llarg de l'itinerari. Una de les possibles activitats, la qual es podria fer a tots els cursos seria realitzar una enquesta sobre l'itinerari. Aquesta enquesta l'haurien de contestar els estudiants i estaria relacionada amb el grau de satisfacció, la dificultat de les activitats, suggeriments, aportacions, etc. D'aquesta manera sabrem què els ha paregut als alumnes aquesta iniciativa i si es podria repetir els cursos següents. La temàtica i les preguntes de l'enquesta dependrien de cada docent, encara que l'objectiu principal és saber quina és la valoració general de la classe i si ha agradat o no. Per lo tant les preguntes i els exercicis de valoració haurien d'anar vinculats en aquesta direcció.

Una vegada feta l'enquesta es podrien realitzar un conjunt d'activitats per consolidar els continguts explicats al llarg dels itineraris. Òbviament les activitats canviaran segons el nivell curricular dels alumnes. Pels alumnes de primer de la ESO, els quals han treballat la història antiga de la ciutat, es podria dissenyar un Trivial sobre tot el que s'ha vist al museu. Cada alumne s'hauria de preparar unes vuit preguntes fàcils sobre els déus mediterranis, els rituals funeraris, la primera ciutat, etc. El professor actuaria com a jutge del joc i simplement diria si la resposta és correcta o no. Una altra activitat seria fer un examen afegint qualque qüestió vinculada amb la sortida, però aquesta solució es considera massa tradicional.

Pels alumnes de segon de la ESO, els quals han vist els elements medievals i de l'edat moderna, es podrien fer tres activitats. La primera es podria basar en la realització d'un treball d'investigació grupal sobre un ítem en concret. Així doncs un grup de tres o quatre alumnes investigarien per exemple sobre la Catedral. Haurien de fer una exposició a classe utilitzant un suport digital com seria un Power Point o Prezzi sobre els aspectes generals del monument. Aquesta exposició duraria uns 10 minuts i la resta de la classe plantejaria preguntes relacionades amb l'exposició. Es tindria en compte la capacitat d'expressar-se en públic, així com els continguts.

La segona activitat que es planteja té com a objectiu treballar amb les noves tecnologies. Es basaria en la formació de grups de quatre o cinc alumnes que haurien de elaborar un vídeo sobre qualche ítem. En aquest vídeo haurien de sortir tots els integrants i podrien intercalar fotografies del monument. Haurien d'explicar la història, les característiques, els aspectes formals, el context i la situació actual del seu tema. Aquest vídeo s'exposaria a classe i es contestarien a les preguntes que els companys i el professor farien. Es valoraria el dinamisme del vídeo, l'elecció de la música, els continguts mostrats, la claredat, etc.

En tercer lloc s'ha pensat una activitat lligada amb la fotografia. Consistiria en realitzar un book de fotos, ja sigui en format digital com en format físic, sobre els ítems que s'han anat explicant. Aquest book aniria acompanyat d'una breu descripció de cada ítem just al costat de la seva foto corresponent. Es tindria en compte la claredat, la qualitat de les fotografies, les descripcions fetes, l'ordre, etc. Així doncs no es cercaria tant una memorització, sinó que s'indagaria en el fet de que els alumnes aprenguin a gaudir del patrimoni històric i cultural que tenim a la nostra ciutat. El conjunt de les activitats aquí exposades s'hauria d'avaluar d'alguna manera, encara que el percentatge de la nota dependria de cada professor. Com a proposta es podria fer com un exercici per pujar puntuació a la nota final o bé donar-li la importància d'un examen. Si més no el més important és que els alumnes aprenguin i s'ho passin bé al llarg de la sortida.

Pel que fa als alumnes de quart de la ESO, els quals estudien els elements de l'edat contemporània, s'han pensat tres activitats. La primera estaria relacionada amb un aprenentatge servei. Aquest tipus d'activitat es basa en fer un servei a la comunitat i a canvi s'aprèn un determinat contingut. En aquest cas la classe es podria anar, acompanyada del professor, a una residència de majors on s'expliquessin les vivències i els records de la gent gran. D'aquesta manera els alumnes haurien d'apuntar en una llibreta les històries més increïbles sobre la ciutat i després l'haurien d'exposar a classe. El servei que es fa és obvi, ja que els joves faran companyia a la gent major i passaran un matí amb ells.

La segona activitat seria una mica més senzilla. Els alumnes haurien d'anar passejant per la ruta que s'hagi fet i elaborar una petita descripció dels ítems que no anessin acompanyats per una descripció, que pogués servir com a descripció del monument o de la zona. Les millors descripcions s'enviarien a l'ajuntament amb la intenció de que es possessin al costat dels monuments que no estan explicats i així contribuir amb la ciutat i el patrimoni. És evident que aquesta activitat no s'avaluaria, però les millors aportacions haurien de rebre un incentiu. La realització d'aquesta activitat no assegura que l'ajuntament dugui a terme la iniciativa, però seria una oportunitat per apropar als joves a les institucions.

Per últim es podria dur a terme una activitat més simple on els alumnes haurien de fer grups de tres o quatre i explicar a classe un ítem. Aquesta activitat és la mateixa que l'explicada anteriorment a segon de la ESO, però canviaran els criteris d'avaluació. En aquest cas el temps de durada de l'exposició seria de 15 minuts i cada integrant hauria de parlar com a mínim 3 minuts. Per altra banda es tindria més en compte l'explicació dels continguts científics del monument o barri explicat. Aquesta activitat es podria qualificar numèricament i el percentatge de la nota final podria estar al voltant del 15 %. Com s'ha dit són alguns suggeriments sobre com es podria treballar una vegada finalitzada la sortida, però hi ha moltes més maneres de fer-ho.

5. Conclusions

Una vegada s'ha realitzat aquesta proposta didàctica es poden extreure una sèrie de conclusions. En primer lloc es considera que s'ha assolit un dels objectius principals del treball que era apropar el patrimoni històric i artístic de la ciutat als estudiants de secundària. Al llarg de les diferents sortides i itineraris, es fa un recorregut per un conjunt de monuments, museus i places per tal de que els alumnes tinguin present la importància del seu patrimoni i les avantatges que té cuidar i protegir la nostra riquesa històrica, artística i cultural. Això ve acompanyat del treball sobre el terreny dels diferents ítems, per lo que el contacte amb la història local és una realitat.

En segon lloc la realització d'aquests itineraris assegura un mètode més atractiu pels estudiants, els quals és molt probable que vulguin anar a una excursió per la ciutat abans d'estudiar els mateixos continguts tancats en un aula i utilitzant llibres o vídeos. D'aquesta manera es fa més atractiu l'aprenentatge dels diferents monuments i és possible incentivar als alumnes a que ells mateixos indaguin una mica més sobre la seva història i cultura. Així doncs es fomenta la capacitat individual de l'alumne i l'interès que pot despertar en ell la seva realitat més pròxima.

En tercer lloc s'ha creat un material didàctic per treballar els aspectes més rellevants de la ciutat d'Eivissa. Al llarg dels dos itineraris s'expliquen i es descriuen més de vint ítems, els quals es podran utilitzar sempre. Així doncs es considera que s'ha dut a terme un material didàctic vàlid per la seva utilització en centres educatius d'ensenyança secundària. Aquest material presenta una descripció, material fotogràfic, context històrics i activitats que serviran per treballar cada monument, museu, barri o plaça. Així doncs és evident que la voluntat fonamental del treball és didàctica i es centra sobretot en la creació de material apropiat pels docents i els alumnes.

En quart lloc amb la realització dels dos itineraris no només es fomenta la creació d'un interès sobre el patrimoni històric i artístic, sinó que es tenen en compte altres aspectes com el foment a dur una vida saludable. Això s'aconsegueix incentivant als alumnes a caminar per la ciutat per realitzar les diferents activitats programades. Encara que no sigui un aspecte principal del treball, sí que es troba implícit dins del mateix. Es considera que en aquest àmbit és molt important incentivar als joves a dur una vida saludable, per lo que caminar i passejar són dues activitats físiques que en aquest cas venen acompanyades d'una vocació didàctica.

En quint s'ha aconseguit realitzar un itinerari general sobre la ciutat d'Eivissa. D'aquesta manera la totalitat dels alumnes que cursin la secundària obligatòria tindran una visió global de la història, cultura i art de la ciutat. Des de primer de la ESO, on es treballa l'edat antiga, fins el darrer curs de la secundària, on es tracten aspectes vinculats amb l'edat contemporània, es presenten els monuments, museus, barris i places més rellevants que conformen l'orb. Així doncs l'itinerari general està pensat per dur-lo a terme al llarg dels quatre anys que conformen l'ensenyança obligatòria, mentre que l'itinerari específic s'ha de fer durant el segon curs.

Per últim es considera que si es realitzen els itineraris, l'alumnat assolirà els coneixements bàsics relacionats amb la ciutat d'Eivissa. D'aquesta manera cada alumne sortirà coneixent els principals aspectes de la seva realitat més immediata. És evident que durant els quatre cursos s'han d'explicar els esdeveniments més rellevants propis de la història de la humanitat, però no podem deixar de banda els aspectes més pròxims al nostre dia a dia. D'aquesta manera es vol posar fi a un aspecte gairebé oblidat en la pràctica docent, que és el tractament de la nostra història i atorgar-li la importància que té.

6.Referències bibliogràfiques

Almagro, María Jose. (1969). *Guía de la necrópolis y Museo monográfico del Puig des Molins (Ibiza)*. Madrid: Ministerio de Educación.

Barceló, Ignasi. (1990). “*Tresquem per la Muntanya*”. *Un itinerari pel massís de Randa*. Lluçmajor: Ajuntament de Lluçmajor.

Besolí, Andreu. (2004). La museografía didáctica más allá del museo: el caso de la fortificación renacentista de Dalt Vila (Ibiza). Íber. *Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*. (39), 55-64.

Calmette, J. (1931). Drets feudals sobre el Castell d'Eivissa. *Societat arqueològica Lul·liana*. (43), 456-459.

Casasnovas, Miquel. (2007). *Història de les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Moll.

Casas, Narciso. (2007) *Patrimonio cultural de la Humanidad en España*. Madrid: Bubok.

Casas, Narciso. (2010). *Historia y arte en las Catedrales españolas*. Madrid: Bubok.

Castelló, Joan. (1955). *Almanaque el Pitiuso*. Eivissa: Alfa.

Català, Pere, et al. (2016). *Viatges a Eivissa*. Eivissa: Mediterrània- Eivissa.+

Centre de Professors d'Eivissa i Formentera. (1989). *Propuesta didáctica para el estudio de la necrópolis del Puig des Molins y su museo monográfico*. Eivissa: Museu arqueològic d'Eivissa.

Cervera, Luis. (2001). *Els carrers de Dalt Vila. El triple recinte de l'Eivissa àrab*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

Cervera, Luis. (2002). *Els carrers de Dalt Vila- Eivissa- La vila nova-El burg de Santa Llúcia*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

Cirer, Felip. (1995) *Els moviments associatius a Eivissa des de final del segle XIX fins a 1936. Moviment associatiu a les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Baleàrics.

Cirer, Felip, et al. (2004). *Enciclopèdia d'Eivissa i Formentera Volum IV*. Eivissa: Consell d'Eivissa.

Cirer, Felip, et al. (2013). Eivissa, de la prehistòria a l'actualitat. *Institut Menorquí d'estudis*. (71), 192-205.

Colinas, Antonio. (1995). *Rafael Alberti en Ibiza: Seis Semanas Del Verano de 1936*. Michigan: Tusquets Editores.

Colinas, Antonio. (1997) Los días en la Isla. *Teorías*. (2) 45-61.

Colom, Antoni, Fernández, Carmen et al. (2005). *Materials per a una pedagogia patrimonial a les Illes Balears*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Costa, Antoni. (1985). *La triple murada de l'Eivissa àrab*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

Costa, Antoni i Vallés, Rosa. (1996). *La ciutat i badia d'Eivissa*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

Costa, Benjamí. (1994). Necrópolis del Puig des Molins (Eivissa) : las fases fenicio-púnicas. *Misceláneas de arqueología ebusitana* (2), 87-147.

Costa, Benjamí, et al. (1995). *Eivissa i Formentera. De la prehistòria a l'època islàmica*. Eivissa: museu arqueològic d'Eivissa i Formentera

Costa, Benjamí, et al. (2002). *Propuesta didáctica para el estudio de la necrópolis d'es Puig d'es Molins*. Ibiza: Consell d'Eivissa.

Costa, Pep. (1989). *Caminando por Dalt Vila. : Eivissa*. Eivissa: Ajuntament d'Eivissa.

El País. (2013). *24 Horas en ciudades españolas*. Madrid: El País.

Escandell, Bartolomé. (1970). *Aportación a la historia de las murallas renacentistas de Ibiza*. Ibiza: Institut d'estudis eivissencs.

Escandell, Bartolomé. (2008). *Ibiza y Formentera en la Corona de Aragón. Tomos 2-3. La planificación ilustrada: siglo XVIII*. Oviedo: Universidad de Oviedo.

Ferrer, Antoni. (1992). Torres e Iglesias rurales de Ibiza: fortificaciones para la defensa de una población dispersa. *La fortificación medieval en la Península Ibérica*. Palencia: María la Real.

Ferrer, Antoni. (1995). *Captius, sarraïns, batejats, persones de talla... : sobre l'esclavitud a l'Eivissa medieval*. Eivissa: Institut d'Estudis Eivissencs.

Ferrer, Antoni. (2002). *El llibre del mostassaf d'Eivissa : la vila d'Eivissa a la baixa edat mitjana*. Eivissa: Mediterrània-Eivissa.

Ferrer, Antoni, et al. (2003). *Estudi arqueològic i històric del Castell d'Eivissa*. Eivissa: Consell d'Eivissa.

Ferrer, Antoni. (2008). *L'Eivissa de Jaume I*. Eivissa: Consell d'Eivissa.

Ferrer, Antoni. (2012). La vila medieval d'Eivissa: La murada del Raval. *Revistes catalanes amb accés obert*. (51), 63-75.

Font, Marga. (2013). *Eivissa-Ibiza*. Menorca: Triangle Postals.

Garcia, Concha, et al. (2000). *Eivissa: Ciutat patrimoni de la humanitat*. Segovia: Artec impresiones.

Gurrea, Rosa, et al. (1999). *Excavaciones arqueológicas en la Catedral de Eivissa*. Eivissa: Consell de Eivissa.

Gurrea, Rosa. (2007). Dalt Vila-Ibiza: musealización didáctica del recinto amurallado. *Íber. Didáctica de las ciencias sociales, geografía e historia*. (51), 62-70.

Gurrea, Rosa i Herrera, Milena. (2009). *10 anys Eivissa patrimoni de la humanitat 1999-2009*. Eivissa: Ajuntament d'Eivissa.

Guzmán, Francisca. (1993). *Itinerarios artísticos didácticos de Granada*. Granada: Universidad de Granada.

Herrero, Carlos et al (1994). *Guía para elaboración de itinerarios literarios*. Madrid: Akal.

Inman, Nick, David Baird, et al. (2013). *Spain. The guides that show you what others only tell you*. London: Penguin Company.

Insa, Yolanda. (2002). Itinerarios urbanos, recursos y materiales didácticos para explicar la ciudad. *Revista Íber*. (32) 47-60.

Joan, Bernat. (2013). *Història d'Eivissa*. Eivissa: Mediterrània.

Kirchner, Helena. (2004). El mapa dels assentaments andalusins de Yabisa. *Revista Eivissa*. (41), 30-36.

López, Francisco, et al. (2015). LOS ITINERARIOS DIDÁCTICOS: UN RECURSO INTERDISCIPLINAR Y VERTEBRADOR DEL CURRÍCULUM. *Espiral. Cuadernos del profesorado*. (12) 15-31.

López, Juan. (2000). Castillo de Ibiza. *Arquitectura y vivienda*. (22), 45-60.

Macabich, Isidor. (1908). Es feudalisme a Ivissa. *Congrés d'Història de la Corona d'Aragó dedicat al rey en Jaume I y a la seua época = Congreso de Historia de la Corona de Aragón dedicado al rey D. Jaime I y a su época*. (1), 457-482.

Macabich, Isidor. (1967). *Historia de Ibiza*. Palma de Mallorca: Daedalus

Marí, Joan. (2010). *Els camins i les imatges de l'Arxiduc ahir i avui*. Eivissa: Institut d'estudis eivissencs.

Martínez, Francisco, et al. (2008). Itinerarios didácticos por Fuente del Álamo, Murcia. *Espiral. Cuadernos del profesorado*. (1) 1-9.

- Martínez, Francisco. (2010). *Itinerari didàctic pel barri de la Prosperitat. Barcelona*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Melis, Lourdes, et al. (2009). *Els museus de les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Institut d'estudis baleàrics.
- Molada, Bonifaci. (1995). *El Puig de Son Seguí: Ermita de la Nostra Senyora de la Pau: Itinerari didàctic*. Santa Maria del Camí: Ajuntament Santa Maria.
- Mondéjar, Juan. (2009). *Turismo cultural en ciudades patrimonio de la humanidad*. Cuenca: Universidad Castilla la Mancha.
- Palacio, Santiago. (1982). *Las antiguas Pytiuses*. Palma de Mallorca: Sa Nostra.
- Picazo, Antoni, et al. (1992). *Poblat talaiòtic de Ses Païses: itinerari didàctic*. Artà: Ajuntament d'Artà.
- Planells, Mariano. (1983). *Sa història d'Eivissa*. Palma: Els argonautes.
- Posadas, Eduardo. (1989). *Torres y piratas: en las islas pitiusas*. Eivissa: Consell Insular.
- Posadas, Eduardo. (1992). *Guía de las murallas de Ibiza*. Eivissa: Iboshim.
- Posadas, Eduardo. (1999). *Breve historia u guía de las murallas de Ibiza*. Eivissa: Iboshim.
- Posadas, E. (2001). Torres de refugio prediales de Ibiza. *Castillos de España*, (121), 21-25.
- Roselló, Guillermo. (2000). Notas para el estudio de la Ibiza Musulmana. *Bibliografías de la Historia de España*. (1), 69-82.
- Sánchez, Carlos et al. (1993). *Las Baleares por la palabra y el grabado*. Palma de Mallorca: SA NOSTRA.
- Sarthou, Carlos. (1946). *Catedrales de España (pasado y presente)*. Calpe: Espasa.

Sebastián, Santiago. (1973) *El patrimonio artístico de Ibiza*. Palma de Mallorca: Instituto de estudiós baleárics.

Tarradell, Miquel, et al. (2000). *Necrópolis rurales púnicas*. Eivissa: Museu arqueològic d'Eivissa i Formentera.

Vallés, Rosa. (1996). *La ciutat d'Eivissa i la seua significació històrica*. Eivissa: Consell Insular d'Eivissa i Formentera.

Vela, Antonio. (2003) *Ibiza y Formentera*. Madrid: Anaya.

Vilanova, Bartomeu i Cerdà, Mateu. (1999). *Itinerari en barca per la badia de Pollença: Material didàctic*. Pollença: Ajuntament de Pollença.

Viñarás, Antonio i Escandell Neus. (2016) : *La segona República a Eivissa i Formentera*. Palma de Mallorca: Documenta Balear.

Viñarás, Antonio. (2011). *De la dictadura a la República: 1931 según "Diario de Ibiza"*. Universitat de les Illes Balears, Palma de Mallorca.

Vontin, Heinz. (1975). *Unas imágenes para la historia: Ibiza años 50*. Berlín: Imprintum.

7. Bibliografia

Cirer, Joan. (2002) *L'economia d'Eivissa i Formentera en el segle XX*. Palma: Edicions documenta balear.

Floristán, Alfredo. (2011) *Historia de España en la edad moderna*. Barcelona: Ariel.

Floristán, Alfredo. (2012). *Historia Moderna Universal*. Barcelona: Ariel.

Llobet, Lluís. (2007) *Unas páginas del pasado de Dalt Vila. Ibiza*. Valencia: Editor: Lluís Llobet Tur.

Marimon, Antoni. (1988) *Les repercussions de la guerra de Cuba i Filipines a les Illes Balears*. Palma: UIB.

Marimon, Antoni (1998). *La crisis de 1898*. Barcelona: Ariel.

Marimon, Antoni (1999). *Els balears en la guerra de Cuba, Puerto Rico i Filipines*. Barcelona: Barcanova.

Pérez, Joseph. (2004). *Carlos V*. Madrid: Temas de Hoy.

8. Pàgines web

Ajuntament d'Eivissa. (2016). *Centro de interpretación Madina Yabisa*. Recuperat el 15 d'abril de 2016 des de www.eivissa.es/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=396:madina-yabisa&catid=127:art-i-cultura&Itemid=220&lang=es

Balears cultural. (2016). *Necrópolis Puig d'es Molins. Ibiza*. Recuperat el 2 de maig de 2016 des de: www.balearsculturaltour.net/fichapatrimonial.php?idioma=es&pag=3&cod1=9&id=70

Baluartes de Sant Pere i Sant Jaume. (2016). *Ajuntament d'Eivissa*. Recuperat el 16 d'abril des de: www.eivissa.es/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=270%3Abaluard-de-sant-jaume&catid=109%3Amuseus&Itemid=181&lang=es

Catedrales de España. (2016). *Catedral de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.jdiezarnal.com/Catedraldeibiza.html

Diario de Mallorca. (2016) *Itinerario histórico de las Islas Baleares*. Recuperat el 18 d'abril de 2016 des de mas.diariodemallorca.es/itinerarios-historicos/cat/

Eivissa Web. (2016). *Castillo de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.eivissaweb.com/fotos-de-ibiza/ibiza/lugares-interes-cultural/castillo-de-ibiza/

El arco de piedra. (2016). *Arquitectura militar. Murallas renacentistas de Dalt Vila, Ibiza, Islas Baleares*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de. www.elarcodepiedra.es/index_archivos/Murallas_de_Dalt_Vila_Ibiza.

España es cultura. (2016). *Ayuntamiento de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril des de www.xn--espaescultura-tnb.es/es/monumentos/ibiza/ayuntamiento_de_eivissa__convento_de_santo_domingo.html

Govern de les Illes Balears. (2016). *Centro de interpretación Madina Yabisa*. Recuperat el 15 d'abril de 2016 des de www.illesbalears.es/esp/ibiza/museos-centros2.jsp?SEC=MUS&id=00001371&lang=0001

Ibiza. Illes Balears. (2016). *Museos y exposiciones*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.illesbalears.es/esp/ibiza/museos-centros2.jsp?SEC=MUS&id=00001371&lang=0001

Ibiza isla. (2016). *Museu d'art contemporani*. Recuperat el dia 9 de maig de 2016 des de <http://www.ibizaisla.es/visitar/mace.html>

Ibiza Spain. (2016). *Mercat vell. Mercado Viejo*. Recuperat el dia 8 de maig de 2016 des de www.ibizaspain.es/guia/mercat-vell-mercado-viejo/

Ibiza Style. (2016). *Teatro Pereyra*. Recuperat el dia 8 de maig de 2016 des de www.ibiza-style.com/es/category/cultural-es/tradicion/

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Barri de la marina*. Recuperat el dia 13 de maig de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/la-marina-y-sa-penya/

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Hotel Montesol*. Recuperat el dia 7 de maig de 2016 des de <http://www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/hotel-montesol/>

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Iglesia de Sant Cristòfol*. Recuperat el 30 d'abril des de <http://www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/iglesia-de-sant-cristofol/>

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Iglesia Santo Domingo*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de <http://www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/iglesia-de-santo-domingo/>

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Monumento a los corsarios*. Recuperat el dia 13 de maig de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/monumento-los-corsarios/

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Museo diocesano ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/museo-diocesano/

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Museu Puget*. Recuperat el dia 12 de maig de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/museo-puget/

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Necrópolis Puig d'és Molins*. Recuperat el 3 de maig de 2016 des de: www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/necropolis-de-puig-des-molins

MACE. (2016). *Museu d'art Contemporani d'Eivissa*. Recuperat el 15 d'abril de 2016 des de <http://www.eivissa.es/mace/>

Museu d'art contemporani. (2016). *Exposicions permanents*. Recuperat el dia 9 de maig de 2016 des de www.eivissa.es/mace/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=10&Itemid=104

Museo Puget. (2016). *Ajuntament d'Eivissa*. Recuperat el dia 22 d'abril de 2016 des de: www.eivissa.es/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=563&Itemid=557&lang=es

Portal oficial turismo de Ibiza. (2016). *Baluart de Sant Jaume*. Recuperat el 30 d'abril de 2016. www.ibiza.travel/es/empresa.php?fid=1809

Solo Ibiza. (2016). *Iglesia de Santo Domingo*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de <http://www.soloibiza.com/turismo/iglesia-del-convento.asp>

Solo Ibiza. (2016). *Museu Puget*. Recuperat el dia 10 de maig de 2016 des de www.soloibiza.com/ca/turisme/museu-puget/

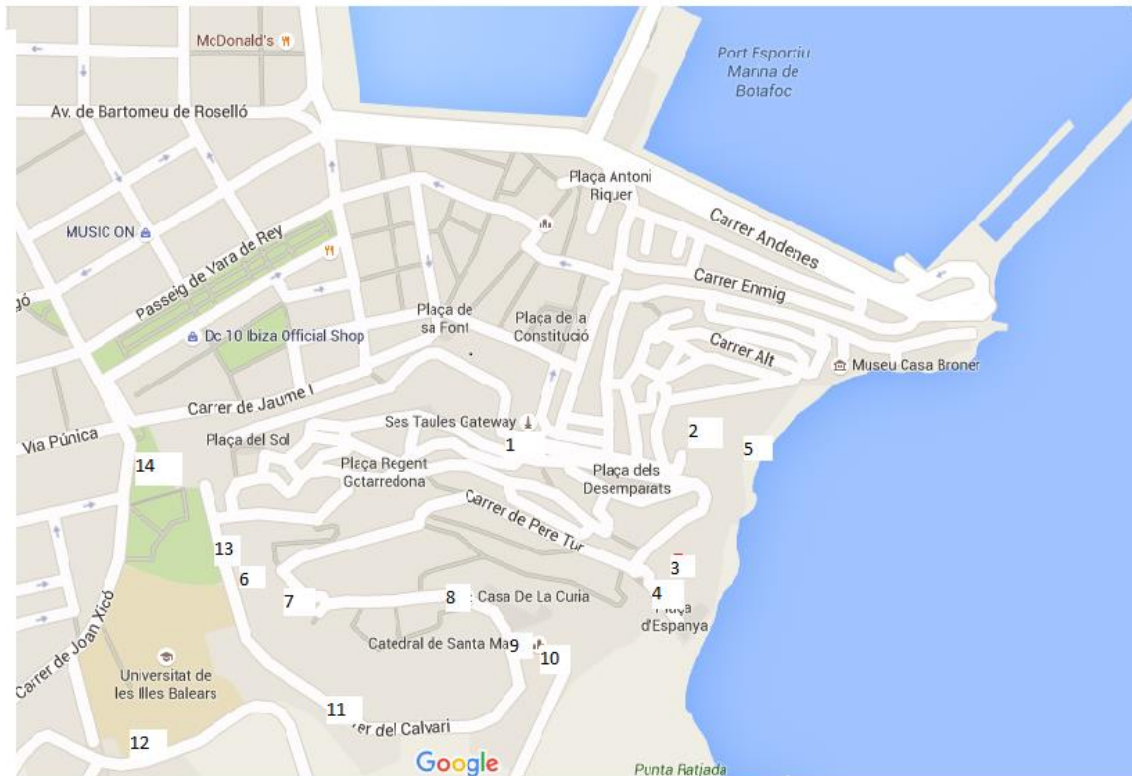
Spain info. (2016). *Guía museu necrópolis Puig d'és Molins*. Recuperat el 10 de maig de 2016 des de www.spain.info/es/quieres/arte/museos/ibiza/museo_monografico_y_necropolis_punica_de_puig_des_molins.html

Ver fotografías. (2016). *Ibiza de antes/Ibiza de hoy*. Recuperat el 7 de maig de 2016 des de <http://www.verfotografias.com/2010/03/31/ibiza-de-antes-ibiza-de-hoy-1%C2%AA-parte/>

Youtube. (2016). *Dalt Vila- Ibiza España*. Recuperat el 25 d'abril de 2016 des de www.youtube.com/watch?v=h4tcs1rFoh4

Annex A: Itinerari didàctic per la Dalt Vila medieval i moderna

Mapa amb la ruta

1. Portal de Ses Taules. 2. Baluard de Santa Lluçia. 3. Església del convent 4. Ajuntament. 5. Murades renaixentistes. 6. Església de Sant Cristòfol. 7. Capella de Sant Ciriac. 8. Centre d'interpretació Madina Yabisa. 9. Catedral. 10. Museu Catedralici. 11. Castell. 12. Baluard de Sant Jaume 13. Restes de murada medieval. 14. Baluard de Sant Pere.

Introducció

Al llarg de les següents pàgines es durà a terme un itinerari didàctic recorrent els elements més importants que conformen la Dalt Vila medieval i moderna. L'itinerari constarà de 14 ítems i començarà per el Portal de Ses Taules on s'explicaran els detalls més rellevants d'aquesta construcció i es comentaran els aspectes més significatius que el conformen. A continuació visitarem el baluard de Santa Llucia, en el qual es troben canons i altres elements defensius. Una vegada finalitzada la visita al baluard ens acostarem a l'església del convent, la qual es troba situat molt a prop, on s'explicarà breument la seva història i funció durant els segles XV, XVI i XVII, fins l'actualitat. Una vegada finalitzat aquest ítem ens dirigirem al ajuntament on s'explicarà el seu origen i els diferents usos que ha tingut al llarg de la història.

La resta de l'itinerari es basa en la visita de diferents punts d'interès, els quals seran explicats al llarg del present treball, encara que hem de dir que només es treballaran els monuments i edificis propis de l'edat mitjana i moderna. La ciutat emmurallada de Dalt Vila presenta uns racons únics, els quals amaguen secrets bàsics per entendre la nostra ciutat. Per lo tant no només ens centrarem en l'estudi de les murades o esglésies, sinó que durant el camí es realitzaran intervencions i ens aturarem en llocs que a simple vista no semblen tenir gaire importància, com seria la capella de Sant Ciriac.

Aquest itinerari va dirigit als alumnes de segon de la ESO ja que en el currículum de la LOMCE, vigent a partir del curs següent, s'especifica l'estudi de l'edat mitjana i moderna. Per lo tant, les activitats, fotografies, recursos i la resta de materials didàctics estaran dissenyats pels alumnes d'aquest curs. Bàsicament l'itinerari tindrà tres parts: una primera basada en la introducció i les activitats prèvies, les quals s'hauran de fer a classe. Una segona, que és el gruix del treball, la qual es basa en els materials i activitats a fer durant la ruta. Finalment la darrera part es basa en el conjunt d'activitats final que els alumnes hauran de fer en les sessions posteriors a la visita.

Itinerari

Presentació

Com ja sabem la ciutat emmurallada d'Eivissa és patrimoni de la humanitat per la UNESCO. En cada racó ens trobem amb qualche monument o edifici que ens recorda que la nostra ciutat té un passat molt fructífer i sobretot plegat d'intercanvis culturals i moviments migratoris molt destacats. Així doncs durant l'edat mitjana la nostra illa va passar de les mans musulmanes a pertànyer a la corona d'Aragó. Després de les núpcies entre Isabel de Castella i Ferran d'Aragó, els dos regnes es varen unir. Va ser durant el regnat d'en Carles I i Felip II quan Dalt Vila es va convertir en una ciutat emmurallada, ja que els habitants tenien que defensar-se dels atacs turcs, els quals assetjaven la ciutat cada poc temps.

Així doncs ens preparem per fer un viatge únic per tots els racons de la ciutat que encara mantinguin un ambient medieval o modern. Treballarem els monuments i edificis més importants i sobretot gaudirem del paisatge i del nostre patrimoni. Al llarg de la visita anirem a distints museus, els quals guarden una sèrie de tresors de les nostres èpoques més desconegudes. La dinàmica que seguirem allà serà molt senzilla: només s'ha d'escoltar al professor i omplir les fitxes que vos facilitarà el docent. S'intentarà donar una perspectiva diferent i dinàmica sobre les murades, la Catedral, els baluards, el Castell, etc.

Per lo tant l'itinerari constarà de tres parts: dues sessions prèvies a la sortida, les quals es mostraran a continuació, i que tindran com a objectiu donar uns coneixements bàsics per entendre millor els ítems a treballar. La segona part es basarà en l'elaboració d'unes fitxes per treballar damunt el terreny els diferents ítems. Dins cada fitxa hi haurà una petita descripció del monument i una explicació de la seves característiques principals, seguits d'unes activitats que tractin del mateix ítem. Finalment hi haurà un conjunt d'activitats finals, les quals hauran de contestar els alumnes per demostrar que han assolit els coneixements que el professor demana.

Primera part: Activitats prèvies

Primera sessió:

-Explicació de l'itinerari: quin dia es durà a terme, quins seran els ítems que es veuran, les activitats que s'han de fer i altres aspectes avaluadors. Entre l'explicació i els dubtes és molt probable que aquesta primera part duri una mitja hora.

-Pluja d'idees: La resta de la sessió es dedicarà en conèixer quins són els coneixements previs que té l'alumnat sobre Dalt Vila i si coneixen els elements més importants. En aquesta part, la qual pot ocupar uns 25 minuts aproximadament, s'ha de fomentar la participació de l'alumnat, ja que és molt important saber quin és el seu nivell real. El docent hauria un paper de moderador i exposaria dues preguntes, les quals servirien a l'alumne per expressar els seus coneixements de forma oral. Les qüestions són:

- a) Què sabeu de Dalt Vila? Quins són els monuments principals que formen la nostra ciutat antiga?
- b) Quins varen ser els pobles que varen ocupar aquesta ciutat durant l'edat mitjana? I durant l'època moderna? Esmenta els episodis que coneguis de la història de la ciutat.

Segona sessió:

En primer lloc es podria fer un exercici senzill en conjunt d'assimilació d'imatges, seguides d'una posterior explicació. És molt important que els alumnes sàpiguen com són els ítems que es veuran i els visualitzin prèviament, a més de servir com a baròmetre per esbrinar els coneixements previs de l'alumnat. La segona part de la classe es podria dedicar a la visualització d'un petit documental que mostra els indrets més importants de la ciutat. Finalment es facilitaria una fitxa on apareguin els ítems a desenvolupar, llevats dels museus, per tal de que es vagin preparant per la realització de l'itinerari.

1) Relaciona els monuments amb les corresponents imatges:

Castell

Portal de Ses Taules

Catedral

Baluard Santa Llúcia

2) Visualització del vídeo titulat: “ *Dalt Vila- Ibiza España*”.

Enllaç web: www.youtube.com/watch?v=h4tcs1rFoh4

-Una vegada hagis vist el vídeo: Esmenta els monuments que han sortit al llarg del documental

3) Fitxa: Guia per l'itinerari: Monuments a visitar

Catedral

Castell

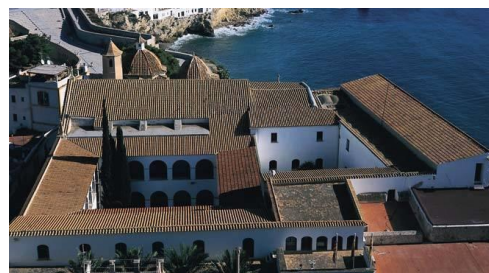
Baluard Santa Llucia

Portal de Ses Taules

Església del Convent

Ajuntament

Murada renaixentista

Capella Sant Ciriac

Església Sant Cristòfol

Restes murada medieval

Baluard Sant Pere

Baluard Sant Jaume

Itinerari

Portal de Ses Taules

Localització: Es troba situat en la plaça de la Constitució, en el mercat Vell de la ciutat.

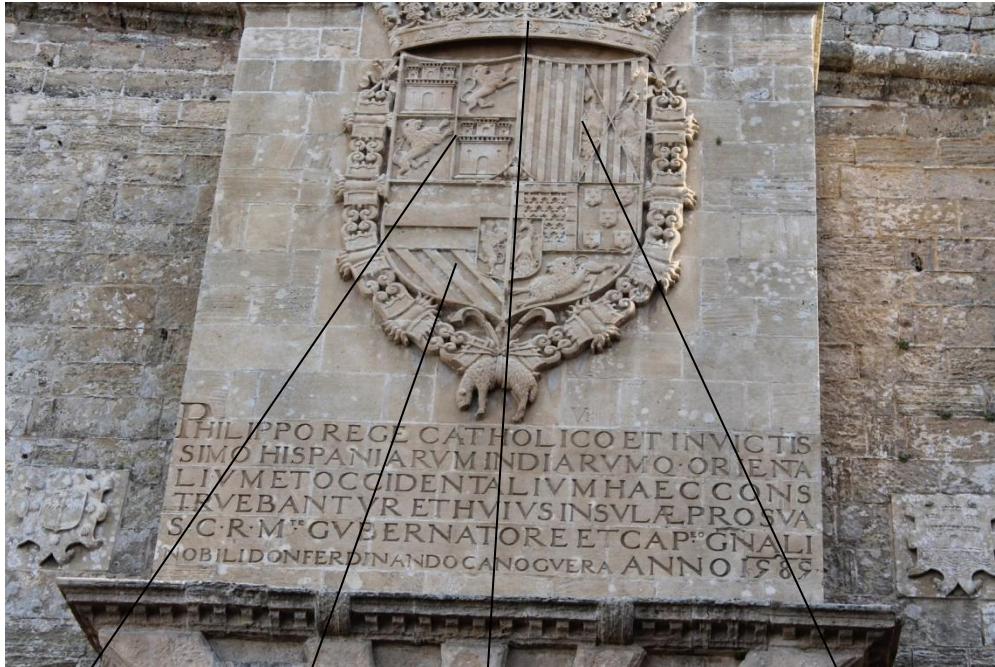
Any de construcció: 1584-1585.

Descripció: És l'entrada principal del recinte emmurallat de Dalt Vila. És l'accés més important i es troba situat molt a prop del barri mariner de La marina, entre els baluards de Santa Llúcia i Sant Joan. A finals del segle XIX es va construir un pont i va canviar l'entrada. El Portal està coronat per l'escut d'en Felip II, la corona imperial i dues estàtues romanes que són reproduccions de les originals, les quals es troben en el museu arqueològic.

Pel que fa a l'escut apareixen tots els títols nobiliaris del rei Felip II. A més a més es troben totes les banderes dels diferents regnes: Castella, Aragó, corona imperial, dues Sicílies, Nàpols, etc. A més apareix una descripció en llatí on s'exposa una descripció del monarca i l'any de construcció de les murades.

Activitats

1) Senyala els diferents regnes que apareixen en l'escut.

Baluard de Santa Llucia: Es Polvorí

Localització: Es troba situat molt a prop del Portal de Ses Taules, al inici de la ciutat emmurallada, en la falda del puig de Vila.

Any de construcció: Finals del segle XVI, principis del XVII.

Descripció: És el baluard més impressionant de l'antiga fortalesa eivissenca. La seva posició estratègica, des de la qual controla els camps d'extramurs, la badia d'Eivissa, actual Talamanca, i el trànsit marítim procedent de Formentera. Al llarg del baluard es varen col·locar canons defensius per atacar als vaixells enemics. Actualment s'utilitza per diversos aspectes: des de concerts, fins projeccions de cinema, a més de servir com espai ambiental durant les festivitats medievals.

Aquest baluard s'ha anat modernitzant durant el pas del temps i actualment es troba una sala d'exposicions permanents anomenada Es Polvorí. És el primer baluard que s'explicarà i pertany al conjunt de construccions defensives encarregades per Carles I i Felip II per defensar la ciutat dels atacs dels turcs.

Context històric: La construcció de la murada renaixentista d'Eivissa es trobava dins el pla de modernització de la defensa del Mediterrani dels reis Carles I i Felip II per mantenir l'enemic otomà controlat. El projecte fou dissenyat per l'enginyer Giovanni Battista que estava en l'illa quan varen començar les obres l'any 1555. En una primera fase es varen construir els baluards de Santa Jaume, Sant Pere, Santa Tecla, etc. A mitjans dels anys 70 del mateix segle el projecte original es va modificar per l'enginyer de la corona en Jacobo Paleazzo que va dissenyar aquest baluard.

El nou sistema defensiu de la ciutat es va basar en les murades preexistents i es va seguir l'exemple medieval. Aquest baluard presenta moltes similituds amb altres construccions defensives, sobretot les italianes, les quals es construïen de la mateixa manera. Una vegada varen començar les obres de 1555 va arribar a l'illa el controlador d'obres del Regne i va arribar a la conclusió de que s'havia de protegir el barri de Santa Llúcia, que donaria nom al baluard. Amb l'ampliació de la murada es varen expropiar tot una sèrie de terrenys, fet que varen provocar aldarulls a la ciutat.

Activitats

1) Assenyala en el següent plànol on es troba el baluard de Santa Llúcia.

2) Digues si les següents afirmacions són vertaderes o falses.

El baluard de Santa Llúcia es va començar a construir l'any 1555.

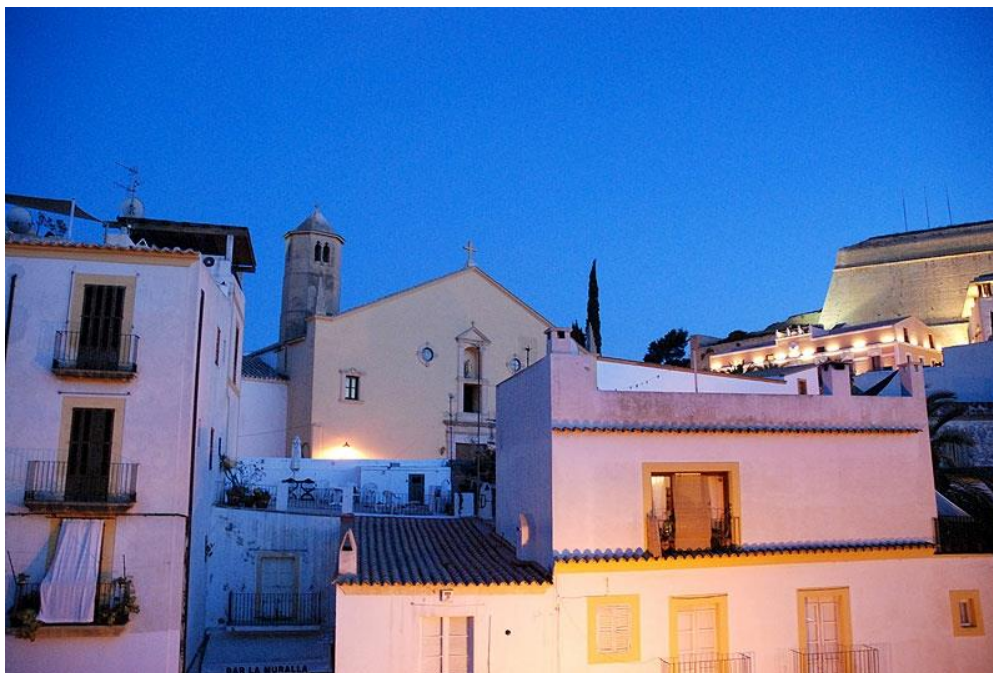
La defensa del barri de Santa Llúcia va provocar l'aixecament d'una infraestructura defensiva.

La principal funció del baluard és de vigilància i defensa.

Es va construir seguint els model italià.

L'enginyer que es va encarregar d'aquesta construcció va ser en Giovanni Battista

Església del Convent de Sant Domènec

Localització: L'església es troba situada al costat del baluard de Santa Llúcia i molt a prop del convent dels dominics, l'actual ajuntament de la ciutat.

Any de construcció: des de 1582 fins finals del segle XVII.

Descripció: És el segon temple de l'illa després de la Catedral. Presenta un estil barroc. Es troba en el cor de Dalt Vila adherida al convent dels dominics. Destaca pel seu aspecte de fortalesa, ja que es va dissenyar de tal manera que pogués servir de refugi als religiosos contra els atacs del turcs. Actualment és una parròquia dedicada a Sant Pere Apòstol. Destaca sobretot pels frescs de la nau principal, obra del pintor mallorquí Matas, l'any 1884. Té cinc capelles a cada costat dedicades a varis sants. L'altar major està presidit per un retaule genovès barroc amb tonalitat dorades i platetjades.

Context històric: Com s'ha explicat més amunt, l'església es va començar a construir a finals del segle XVI, però no es va finalitzar fins el darrer terç del segle posterior. En un principi els dominics s'assentaren en la parròquia de Jesús, però finalment es traslladaren a viure dins la fortalesa cercant una major seguretat contra les incursions esporàdiques dels pirates otomans. L'any 1730 l'església va sofrir nombroses transformacions provocades per l'explosió del polvorí de Santa Lluïa. A partir d'aquest moment es varen afegir noves capelles, les quals presentaven l'estil del seu moment, el valencià.

Quan es varen produir les desamortitzacions de Mendizábal, a meitats del segle XIX, es varen fer fora a molts religiosos i el claustre annex va passar a formar part del consistori de la ciutat. Des del segle XIX fins l'actualitat nombrosos incendis han provocat la pèrdua de moltes peces úniques i de gran valor artístic.

Activitats

1) Nombra les diferents parts de l'interior de l'església.

2) Relaciona les dades i els esdeveniments

1582

Explosió Es Polvorí

Segle XIX

Desamortitzacions

1730

Construcció església

1884

Fresc de la nau principal

Ajuntament

Localització: Es troba just al costat de l'església del Convent, en el carrer Pere Tur.

Any de construcció: Com l'actual ajuntament ocupa bona part del convent dominic, la seva construcció va ser la mateixa que l'edifici religiós, entre els segles XVI i XVII.

Descripció: És un convent religiós d'estil barroc. En la sala central es troba l'antiga sala capitular dels monjos, que destaca pels seus frescs que decoren la volta. Al llarg de la història s'ha fet servir com a plenari municipal i actualment s'utilitza com sala d'exposicions. En el claustre es celebren concerts de música i altres activitats culturals. Pel que fa al cenobi s'exposen els il·lustres de la ciutat. A més a més ens trobem amb l'estàtua d'en Guillem de Montgrí, conqueridor d'Eivissa. Es troba situada en la Plaça Espanya, a menys de 50 metres de l'ajuntament. L'estàtua representa la figura d'en Guillem de Montgrí amb un llibre entre les mans.

Context històric: Els frares dominics varen arribar a Eivissa l'any 1580 a petició dels jurats de la ciutat. En un primer moment es varen establir en la parròquia de Jesús, ja que les murades es trobaven en plena construcció. Set anys més tard, a conseqüència d'una sèrie d'atacs, es traslladaren a uns habitatges de Dalt Vila i es va començar la construcció del convent. Aquest edifici va contar amb un nombre important de cel·les. Hi havia una escola de gramàtica, un refectori, etc. L'edifici, com la resta de Dalt Vila, va sofrir nombrosos danys a causa de l'explosió des Polvorí, a principis del segle XVIII. Amb les desamortitzacions de Mendizábal a la primera part del segle XIX es varen expulsar als religiosos del convent. Des de finals del segle XIX fins la meitat del segle XX va ser emprat com institut de secundària i més endavant com a presó. Aquesta va rebre el nom d'Hotel Naranjo, a causa de la presència d'aquest arbre i el tracte lleu que tenien els presoners.

Pel que fa a l'estàtua d'en Guillem de Montgrí, hem de dir que és una reproducció del seu sepulcre original. Es va col·locar en el seu emplaçament actual l'any 1980. Aquest personatge emblemàtic va ser el principal responsable de la conquesta d'Eivissa per part de la Corona catalanoaragonesa. Es va dur a terme l'any 1235, cinc anys més tard que la conquesta de Mallorca. En aquell moment era arquebisbe de Tarragona, el que va provocar que l'illa passés a dependre de la seva diòcesis.

Activitats

1) Omple els buits de les frases:

Tarragona Naranjo marxar presó ajuntament dominics

a) L'actual ajuntament es va construir a petició dels frares ....., ja que tenien por a un possible atac dels pirates.

b) En Guillem de Montgrí era arquebisbe de ..... en el moment en que es va conquerir l'illa.

c) Al llarg de la història l'ajuntament s'ha fet servir de convent, ..., institut i .....

d) Amb les desamortitzacions de Mendizábal, els frares dominics es varen .....

e) L'antiga presó d'Eivissa va rebre el nom d'hotel .....

2) Troba en la sopa de lletres els mots més característics de l'ajuntament i en Guillem de Montgrí.

d a q e r t y u i y t r e t y f t y u i o y t r w r t y u i o i
u y **d o m i n i c s** s q e r t y u i o i u y g v c x z s a
q e r t y y r f d s a z x c v b n n l p o i u i o i u i o s q
a q a r e d e s a z a **d e s a m o r t i t z a c i ó** d q e r
t y f d s a s a q e r t y u i o p ñ l o i k m e z a q e c o
l a a s d e r t y s d s a e r t **p r e s ó** d a a q e r t y u
i o p i y t r d x z z a **c o n q u e s t a** d a s q e r t y

Murada Renaixentista

Localització: La murada renaixentista envolta tota la ciutat emmurallada de Dalt Vila, fet que provoca que no tingui cap localització única.

Any de construcció: 1555-1585.

Descripció: Al llarg de la ciutat ens trobem a una fortificació monumental que envolta Dalt Vila. Aquesta murada és d'estil renaixentista, ja que es va construir en el segle XVI. N'hi ha nombrosos baluards, els quals presenten notables diferències entre ells. Els més importants són el ja explicat baluard de Santa Llucia, el baluard de Sant Pere i Sant Jaume, els quals seran explicats més endavant, el baluard de Santa Tecla, el baluard de Sant Bernat o el baluard de Sant Joan. Ara bé no només tenim baluards, ja que al llarg de la murada podem apreciar nombrosos detalls que fan d'aquesta fortalesa un patrimoni únic. Per una banda ens trobem torretes de defensa, les quals es troben per tota la fortificació. Altre ítem a tenir en compte són els canons, els quals són reproduccions dels utilitzats durant els segles XVIII i XIX per defensar la ciutat dels atacs turcs.

Context històric: La construcció de les murades renaixentistes es varen dur a terme durant els regnats de Carles I i Felip II. L'illa es trobava molt a prop de la costa africana, el que suposava un perill constant per la ciutat. Per aquesta raó, els monarques varen trobar necessari defensar la ciutat construint unes fortificacions més modernes, ja que les murades medievals no podien fer front als avenços de les tècniques de guerra del moment. Com ja s'ha explicat anteriorment les murades varen ser dissenyades per Giovanni Battista, encara que altres enginyers com en Jacobo Paleazzo també varen participar en aquesta construcció.

Els primers baluards en ésser construïts varen ser el de Sant Joan i el de Santa Tecla. L'entrada a la ciutat i el pati d'armes varen ser els últims elements en construir-se. Al llarg de la història aquestes murades han sofert l'atac de nombrosos pobles, on destaquen els pirates berebers. Les cròniques on s'expliquen els atacs són molt nombroses. Per això l'illa ha reconegut sempre la labor dels corsaris, els quals tenen un monument.

Activitats

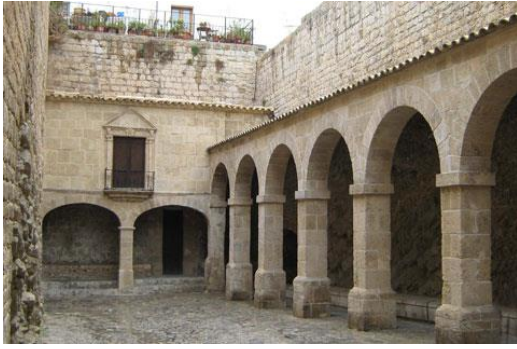
1) Assenyala els diferents elements que conformen les murades.

.....

.....

.....

.....

2) Diques si les següents afirmacions són vertaderes o falses.

a) El recinte emmurallat data del segle XVIII.

b) Els reis que varen impulsar el projecte varen ser en Carles I i en Felip II.

c) El Portal de Ses Taules i el pati d'armes varen ser els darrers en ser construïts.

d) Les torretes són elements emprats per atacar.

3) Fes una redacció sobre el que més t'hagi agradat o impressionat de les murades.

Església de Sant Cristòfol

Localització: L'església es troba situat en la part més alta de Dalt Vila, en el carrer de Sant Ciriac.

Any de construcció: 1599.

Descripció: L'església es troba annexa a un convent de monges de clausura de l'ordre agustina. A Eivissa reben el malnom de "les monges tancades". És un temple dedicat a Sant Cristòfol. És un edifici de construcció senzilla amb formes molt simples i gairebé sense cap element decoratiu, ja que només consta d'una nau única amb una coberta de bovada apuntada. La construcció original va sofrir molts danys durant la Guerra Civil espanyola, per lo que va ser reconstruïda durant la postguerra. Als anys 60 l'edifici estava mig en ruïnes i es va canviar bona part de la seva estructura. Dins l'església trobem una tanca que separa en dues parts l'edifici: una per les monges i altra pels fidels.

Context històric: La seva fundació, l'any 1599, fa d'aquest edifici una de les institucions més antigues de l'illa. La construcció va ser possible gràcies a la col·laboració del vicari Antonio Andreu, que va donar tots els seus bens. Per tal de la subsistència del convent la Universitat, màxim organisme de poder local de l'edat mitjana fins l'arribada dels borbons, va establir una almoina per tal de mantenir-lo. Va ser declarada parròquia pel bisbe d'Eivissa Manuel Abad i Lasierra. En el seu interior es va ensenyar a les religioses les regles de Sant Agustí basades en l'amor, l'oració i la vida litúrgica.

Dins de l'església hi ha un retaule que data del 1685 d'en Pere Serra, que el fa una peça única i de gran valor artístic. A més a més ens trobem imatges de Sant Agustí, Sant Cristòfol i Sant Josep. Pel que fa a la pintura cal destacar la Passió de Crist, encara que no es sap qui va ser l'autor, es pensa que és de procedència italiana. Per altra banda presenta una pila baptismal d'estil barroc, la qual procedeix d'Itàlia.

Activitats

1) Fes una fitxa tècnica d'una peça de l'església seguint la fitxa següent:

Nom, any i estil	Breu descripció

Capella de Sant Ciriac

Localització: es troba just al costat que el convent de les monges tancades, al principi del carrer Sant Ciriac.

Any de construcció: Segons la llegenda, els conqueridors varen utilitzar aquest túnel per arribar a la ciutat i així atacar-la des de dins. La capella es va construir en 1754.

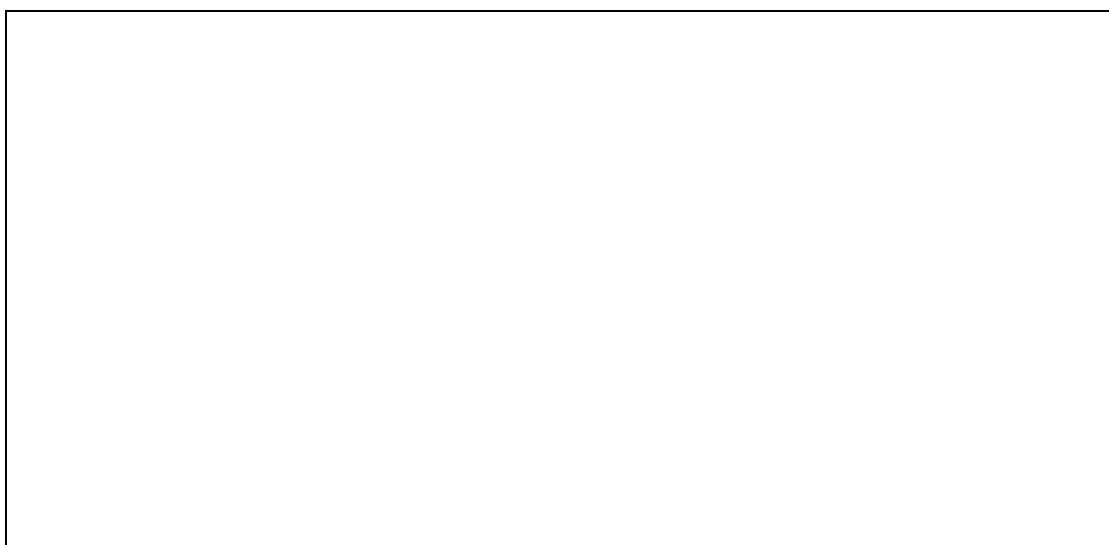
Descripció: Es tracta d'una capella de devoció popular construïda per l'ajuntament l'any 1754 en honor a Sant Ciriac, patró de la ciutat des de 1650. Dins de la capella podem observar el túnel que suposadament varen utilitzar els soldats catalanoaragonesos per entrar a la ciutat musulmana. A més a més ens trobem un quadre del sant, unes espelmes, una creu de bronze i una imatge religiosa. Ara bé l'interès que té aquesta aturada és la llegenda que envolta aquesta petita capella.

Context històric: Com ja hem comentat, a l'interior de la capella es troba un túnel que arriba fins on suposadament varen entrar els soldats cristians l'any 1235. Segons la llegenda, el germà del governador de l'illa va comunicar als conqueridors l'existència d'un túnel que arribava fins el cor de la ciutat. Segons la història popular la revelació d'aquest secret es va produir per les intrigues amoroses de palau. El primer soldat que va travessar el túnel va ser en Joan Xicó. Per això la ciutat d'Eivissa li dedica un carrer com agraïment a la seva valentia.

Si deixem en un costat la llegenda, el cert és que pot ser veritat l'existència de túnels, ja que la ciutat té forma de laberint. Era molt comú a les ciutats medievals l'existència de portes i camins secrets. Ara bé no es sap si de veritat aquest túnel va ser utilitzat per les tropes cristianes ni si en Joan Xicó fou el primer soldat en travessar-lo. Si més no la capella té quasi 300 anys d'història i és una de les moltes llegendes que envolten la nostra ciutat.

Activitats

1) Elabora un petit relat narratiu sobre en Joan Xicó

Centre d'interpretació Madina Yabisa

Localització: Es troba en el carrer major, molt a prop de la Catedral.

Any de construcció: Es troba dins d'Edifici de la Casa de la Cúria, que data del segle XV. Des de fa més de 5 anys funciona com a museu i centre d'interpretació.

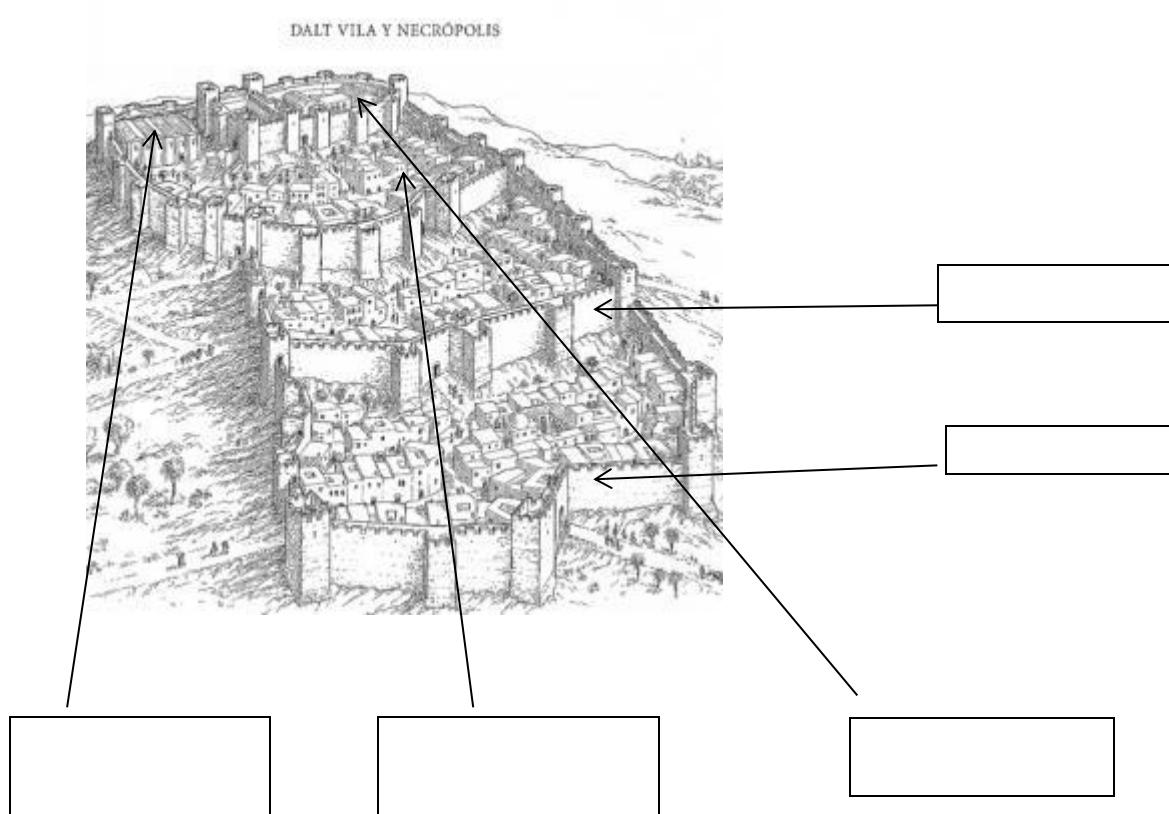
Descripció: El centre d'interpretació es troba situat dins l'Edifici de la Casa de la Cúria que era la seu de justícia de l'illa durant l'edat mitjana i moderna. Es va construir aprofitant les restes de murades àrabs, les quals es poden veure per tot el museu. Dins aquest petit museu ens podem trobar nombroses peces que demostren la importància que va tenir Madina Yabisa en el seu temps. Ens expliquen les etapes d'assentament dels diferents pobles, des de els almohades fins els almoràvits, incloent els regnes de taifes, a més d'explicar l'any de conquesta musulmana i els atacs rebuts més importants. Ens trobem amb un eix cronològic, àbacs, monedes, pergamins i innombrables aspectes relacionats amb aquest període històric.

Sense cap dubte l'element principal del museu són les restes de murada musulmana. És l'últim racó on podem trobar aquest monument i n'hi ha una reproducció feta de com era la ciutat de Madina Yabisa durant aquest període. A més hi ha un mirall al sòl on es pot veure les excavacions que encara es duen a terme en el museu, on estan trobant restes del nostre passat. Una de les característiques principals del centre d'interpretació és la voluntat d'apropar al públic la història musulmana. Hi ha una reproducció constant d'un documental on es relata aquest període i s'explica la creuada catalano-pisana que va sofrir l'illa al segle XII.

El centre d'interpretació ha apostat molt fort per la utilització de les noves tecnologies com a eina per transmetre els coneixements històrics i apropar-los al públic de totes les edats. Al llarg del museu es visualitzen constants canvis de llum i es posa música àrab per tal de crear un ambient adient al que se està veient.

Activitat 1

1) Explica les parts de la ciutat de Madina Yabisa i esmenta els edificis més rellevants.

2) Omple els buits de l'eix cronològic següent:

	902
Califat de Còrdova	
	1114
Primers Regne de Taifes	
Imperi Almoràvit	
	1145-1212
Conquesta catalanoaragonesa	

Catedral

Localització: Es troba situada en el punt més alt de Dalt Vila i de tota la ciutat. Es pot accedir des de qualsevol entrada, però la més propera és la del túnel de es Soto Fosc.

Anys de construcció: L'absis i la torre del campanar daten del segle XIV, presentant un estil gòtic. La Catedral presenta una mescla d'estils fruit de les contínues reformes. Al llarg del segle XVI es varen afegir elements com les capelles o la sagristia. Una vegada construïdes les murades, a començament del segle XVIII, es varen canviar elements gòtics per barrocs. Al segle XX es va remodelar l'absis i es recuperaren elements gòtics.

Descripció: Abans de la conquesta catalana en 1235, els futurs conqueridors varen signar un acord establint l'obligació d'aixecar una església dedicada Santa Maria. Encara que no hi ha evidències, és molt probable que l'actual Catedral s'hagi construït damunt d'una antiga mesquita, com es varen fer en altres territoris. A la seva vegada es pensa que la mesquita es va aixecar damunt qualque edifici important d'origen romà. En un primer moment es va tractar d'un edifici d'estil gòtic clàssic, com era habitual en el segle XIV.

Es sap que en segle XV hi havia cinc capelles dedicades a un conjunt de sants. A començaments del segle XVIII el seu aspecte va canviar fins a presentar un estil barroc. Entre les obres d'art més rellevants que ens podem trobar dins la Catedral destacarien: les taules gòtiques de Santa Tecla i Sant Antoni d'en Francesc Comes (segle XIV) i dues taules gòtiques del segle XV.

A l'interior trobem una sèrie de capelles de diferents sants i del mateix Jesucrist, com per exemple la capella dedicada a Sant Joan Baptista o la de Sant Antoni i Santa Tecla.

Context històric: Amb l'arribada dels conqueridors era indispensable confirmar la presència cristiana a l'illa. Es va manar la construcció d'una església per demostrar la supremacia i la victòria de la corona catalanoaragonesa contra els musulmans. Durant quasi cinc segles les esglésies eivissenques depenien de l'arquebisbat de Tarragona, per l'herència del principal conqueridor, en Guiem de Montgrí, que era arquebisbe de Tarragona. Durant aquests segles aquest edifici no va rebre el tractament de Catedral. L'església no va viure aliena als esdeveniments que va experimentar la ciutat durant l'edat mitjana i moderna: atacs dels pirates, saqueigs constants, etc. Va funcionar com a refugi de la població i inclòs d'edifici defensiu.

Amb la construcció de les murades renaixentistes, segle XVI, la seva estructura es va fer malbé i varen començar els problemes. D'aquesta manera varen començar les constants reformes que varen causar canvis importants. Amb la crescuda de la població, el Papa Pius VI va atorgar a Eivissa com a seu episcopal, l'any 1782. A partir d'aquest moment l'edifici va rebre el tractament de Catedral. El primer bisbe de la ciutat va ser en Manuel Abad i Lasierra.

Activitat 1

1) Per quin motiu creus que es va aixecar aquesta construcció damunt la mesquita musulmana?

2) Esmenta les dues capelles més rellevants que apareixen en l'interior de la Catedral.

Activitat 2

1) Hem observat que la Catedral ha sofert grans canvis que han provocat que el seu estil s'hagi transformat, conservant varis estils. Assenyala en les fotografies a quin estil respon la imatge mostrada: barroc o gòtic.

Absis:

Interior nau:

Campanar:

Museu diocesà de la Catedral

Localització: Es troba situada a l'interior de la Catedral.

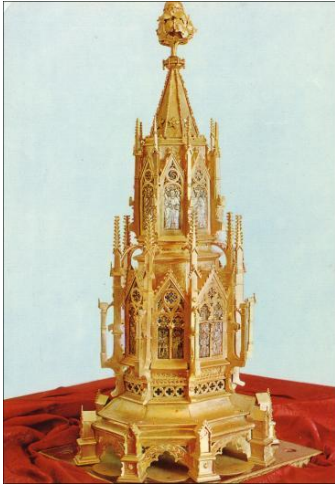
Any de construcció: Es va fundar l'any 1964 i va ser remodelat l'any 2006.

Descripció: Al llarg de les diferents sales, es poden contemplar obres d'art del segle XIII fins el segle XX de diferents autors, des de eivissencs fins europeus. El museu està format per tres sales diferenciades i una capella. La capella es troba just abans de l'entrada al museu i ens podem trobar amb una pila baptismal, una làpida del segle XVI i diferents quadres anònims que daten del mateix segle. Tots els quadres tenen com a temàtica principals episodis religiosos i retrats de sants. En la primera sala ens trobem a una sèrie de quadres del segle XVI i XVII. La majoria de les obres són olis sobre tela i els temes principals són els sants principal de la Catedral: Santa Tecla, Sant Antoni, etc.

La segona sala ens trobem pintures del segle XVII i XVIII. Com en l'anterior ocasió la temàtica és religiosa i apareixen els sants principals. A més d'obres d'art hi ha exposat un canelobre de bronze del segle XVIII i un Faristol d'or del segle XVI. La tercera sala és la més gran de tot el museu i la que conté més peces. No només hi ha art sinó que trobem tota mena d'objectes relacionats amb l'església i altres ítems religiosos. Per exemple podem trobar una Bíblia de l'any 1604, un rosari de plata i pedra del segle XVII, una col·lecció de calzes o una sagristia.

Activitat 1

1) Posa el nom a les obres d'art que hem vist en el museu. Una vegada fet, elabora una redacció sobre l'aspecte que més t'hagi cridat l'atenció.

Castell

Localització: Es troba situat just al costat de la Catedral, en el punt més alt de Dalt Vila.

Anys de construcció: Els edificis que observem daten del segle XVI i XVII, encara que es suposa que es va construir a partir de l'Almudaina musulmana del segle X-XII.

Descripció: L'edifici va ser la seu del govern de l'illa durant pràcticament tota la història. En el seu interior es localitzava la casa del Governador, on residien els distints caps militars de l'època. Durant el període musulmà es va construir l'Almudaina, que era la residència governativa i el Castell, el qual s'emprava com a edifici militar. Actualment podem observar el Castell, la torre de l'Homenatge i la Casa del governador que fins 1973 va ser utilitzada per l'exèrcit. L'entrada principal al recinte es troba en la Catedral, però actualment no es pot accedir degut a les obres.

Context històric: Hem de parlar de tres períodes distints: el període musulmà, la conquesta i el període dels àustries. Pel que fa a l'època musulmana l'edifici es va esdevenir en l'Almudaina, és a dir, un edifici governamental dedicat a

l'administració de la ciutat. A més a més tenia funcions militars i de defensa. Es trobava la residència del governador de la illa. S'han registrat atacs contra la ciutat i contra el monument, com per exemple la creuada Pisana del segle XI. En segon lloc hem de parlar de la funció del Castell després de la conquesta cristiana.

Es suposa que es va mantenir l'estructura de l'Almudaina i es va utilitzar com edifici defensiu per fer front als atacs marítics dels pirates del nord d'Àfrica. A més a més era la residència dels principals mandataris de l'illa. Juntament amb la Catedral formava el cor de la ciutat i el centre polític, social i econòmic. Per últim s'ha de dir que a mitjans del segle XVI, durant els mandats d'en Carles I i en Felip II es va manar millorar les infraestructures defensives de la ciutat i per lo tant el Castell. Es va construir una torre i es va modernitzar l'estructura. Continuava essent la residència del Virrei i el centre polític de la ciutat. A finals del segle XVIII, Eivissa va rebre l'estatus de ciutat i es va consolidar com el centre de la mateixa.

Activitat 1

1) Quina era la finalitat principal del Castell?

2) Per què creus que es troba situat en aquest lloc? Té alguna cosa a veure amb la vista que té?

3) Quin és el tret que més t'ha impressionat del Castell? Explica'l en tres o quatre frases.

4) Relaciona els següents mots amb el període corresponent:

Virrei

Època Musulmana

Almudaina

Torre de l'Homenatge

Època
catalanoaragonesa

Carles I

Època moderna

Creuada Pisana-catalana

Baluard de Sant Jaume

Localització: Es troba pujant pel Portal Nou, just a continuació del baluard de Sant Pere.

Any de creació: La infraestructura defensiva data del segle XVI/XVI mentre que la museïtzació que hi ha es va inaugurar l'any 2008.

Descripció: Pel que fa a la construcció defensiva, s'ha de mencionar que té una vista privilegiada de la costa eivissenca i de la necròpolis de Puig d'Es Molins. És un dels baluards més grans de la ciutat i n'hi ha una sèrie de canons per ambientar les murades. És el que s'anomena museïtzació de la ciutat. Com ja s'ha explicat, els baluards tenien una funció defensiva, per defensar a la població de la ciutat dels atacs dels pirates. En aquesta ocasió, la bona visibilitat que té de la ciutat d'extramurs li permetia vigilar els possibles aldarulls procedents de les afores. N'hi ha una torrera, la qual tenia un caràcter defensiu i alberga un conjunt d'escales que es connectaven amb altres baluards. Pel que fa al museu hi ha exposats nombrosos materials procedents de la infanteria i de la tecnologia militar de l'època moderna. En el museu s'exposen armes, canons, armadures, banderes, etc.

Context històric: La construcció de les murades renaixentistes es varen dur a terme durant els regnats de Carles I i Felip II. L'illa es trobava molt a prop de la costa africana, el que suposava un perill constant per la ciutat. Per aquesta raó, els monarques varen trobar necessari defensar la ciutat construint unes fortificacions més modernes, ja que les murades medievals no podien fer front als avenços de les tècniques de guerra del moment. Com ja s'ha explicat anteriorment les murades varen ser dissenyades per Giovanni Battista, encara que altres enginyers com en Jacobo Paleazzo també varen participar en aquesta construcció.

Aquest baluard va ser dels primer en ésser construïts, encara que tots pertanyen a la mateixa època. Al llarg de la història aquestes murades han sofert l'atac de nombrosos pobles, on destaquen els pirates berebers. Les cròniques on s'expliquen els atacs són molt nombroses. Per últim cal destacar que molt a prop es troben les restes de la murada medieval, el que ens fa suposar que aquestes noves construccions es varen fer per sobre de les antigues fortificacions.

Activitats

1) Identifica els següents objectes militars i explica'ls breument:

.....

.....

2) Fes una comparació entre els baluards de Sant Jaume i el de Santa Lluçia.

Murada medieval

Localització: Els restes de murada cristiana es troben entre el baluard de Sant Jaume i el baluard de Sant Pere.

Any de construcció: Al ser-hi una reforçament de les murades musulmanes es podria dir que és una estructura del segle XI.

Descripció: Encara que actualment s'està excavant els restes d'aquesta muralla, el cert és que correspon al recinte emmurallat que els àrabs havien construït per la ciutat de Madina Yabisa. La principal diferència entre aquesta i la resta és la presència d'alteracions en l'estructura que ha fet pensar als investigadors que seria fruit d'alguna remodelació per part dels conqueridors. La ciutat estava envoltada per tres recintes emmurallats, els quals dividien els barris, seguint així el model poblacional musulmà. Durant més de dos cents anys no es varen alterar, degut a la crisi de la baixa edat mitjana i les contínues guerres en les que participava el regne.

Context històric: La creuada pisana-catalana de 1114 ens va donar molta informació de com era l'antiga fortificació musulmana de la ciutat de Madina Yabisa. L'antiga murada estava formada per tres nivells, els quals dividien la ciutat en tres barris. Quan varen arribar els cristians, es varen trobar una ciutat destruïda, a causa de la conquesta. A pesar d'això no es va fer pràcticament cap remodelació al recinte i es varen mantenir pràcticament intactes.

La tranquil·litat predominant dels segles XIII i XIV es va trencar en el moment de les revoltes populars de mitjans del segle XV. Diferents revoltes comunals amenaçaven la corona i es va començar a plantejar una remodelació de les fortificacions. Finalment no es va dur a terme fins que varen arribar al poder l'emperador Carles V i el seu fill en Felip II.

Activitats

1) Posa vertader o fals en les següents afirmacions

- a) La ciutat musulmana estava formada per tres barris.**
- b) Les murades musulmanes no es varen retocar fins el segle XVI.**
- c) La creuada pisana-catalana es va produir en el segle XIII.**
- d) Les murades musulmanes no es varen fer malbé durant la conquesta catalana.**

Baluard de Sant Pere

Localització: Està situat pujant per es portal nou. Al nord té el baluard de Sant Jaume.

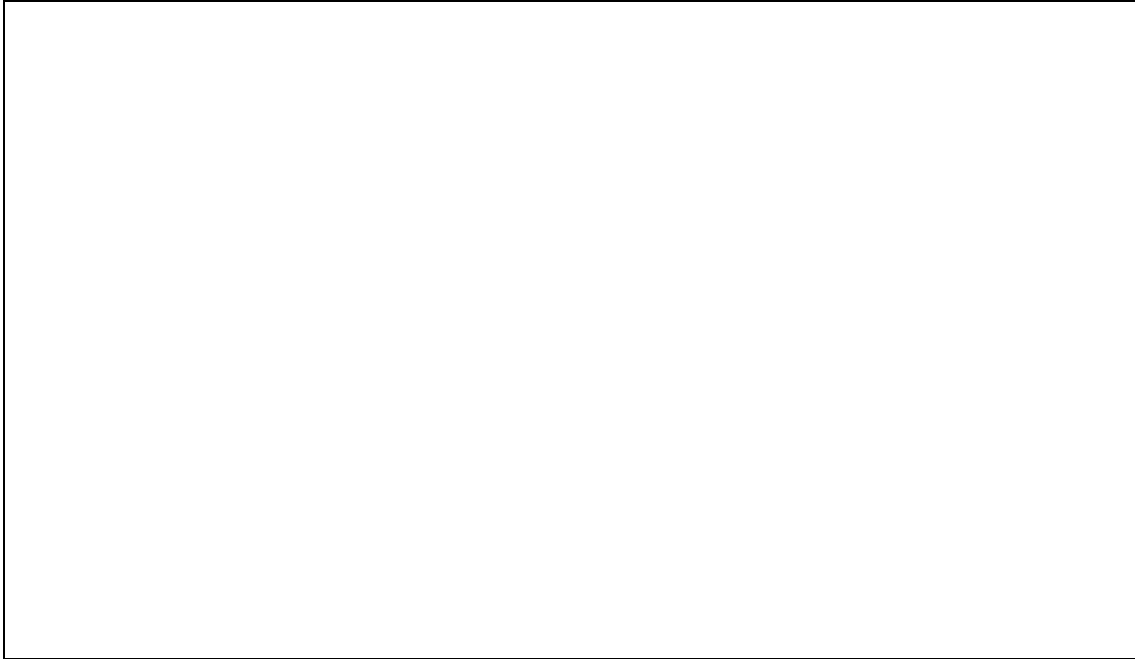
Any de construcció: La infraestructura defensiva data del segle XVI/XVI mentre que la museïtzació que hi ha es va inaugurar l'any 2007.

Descripció: En aquesta ocasió poc podem afegir al que ja s'ha explicat sobre els baluards defensius. Aquest està situat en una posició baixa i sobretot va servir per vigilar la ciutat. Per altra banda ens trobem amb el museu, el qual es semblant al de Sant Jaume, però s'expliquen aspectes com per exemple els andamis que es feren servir per construir les murades, projeccions on s'expliquen els aspectes més rellevants, etc. És un museu molt interactiu que cerca el bon enteniment per part del públic. Es fa molt d'èmfasis en els elements constructius de la murada, i no tant els aspectes militars.

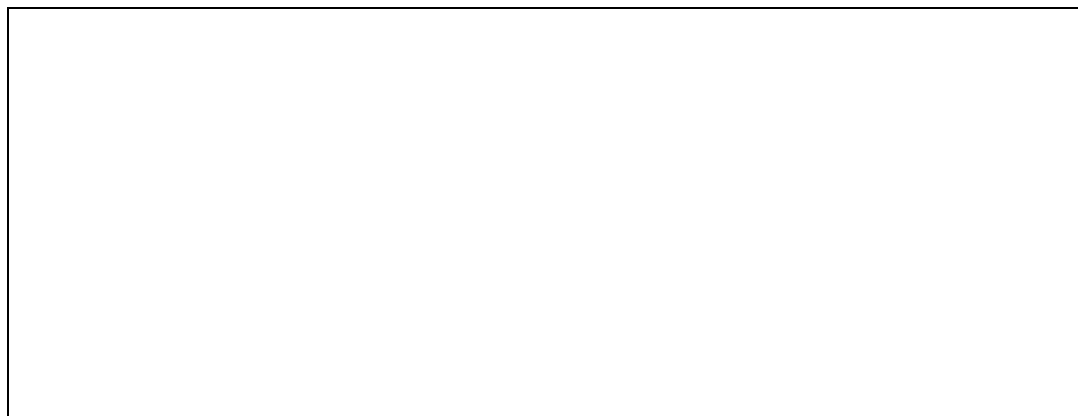
Context històric: Veure explicació baluard de Sant Jaume o murades renaixentistes.

Activitats

1) Explica breument com es varen construir les murades i quins varen ser els materials principals:

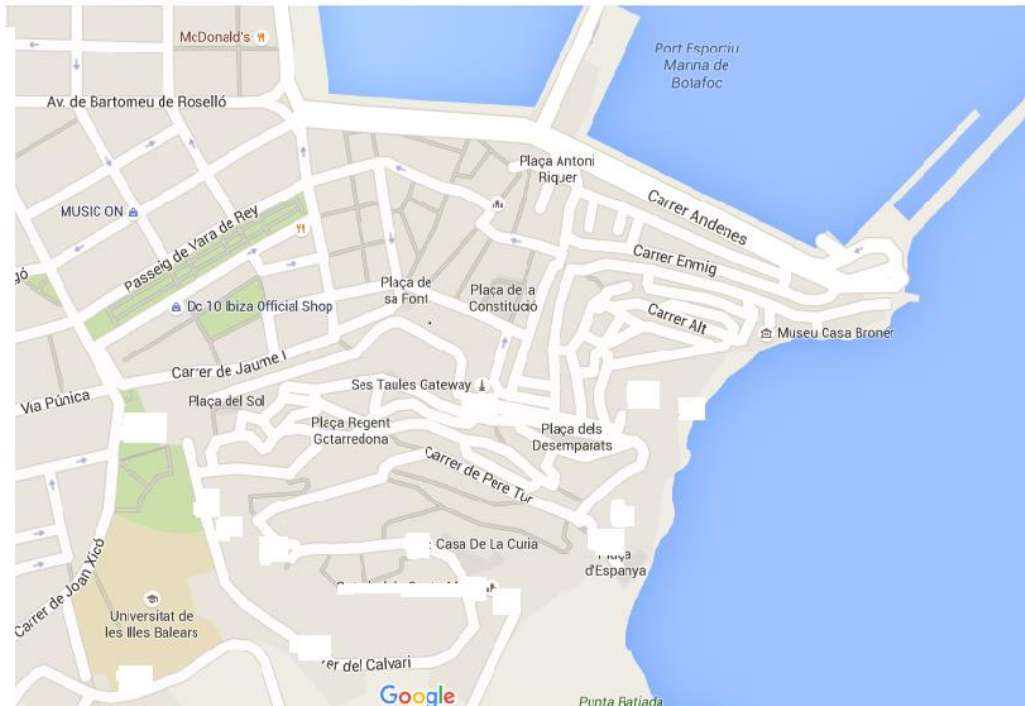
2) Fes una petita redacció sobre les teves impressions dels museus que has vist fins el moment.

Activitat final

1) Col·loca en la següent imatge els següents monuments.

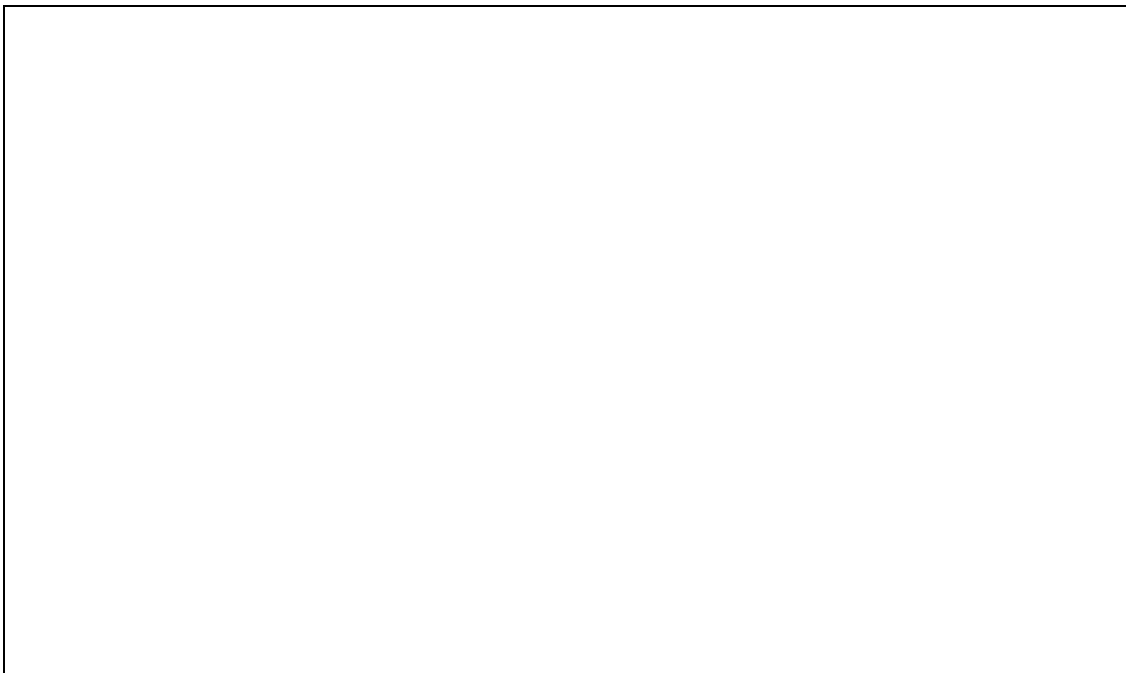
Catedral   Castell   Capella de Sant Ciriac   Baluard de Santa Llúcia

2) Posa vertader o fals en les següents afirmacions sobre la visita.

- a) La Catedral es va construir sobre la mesquita de Madina Yabisa.
- b) Segons la llegenda a través del baluard de Sant Pere varen pujar els primers conqueridors.
- c) El Castell era la residència oficial del governador.
- d) L'explosió des Polvorí va ser l'any 1887.
- e) L'església de Sant Cristòfol i convent reben el nom de les monges tancades.

3) Fes una redacció explicant els aspectes que més t'hagin agradat de Dalt Vila.

Les imatges que s'han emprat per fer aquest itinerari s'han extret de les següents pàgines web:

Murades renaixentista, Portal de Ses Taules, murades medievals i baluards:

El arco de piedra. (2016). *Arquitectura militar. Murallas renacentistas de Dalt Vila, Ibiza, Islas Baleares*. Recuperat el 30 d'abril de 2016.
www.elarcodepiedra.es/index_archivos/Murallas_de_Dalt_Vila_Ibiza.

Museu baluards:

Portal oficial turismo de Ibiza. (2016). *Baluarte de Sant Jaume*. Recuperat el 30 d'abril de 2016. www.ibiza.travel/es/empresa.php?fid=1809

Catedral:

Catedrales de España. (2016). *Catedral de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.jdiezarnal.com/Catedraldeibiza.html

Castell:

Eivissa Web. (2016). *Castillo de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.eivissaweb.com/fotos-de-ibiza/ibiza/lugares-interes-cultural/castillo-de-ibiza/

Museu Catedralici:

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Museo diocesano ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/museo-diocesano/

Centre d'interpretació Madina Yabisa:

Ibiza. Illes Balears. (2016). *Museos y exposiciones*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.illesbalears.es/esp/ibiza/museos-centros2.jsp?SEC=MUS&id=00001371&lang=0001

Església del Convent:

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Iglesia Santo Domingo*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de <http://www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/iglesia-de-santo-domingo/>

Solo Ibiza. (2016). *Iglesia de Santo Domingo*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de <http://www.soloibiza.com/turismo/iglesia-del-convento.asp>

Ajuntament:

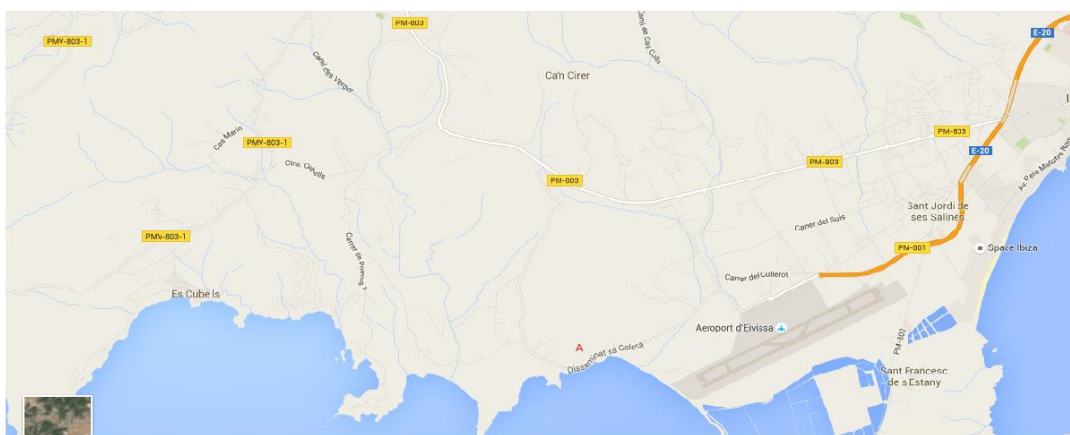
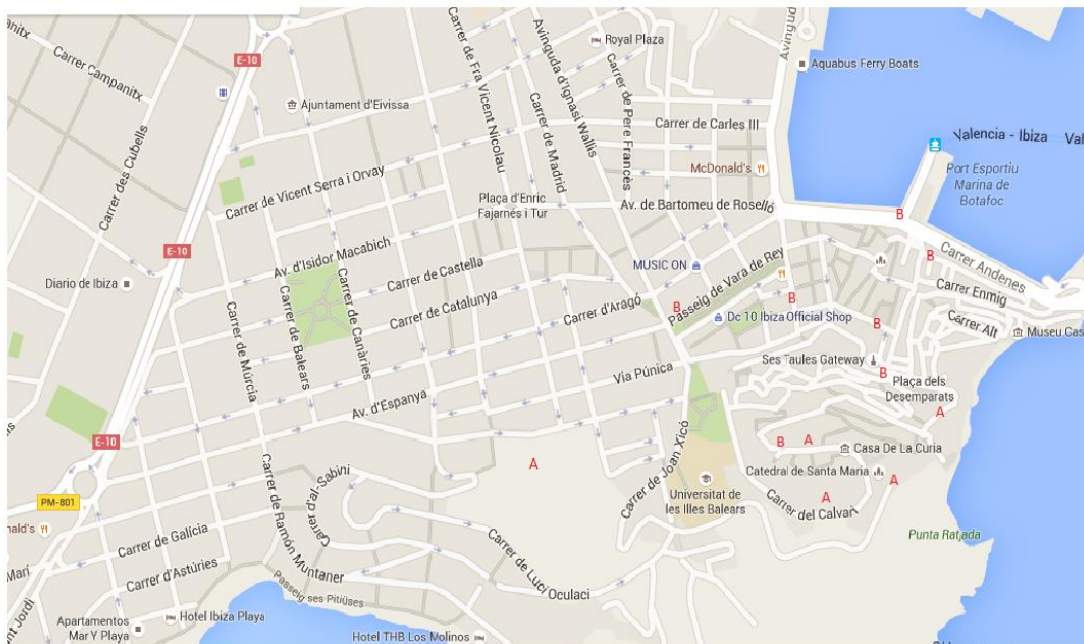
España es cultura. (2016). *Ayuntamiento de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril des de www.xn--espaacultura-tnb.es/es/monumentos/ibiza/ayuntamiento_de_eivissa_-_convento_de_santo_domingo.html

Església de Sant Cristòfol:

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Iglesia de Sant Cristòfol*. Recuperat el 30 d'abril des de <http://www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/iglesia-de-sant-cristofol/>

Annex B: Itinerari didàctic general de la ciutat d'Eivissa

Mapa amb la ruta

A: Poblats fenici Sa Caleta, Museu Necròpolis Puig d'es Molins, Centre interpretació Madina Yabisa, Catedral, Castell i Murades Renaixentistes.

B: Passeig Vara de Rey, Teatre Pereyra, Mercat Vell, Museu d'art contemporani, Museu Puget, Barri de la Marina i Monument als corsaris.

Introducció

En el següent treball es durà a terme un itinerari didàctic general recorrent els indrets més rellevants de la ciutat d'Eivissa, els quals són els vestigis del nostre passat. L'itinerari es dividirà en dos rutes, una on els ítems a visitar correspondran als alumnes del primer cicle de secundària, i l'altra als del segon cicle. En total hi ha 13 ítems, els quals pertanyen a la edat antiga, període medieval, modern i contemporani. La primera ruta començarà pel poblat fenici de Sa Caleta, que malgrat no es trobi en el municipi, és de tal importància que no s'ha d'obviar. A continuació s'anirà al museu de la necròpolis del Puig d'es Molins per tal que els alumnes observin el trasllat del poblat fenici-púnic. Finalment s'anirà a la centre d'interpretació Madina Yabisa, a la Catedral i al Castell per tal de conèixer els trets generals de l'edat mitjana i moderna de la nostra illa.

La segona ruta està centrada en l'edat contemporània i està enfocat pels alumnes de quart de la ESO. El punt de partida serà el Passeig de Vara de Rey. D'allà ens anirem al Teatre Pereyra i al mercat Vell. A continuació entrarem al recinte emmurallat de Dalt Vila per visitar els museus d'art contemporani i el museu Puget, també d'art. Finalment tornarem a baixar per visitar el barri de la Marina i el monument als Corsaris.

Segons el currículum LOMCE, el qual estarà vigent a tota la ESO a partir de l'any següent, cada curs ha de treballar uns continguts específics, per lo que el nivell de les activitats i les explicacions variaran segons el curs al qual estiguin enfocats. Així doncs, seguint el currículum les activitats sobre el poblat fenici i el museu de la necròpolis correspondran als alumnes de primer de la ESO. Els aspectes medievals i de l'edat moderna als de segon curs i els de contemporània als de quart curs. Les rutes estan pensades per fer-se en un matí, però també es podria fer en dues sessions. L'objectiu principal seria fer aquest itinerari a una mateixa classe, començant a primer de la ESO amb l'edat antiga i conclouent a quart amb la contemporània. D'aquesta manera l'alumne sortiria de l'educació obligatòria coneixent els aspectes bàsics de la història de la seva ciutat.

Itinerari

Presentació

Com tothom sap la ciutat d'Eivissa està declarada Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. En qualsevol racó hi ha un monument o un vestigi que ens demostra l'interessant passat que té la nostra ciutat, des de les murades fins el monument als corsaris. La nostra història és molt completa. No hem d'oblidar que el poblat fenici de Sa Caleta és el primer assentament estable d'un poble Mediterrani a les Illes Balears. No varen tardar més de cinquanta anys en traslladar-se a viure a l'actual ciutat i d'aquell temps ens ha quedat la necròpolis de Puig d'es Molins. Com si fos una cadena, la nostra història contínua fins arribar a l'època musulmana, en el segle X, quan aquestes gents es varen establir durant quasi tres cents anys.

L'any 1235 es va produir la conquesta cristiana de l'illa, la qual va estar impulsada per Guillem de Montgrí. Durant més de tres cents anys la ciutat no va canviar gaire del seu aspecte musulmà i només la va alterar la construcció de la Catedral i la remodelació del Castell. No va ser fins el segle XVI quan es varen dissenyar i construir les nostres murades, les qual envolten la ciutat. Aquestes fortificacions, les quals es varen dur a terme durant els regnats d'en Carles I i en Felip II, volien fer front als continus atacs dels pirates, els quals procedien del nord d'Àfrica i tenien com objectiu assetjar i saquejar les riqueses de la ciutat.

Finalment hem de recordar el nostre passat més recent. Encara que és un fet que la història contemporània eivissenca no ha despertat l'interès d'altres èpoques, hi ha elements sense els quals no es podria entendre la nostra idiosincràsia. Per últim no podem oblidar l'art que tenim a Eivissa, on destaquen el museu d'art contemporani i el museu Puget, ambdós situats en el cor de Dalt Vila. Així doncs el treball constarà de tres parts: en primer lloc un apartat dedicat a les activitats prèvies a les rutes, en segon lloc hi haurà unes fitxes i unes activitats dels ítems i finalment un apartat dedicat a les activitats finals, com a conclusió de tot el que s'hagi visitat.

Primera part: Activitats prèvies

Edat antiga: primer de la ESO

Primera sessió:

-Explicació itinerari: Explicació teòrica sobre el poble fenici, els seus assentaments a la península Ibèrica i sobre el poblat de Sa Caleta: 30 minuts.

-Explicació sortida didàctica: Es comentarà que ens anirem a veure el poblat de Sa Caleta i el museu de la necròpolis de Puig d'es Molins. Es resoldran els dubtes que es puguin ocasionar i s'explicarà allò que s'haurà de fer al llarg de les visites: 25 minuts.

Segona sessió:

- **Pluja d'idees:** Abans d'explicar l'assentament i la necròpolis del Puig d'es Molins es farà una pluja d'idees amb l'objectiu d'esbrinar quins serien els coneixements previs dels alumnes. Com és obvi, depenent del resultat d'aquesta activitat es dissenyaran unes activitats o unes altres i el nivell podria canviar. Aquesta part podria ocupar uns 20 minuts i l'objectiu de la mateixa seria donar el protagonisme a l'alumnat i que es creés un clima de debat, on els estudiants aprenguin entre ells. El professor faria de moderador i corregiria els errors dels alumnes. Les preguntes que faran de fil per desenvolupar el debat serien les següents:

a) Què sabeu dels pobles fenicis? Quina importància li donaven al comerç?

b) Què és una necròpolis? Què sabeu sobre la necròpolis del Puig d'es Molins? Què és un hipogeu?

-Explicació teòrica: Una vegada acabat el debat, el professor faria una classe teòrica sobre la Necròpolis del Puig d'es Molins, on s'explicarien els següents ítems: tipus d'enterraments, societat púnica, patrons d'assentament, déus importants... Aquesta part podria durar uns 20 minuts.

Tercera sessió:

-**Activitats:** Una vegada s'ha explicat en què consistirà l'itinerari i els seus continguts teòrics més rellevants es podran desenvolupar les següents activitats:

1) Nombra les següents imatges:

2) Fes una petita exposició a classe sobre una deïtat fenícia-púnica.

Edat mitjana i moderna: Segon de la ESO

Primera sessió:

-Explicació de l'ítinerari: quin dia es durà a terme, quins seran els ítems que es veuran, les activitats que s'han de fer i altres aspectes avaluadors. Entre l'explicació i els dubtes és molt probable que aquesta primera part duri una mitja hora.

-Pluja d'idees: La resta de la sessió es dedicarà en conèixer quins són els coneixements previs que té l'alumnat sobre Dalt Vila i si coneixen els elements més importants. En aquesta part, la qual pot ocupar uns 25 minuts aproximadament, s'ha de fomentar la participació de l'alumnat, ja que és molt important saber quin és el seu nivell real. El docent hauria un paper de moderador i exposaria dues preguntes, les quals servirien a l'alumne per expressar els seus coneixements de forma oral. Les qüestions són:

a) Què sabeu de Dalt Vila? Quins són els monuments principals que formen la nostra ciutat antiga?

b) Quins varen ser els pobles que varen ocupar aquesta ciutat durant l'edat mitjana? I durant l'època moderna? Esmenta els episodis que coneguis de la història de la ciutat.

Segona sessió:

En primer lloc es podria fer un exercici senzill en conjunt d'assimilació d'imatges, seguides d'una posterior explicació. És molt important que els alumnes sàpiguen com són els ítems que es veuran i els visualitzin prèviament, a més de servir com a baròmetre per esbrinar els coneixements previs de l'alumnat. Aquest exercici podria durar uns 25 minuts, ja que estarà acompanyat d'una explicació teòrica del professor.

1) Esmenta i data els següents monuments:

.....

.....

.....

2) Visualització del vídeo titulat: “ *Dalt Vila- Ibiza España*”.

Enllaç web: www.youtube.com/watch?v=h4tcs1rFoh4

-Una vegada hakis vist el vídeo: Esmenta els monuments que han sortit al llarg del documental.: 30 minuts. El professor també farà una explicació sobre el documental i tot el que s’hagi vist.

Edat contemporània: Quart de la ESO

Primera sessió:

-Explicació teòrica: En primer lloc es farà una explicació sobre els aspectes més rellevants de la història més recent de la ciutat d'Eivissa. Així doncs es tractaran aspectes com els corsaris, la formació dels barris de la ciutat, la figura d'en Vara de Rey, el mercat vell etc. Aquesta part ocuparia uns 25 minuts.

-Explicació itinerari: En aquesta part de la classe es faria una exposició sobre els ítems que s'anirien a visitar, el dia en que es faria i es resoldrien les possibles preguntes que podrien sorgir: temps 30 minuts.

Segona sessió:

-Pluja d'idees: Com en els altres cursos, és molt important saber quin és el coneixement previ dels alumnes. Encara que siguin elements que es troben molt presents en el nostre dia a dia, és cert que els alumnes no mostren gaire interès en la història de la ciutat. Serà interessant observar quin és el seu grau de coneixement i així adequar el nivell de les activitats i explicacions. Les preguntes que incitaran al debat seran:

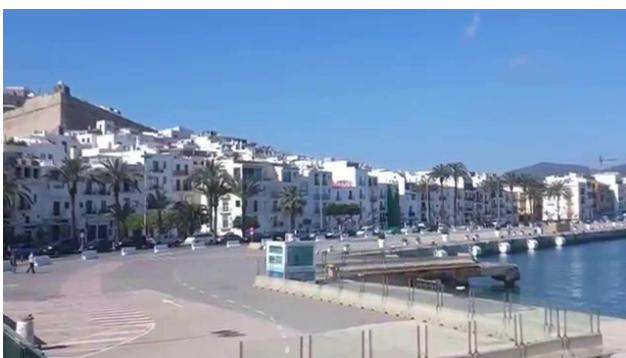
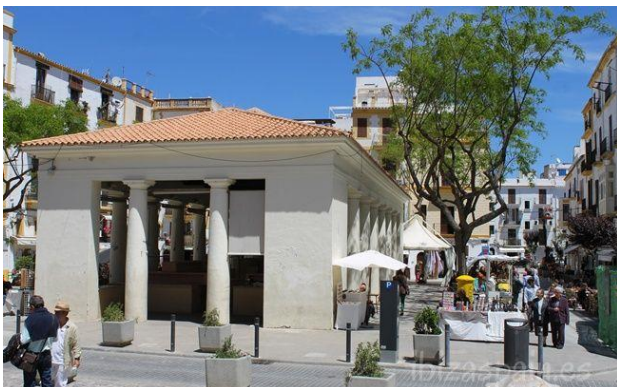
a) Què són els corsaris? On es troba el barri de la Marina? Qui era en Vara de Rey?

b) En quin any es va inaugurar el Teatre Pereira? Des de quan està el mercat vell? Què sabeu sobre el museu d'art contemporani i el museu Puget?

Aquesta activitat podria durar 25 minuts.

La segona activitat es basaria en projectar en la pantalla els diferents ítems que es visitaran, ja que és imprescindible que els alumnes coneguin allò que s'anirà a visitar. Aquesta activitat ocuparia la resta de la sessió, ja que s'intercalarien les explicacions corresponents a cada imatge.

2) Nombra les següents imatges:

Itinerari primer cicle: Edat antiga, edat mitjana i edat moderna

Poblat fenici de Sa Caleta

Localització: El jaciment es troba situat en la cala que dona el nom al poblat, en el municipi de Sant Josep a uns 8 km de la ciutat d'Eivissa.

Any de construcció: Segle VIII- Segle VI a.c

Descripció: Aquest jaciment representa el primer assentament fenici/púnic de l'illa d'Eivissa. Suposa la primera ciutat en la que es va establir aquest poble, ja que només cinquanta anys després es varen traslladar a l'actual ciutat d'Eivissa. L'espai de Sa Caleta s'ha dividit en sectors, els quals se'ls ha denominat barris: barri portuari, barri nord, barri sud, etc. El barri que presenta una millor conservació és el sud i és l'únic que es poden distingir les diferents construccions. L'organització urbana de Sa Caleta obeeix a una juxtaposició d'estàncies, desordenades entre elles mateixes i entre els punts cardinals. Entre les construccions hi havia buits i passadissos i altres sectors denominats comunals.

A més a més ens trobem dos forns de planta circular , de dos metres de diàmetre, que es situen en els llogarets comunals. La majoria d'estàncies tenien un caràcter domèstic i punts on es feia el foc. És important senyalar que aquest jaciment es troba dins la llista de llocs declarats Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

Context històric: Encara que la superfície conservada és de quatre hectàrees, el cert és que el poblat arribaria a les sis, però a causa de l'erosió de la terra hem perdut molt de patrimoni. Actualment hi ha un debat sobre si els primers pobladors procedien de la ciutat de Tir, la qual és una ciutat pròpiament fenícia o bé ja eren gents púniques, procedents del nord d'Àfrica. El cert és que el poblat data del segle VIII a.c. Es va abandonar la zona de manera definitiva sobre l'any 600 a.c. Es varen traslladar a l'actual Castell, zona que per desgràcia no es pot excavar. En un primer moment aquest poblat hauria estat una zona de pas d'aquest poble. Probablement es varen quedar al descobrir les mines d'argent que hi ha a pocs kilòmetres. També es pensa que es varen quedar a l'illa per la seva situació geogràfica, ja que està a mig camí de la península Ibèrica i el nord d'Àfrica, i els podia servir per guardar les peces que després intercanviaven. Sigui com sigui representa el primer assentament humà estable de l'illa i representa una passa prèvia a tot el que veurem en el Puig d'es Molins. Els motius del seu trasllat al Puig de Vila ha estat motiu de debat, encara que es pensa que la seva posició privilegiada i l'augment de la població va provocar aquest fet.

Activitats

1) Després d'haver vist el jaciment, explica la següent recreació:

2) Diques si les següents afirmacions són vertaderes o falses:

- a) Els primers pobladors de l'illa foren els romans.
- b) La ciutat tenia sis hectàrees però només s'han conservat quatre.
- c) Es varen traslladar al Puig de Vila l'any 600 a.c.
- d) Els fenicis eren un poble de caràcter militar.

Museu necròpolis Puig d'es Molins

Localització: Es troba situat en el carrer Via Roma, a uns 400 metres del Portal Nou.

Any de construcció: El museu es va inaugurar l'any 1968. Pel que fa a la necròpolis ens trobem vestigis que daten del segle VI a.c, en plena època púnica, vestigis propis de l'època romana (segle II-VI d.c) i inclús qualche vestigi residual de l'època bizantina i musulmana.

Descripció: Hem de fer una separació entre el propi museu i la necròpolis. En primer lloc el museu té quatre parts. La primera part està dedicada a les formes d'enterrament dels fenicis i dels púnics. La segona part està centrada en les escultures més rellevants que s'han extret tant de la necròpolis com d'altres jaciments de l'illa. Aquestes escultures són de deïtats, com per exemple el deu Bes, que dona el nom a l'illa o la deessa Tanit, essent aquest última la més significativa. La tercera part del museu està dedicada a les peces que s'han extret dels jaciments, com per exemple els procedents dels aixovars, on destaquen objectes com joies, miralls, monedes, etc. Per últim tenim la part més interactiva que és la visita als hipogeus. A més es pot visitar els túnels que connectaven les cambres mortuòries i es pot donar una volta pel jaciment.

Per la seva banda la necròpolis representa l'atractiu principal del museu. Hi ha més de tres centes tombes excavades en la roca. Els elements més importants són els hipogeus, els aixovars funeraris, les monedes en els ulls que presentaven els morts, etc. Amb la visita del museu es pot anar a visitar tots aquest llocs i els alumnes es podran fer una idea de la grandària que tenia la ciutat, ja que es pensa que la necròpolis anava fins l'actual Avinguda Espanya, situada a cinc carrers més avall.

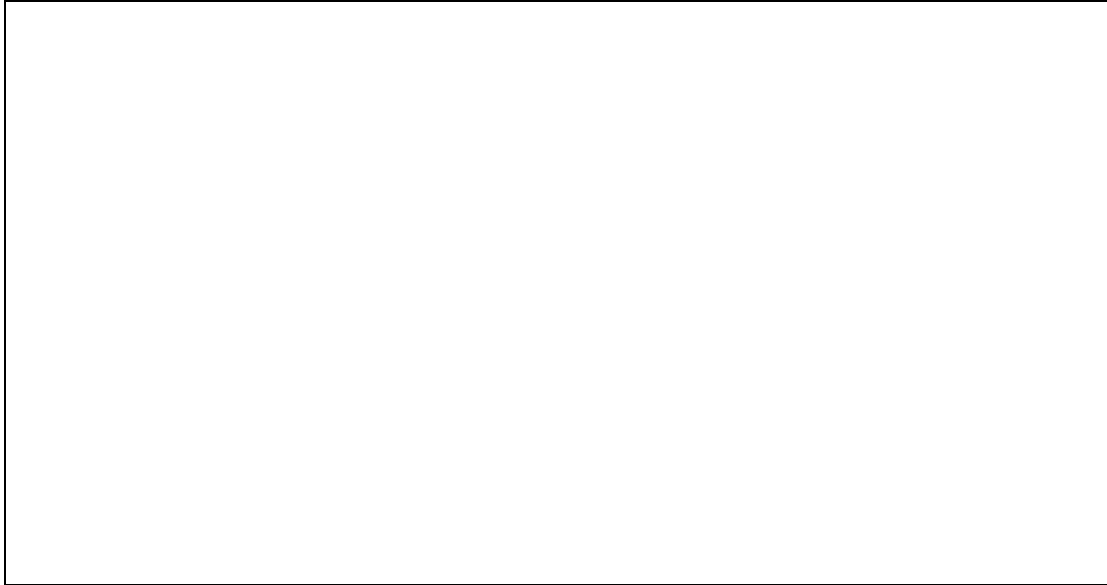
Context històric: El Puig d'es Molins va ser el cementiri de l'antiga ciutat d'Eivissa, des de el segle VI a.c fins al X d.c. Aquí s'han enterrat fenicis, púnics, romans, grecs, bizantins, musulmans, etc. Ara bé els restes que més es troben pertanyen a l'època púnica i romana. Una de les característiques que es poden trobar són les dues monedes que es col·locaven en els ulls dels difunts per pagar a Cerber. Aquesta pràctica funerària prové del món grec. Per altra banda s'ha observar un canvi en el ritus funerari, ja que en un primer moment s'incinerava el cos i es ficava en una urna. Això va canviar i a partir del segle III a.c. es comencen a trobar els primers hipogeus, envoltats de luxosos aixovars.

Pel que fa al museu presenta una de les col·leccions més importants de peces fenícies i púniques. És el museu més important del Mediterrani en aquest sentit. Destaquen sobretot les col·leccions de deesses Tanit, les quals provenen de la Cova des Culleram en Sant Joan de Labritja, al nord de l'illa. Altre deïtat que s'ha trobat ha set el déu Bes. Aquest déu s'ha trobat per tot el Mediterrani i representava la seguretat. Era un déu amistós. Va donar el nom a l'illa, ja que IBOSHIM volia dir Illa del Déu Bes. Es pensa que es va donar aquest nom per la absència de cap animal verinós a l'illa. Per altra banda ens trobem una col·lecció de joies, monedes i peces procedents dels aixovars, les quals tenen orígens molt distints. Així doncs, tant la necròpolis com el museu ens faciliten molta informació sobre la societat, cultura i els contactes entre l'illa i els pobles mediterranis de l'edat antiga.

Activitats

1) Explica en què consistiren els canvis que varen sofrir els rituals funeraris dels púnics.

2) Comenta la següent figura:

a) Quina deessa representa?

b) Quina diferència hi ha amb aquesta representació:

3) Explica breument per què es posaven dues monedes als ulls dels difunts? Per què pensaven que servien?

4) Fes una redacció explicant els elements que més t'hagin agradat de la visita.

Centre d'interpretació Madina Yabisa

Localització: Es troba en el carrer major, molt a prop de la Catedral.

Any de construcció: Es troba dins d'Edifici de la Casa de la Cúria, que data del segle XV. Des de fa més de 5 anys funciona com a museu i centre d'interpretació.

Descripció: El centre d'interpretació es troba situat dins l'Edifici de la Casa de la Cúria que era la seu de justícia de l'illa durant l'edat mitjana i moderna. Es va construir aprofitant les restes de murades àrabs, les quals es poden veure per tot el museu. Dins aquest petit museu ens podem trobar nombroses peces que demostren la importància que va tenir Madina Yabisa en el seu temps. Ens expliquen les etapes d'assentament dels diferents pobles, des de els almohades fins els almoràvits, incloent els regnes de taifes, a més d'explicar l'any de conquesta musulmana i els atacs rebuts més importants. Ens trobem amb un eix cronològic, àbacs, monedes, pergamins i innombrables aspectes relacionats amb aquest període històric.

Sense cap dubte l'element principal del museu són les restes de murada musulmana. És l'últim racó on podem trobar aquest monument i n'hi ha una reproducció feta de com era la ciutat de Madina Yabisa durant aquest període. A més hi ha un mirall al sòl on es pot veure les excavacions que encara es duen a terme en el museu, on estan trobant restes del nostre passat. Una de les característiques principals del centre d'interpretació és la voluntat d'apropar al públic la història musulmana. Hi ha una reproducció constant d'un documental on es relata aquest període i s'explica la creuada catalano-pisana que va sofrir l'illa al segle XII.

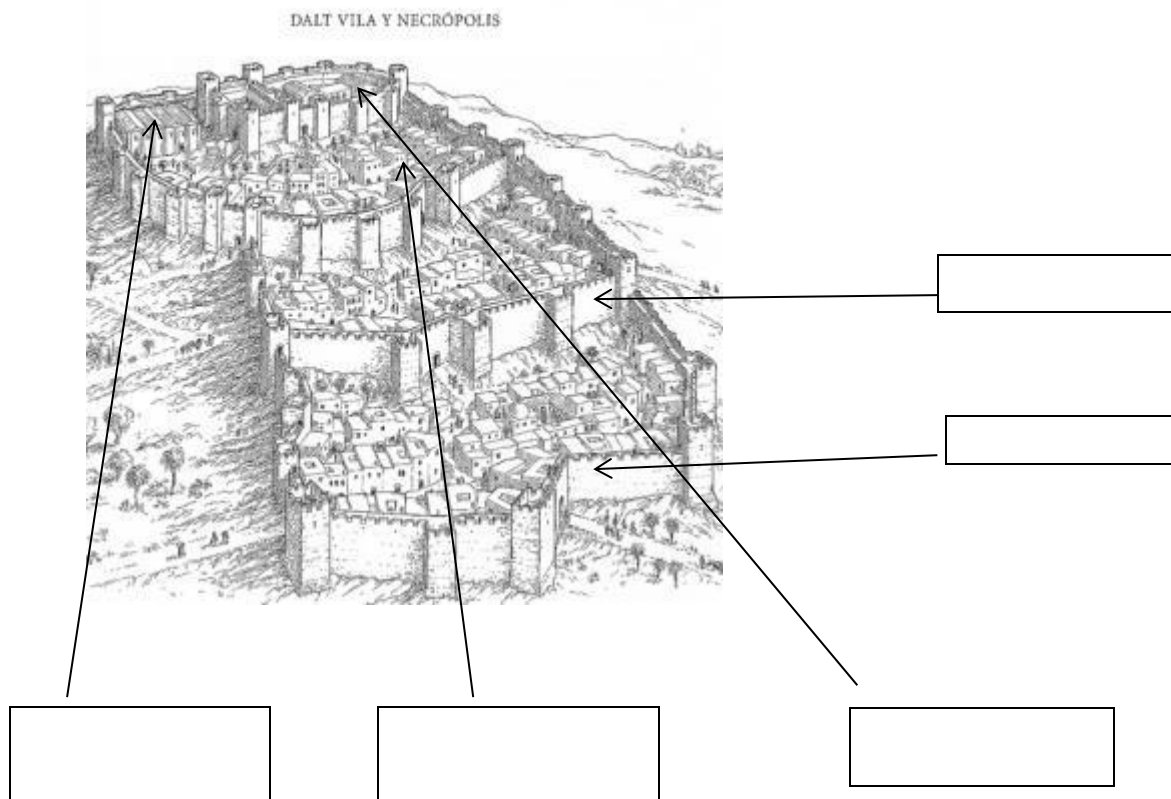
El centre d'interpretació ha apostat molt fort per la utilització de les noves tecnologies com a eina per transmetre els coneixements històrics i apropar-los al públic de totes les edats. Al llarg del museu es visualitzen constants canvis de llum i es posa música àrab per tal de crear un ambient adient al que se està veient.

Activitats

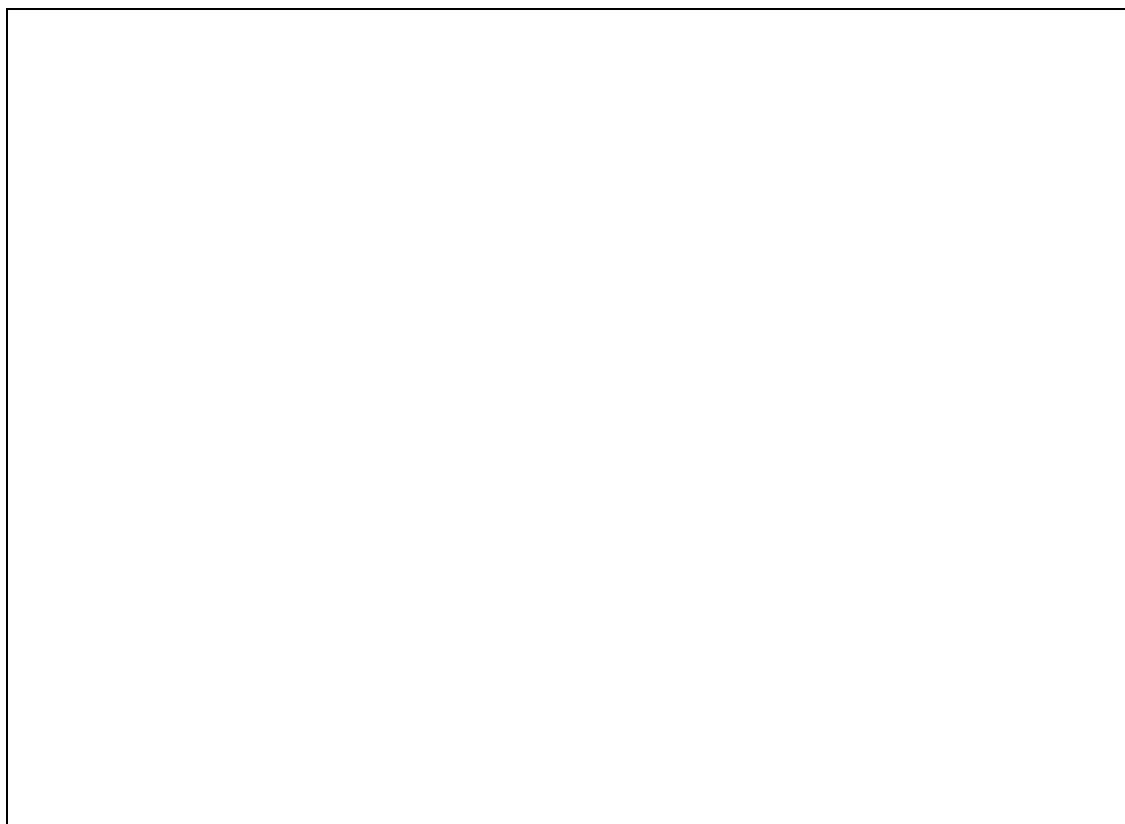
1) Omple els buits de l'eix cronològic següent:

	902
Califat de Còrdova	
	1114
Primers Regne de Taifes	
Imperi Almoràvit	
	1145-1212
Conquesta catalanoaragonesa	

2) Explica les parts de la ciutat de Madina Yabisa i esmenta els edificis més rellevants.

3) Explica quina ha estat la teva experiència en el centre d'interpretació i resalta els elements que més t'hagin cridat l'atenció

Catedral

Localització: Es troba situada en el punt més alt de Dalt Vila i de tota la ciutat. Es pot accedir des de qualsevol entrada, però la més propera és la del túnel de es Soto Fosc.

Anys de construcció: L'absis i la torre del campanar daten del segle XIV, presentant un estil gòtic. La Catedral presenta una mescla d'estils fruit de les contínues reformes. Al llarg del segle XVI es varen afegir elements com les capelles o la sagristia. Una vegada construïdes les murades, a començament del segle XVIII, es varen canviar elements gòtics per barrocs. Al segle XX es va remodelar l'absis i es recuperaren elements gòtics.

Descripció: Abans de la conquesta catalana en 1235, els futurs conqueridors varen signar un acord establint l'obligació d'aixecar una església dedicada Santa María. Encara que no hi ha evidències, és molt probable que l'actual Catedral s'hagi construir damunt d'una antiga mesquita, com es varen fer en altres territoris. A la seva vegada es pensa que la mesquita es va aixecar damunt qualche edifici important d'origen romà. En un primer moment es va tractar d'un edifici d'estil gòtic clàssic, com era habitual en el segle XIV.

Es sap que en segle XV hi havia cinc capelles dedicades a un conjunt de sants. A començaments del segle XVIII el seu aspecte va canviar fins a presentar un estil barroc. Entre les obres d'art més rellevants que ens podem trobar dins la Catedral destacarien: les taules gòtiques de Santa Tecla i Sant Antoni d'en Francesc Comes (segle XIV) i dues taules gòtiques del segle XV.

A l'interior trobem una sèrie de capelles de diferents sants i del mateix Jesucrist, com per exemple la capella dedicada a Sant Joan Baptista o la de Sant Antoni i Santa Tecla.

Context històric: Amb l'arribada dels conqueridors era indispensable confirmar la presència cristiana a l'illa. Es va manar la construcció d'una església per demostrar la supremacia i la victòria de la corona catalanoaragonesa contra els musulmans. Durant quasi cinc segles les esglésies eivissenques depenien de l'arquebisbat de Tarragona, per l'herència del principal conqueridor, en Guiem de Montgrí, que era arquebisbe de Tarragona. Durant aquests segles aquest edifici no va rebre el tractament de Catedral. L'església no va viure aliena als esdeveniments que va experimentar la ciutat durant l'edat mitjana i moderna: atacs dels pirates, saqueigs constants, etc. Va funcionar com a refugi de la població i inclòs d'edifici defensiu.

Amb la construcció de les murades renaixentistes, segle XVI, la seva estructura es va fer malbé i varen començar els problemes. D'aquesta manera varen començar les constants reformes que varen causar canvis importants. Amb la crescuda de la població, el Papa Pius VI va atorgar a Eivissa com a seu episcopal, l'any 1782. A partir d'aquest moment l'edifici va rebre el tractament de Catedral. El primer bisbe de la ciutat va ser en Manuel Abad i Lasierra.

Activitat 1

1) Per quin motiu creus que es va aixecar aquesta construcció damunt la mesquita musulmana?

2) Esmenta les dues capelles més rellevants que apareixen en l'interior de la Catedral.

Activitat 2

1) Hem observat que la Catedral ha sofert grans canvis que han provocat que el seu estil s'hagi transformat, conservant varis estils. Assenyala en les fotografies a quin estil respon la imatge mostrada: barroc o gòtic.

Absis:

Interior nau:

Campanar:

Castell

Localització: Es troba situat just al costat de la Catedral, en el punt més alt de Dalt Vila.

Anys de construcció: Els edificis que observem daten del segle XVI i XVII, encara que es suposa que es va construir a partir de l'Almudaina musulmana del segle X-XII.

Descripció: L'edifici va ser la seu del govern de l'illa durant pràcticament tota la història. En el seu interior es localitzava la casa del Governador, on residien els distints caps militars de l'època. Durant el període musulmà es va construir l'Almudaina, que era la residència governativa i el Castell, el qual s'emprava com a edifici militar. Actualment podem observar el Castell, la torre de l'Homenatge i la Casa del governador que fins 1973 va ser utilitzada per l'exèrcit. L'entrada principal al recinte es troba en la Catedral, però actualment no es pot accedir degut a les obres.

Context històric: Hem de parlar de tres períodes distints: el període musulmà, la conquesta i el període dels àustries. Pel que fa a l'època musulmana l'edifici es va esdevenir en l'Almudaina, és a dir, un edifici governamental dedicat a

l'administració de la ciutat. A més a més tenia funcions militars i de defensa. Es trobava la residència del governador de la illa. S'han registrat atacs contra la ciutat i contra el monument, com per exemple la creuada Pisana del segle XI. En segon lloc hem de parlar de la funció del Castell després de la conquesta cristiana.

Es suposa que es va mantenir l'estructura de l'Almudaina i es va utilitzar com edifici defensiu per fer front als atacs marítics dels pirates del nord d'Àfrica. A més a més era la residència dels principals mandataris de l'illa. Juntament amb la Catedral formava el cor de la ciutat i el centre polític, social i econòmic. Per últim s'ha de dir que a mitjans del segle XVI, durant els mandats d'en Carles I i en Felip II es va manar millorar les infraestructures defensives de la ciutat i per lo tant el Castell. Es va construir una torre i es va modernitzar l'estructura. Continuava essent la residència del Virrei i el centre polític de la ciutat. A finals del segle XVIII, Eivissa va rebre l'estatus de ciutat i es va consolidar com el centre de la mateixa.

Activitat 1

1) Quina era la finalitat principal del Castell?

2) Per què creus que es troba situat en aquest lloc? Té alguna cosa a veure amb la vista que té?

3) Quin és el tret que més t'ha impressionat del Castell? Explica'l en tres o quatre frases.

4) Relaciona els següents mots amb el període corresponent:

Virrei

Època Musulmana

Almudaina

Torre de l'Homenatge

Època
catalanoaragonesa

Carles I

Època moderna

Creuada Pisana-catalana

Murada Renaixentista

Localització: La murada renaixentista envolta tota la ciutat emmurallada de Dalt Vila, fet que provoca que no tingui cap localització única.

Any de construcció: 1555-1585.

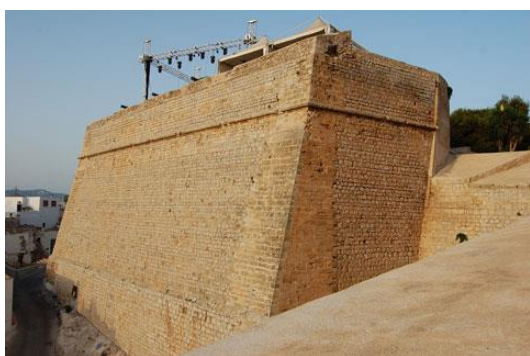
Descripció: Al llarg de la ciutat ens trobem a una fortificació monumental que envolta Dalt Vila. Aquesta murada és d'estil renaixentista, ja que es va construir en el segle XVI. N'hi ha nombrosos baluards, els quals presenten notables diferències entre ells. Els més importants són el ja explicat baluard de Santa Llucia, el baluard de Sant Pere i Sant Jaume, els quals seran explicats més endavant, el baluard de Santa Tecla, el baluard de Sant Bernat o el baluard de Sant Joan. Ara bé no només tenim baluards, ja que al llarg de la murada podem apreciar nombrosos detalls que fan d'aquesta fortalesa un patrimoni únic. Per una banda ens trobem torretes de defensa, les quals es troben per tota la fortificació. Altre ítem a tenir en compte són els canons, els quals són reproduccions dels utilitzats durant els segles XVIII i XIX per defensar la ciutat dels atacs turcs.

Context històric: La construcció de les murades renaixentistes es varen dur a terme durant els regnats de Carles I i Felip II. L'illa es trobava molt a prop de la costa africana, el que suposava un perill constant per la ciutat. Per aquesta raó, els monarques varen trobar necessari defensar la ciutat construint unes fortificacions més modernes, ja que les murades medievals no podien fer front als avenços de les tècniques de guerra del moment. Com ja s'ha explicat anteriorment les murades varen ser dissenyades per Giovanni Battista, encara que altres enginyers com en Jacobo Paleazzo també varen participar en aquesta construcció.

Els primers baluards en ésser construïts varen ser el de Sant Joan i el de Santa Tecla. L'entrada a la ciutat i el pati d'armes varen ser els últims elements en construir-se. Al llarg de la història aquestes murades han sofert l'atac de nombrosos pobles, on destaquen els pirates berebers. Les cròniques on s'expliquen els atacs són molt nombroses. Per això l'illa ha reconegut sempre la labor dels corsaris, els quals tenen un monument.

Activitats

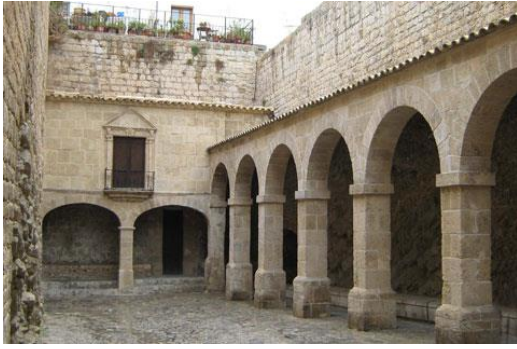
1) Assenyala els diferents elements que conformen les murades.

.....

.....

.....

.....

2) Digues si les següents afirmacions són vertaderes o falses.

a) El recinte emmurallat data del segle XVIII.

b) Els reis que varen impulsar el projecte varen ser en Carles I i en Felip II.

c) El Portal de Ses Taules i el pati d'armes varen ser els darrers en ser construïts.

d) Les torretes són elements emprats per atacar.

3) Fes una comparació entre els baluards de Sant Jaume i el de Santa Lluïa.

Itinerari segon cicle: edat contemporània

Passeig Vara de Rey

Localització: Es troba en el centre de la ciutat: al final del carrer Ignasi Wallis i al principi de l'avinguda Espanya. A més es troba a tres cents metres del port.

Any de construcció: L'estàtua que commemora al general Joaquín Vara de Rey es va inaugurar l'any 1904. L'hotel Montesol, altra edifici històric situat en aquesta plaça data de 1933.

Descripció: Des de que es va inaugurar l'estàtua, el passeig de Vara de Rey, conegut també com el passeig de s'Alamera, ha volgut conformar-se com a centre neuràlgic de la ciutat. Al llarg dels quatre cents metres del passeig podem observar un conjunt d'edificis d'inspiració colonial, els quals varen ser construït a principis del segle XX. L'estàtua en sí representa al general Joaquín Vara de Rey, el qual va néixer a Eivissa però no va viure mai. L'obra la varen dur a terme n'Augusto Forn i n'Eduard Alentorn. L'objectiu principal de l'escultura és ressaltar la mort heroica que va sofrir el general a El Caney, durant la guerra de Cuba. Pel que fa a l'Hotel Montesol va ser el primer allotjament de l'illa. Fou obra de l'eivissenc Juan Gómez Ripoll, el qual va agafar matisos colonials de Cuba.

Context històric: Farem una explicació de tres aspectes: el general Joaquín Vara de Rey, el passeig en sí i l'Hotel Montesol. El general Joaquín Vara de Rey va néixer a Eivissa l'any 1840. Va abandonar l'illa acompanyat dels seus pares pocs anys després, per lo que la seva vinculació amb la ciutat és simbòlica. Va destacar des de jove com militar i va dur a terme aquesta carrera. Va combatre en els cantons murcians i en la tercera guerra carlina. A partir de l'any 1884 la seva vinculació militar es va traslladar a les colònies d'ultramar: Cuba i Filipinas. Quan va esclatar la guerra hispano-cubana, el general li va tocar defensar el fort d'El Caney. Segons cròniques era una batalla perduda, ja que l'exèrcit enemic el superava en nombre i armament. A pesar d'això va defensar la seva posició d'una manera heroica i va morir després de debilitar moltíssim a l'enemic. Es va convertir en l'exemple d'espanyol i es va convertir en heroi.

Pel que fa al passeig pròpiament, s'ha de dir que està situat a les afores de la ciutat històrica de Dalt Vila. A finals del segle XIX era necessari expandir la ciutat fora de les murades. Ja existia el barri de la marina, però no era suficient. Així doncs es va constituir una rambla, la qual es va fer poc a poc. L'any 1904 va venir el rei Alfons XIII a inaugurar l'estàtua del general que va donar nom al passeig. Poc a poc es varen anar construint edificis, els quals responien a una arquitectura pròpiament colonial. La zona no va trigar a convertir-se en el centre de la ciutat, essent un punt de trobada de les gents de tota l'illa.

Per últim hem de parlar de l'Hotel Montesol. Com ja hem dit es va inaugurar l'any 1933 i va ser el primer gran allotjament de l'illa. Els anys gloriosos de l'hotel varen ser els cinquanta i els seixanta quan va començar el fenomen turístic. Es varen allotjar personalitats molt rellevants de l'època com seria el cas de Carolina de Mònaco o Orson Welles. Actualment l'edifici s'ha venut a l'empresa Hilton, la qual construirà un hotel de luxe.

Activitats

1) Fes una breu descripció del passeig de Vara de Rey: edificis emblemàtics, estàtues, hotels, etc.

2) Comenta la següent obra:

a) Quin personatge apareix? Explica breument la seva vida.

b) Què representa aquesta escultura? Quin valor simbòlic té?

3) Esmenta les característiques principals de l'edifici Montsol:

a) Quin és el seu principal estil arquitectònic?

b) Elabora una llista d'edificis colonials de la ciutat d'Eivissa.

Teatre Pereyra

Localització: Es troba en el carrer Compte de Rosselló, situat a dos cents metres del passeig de Vara de Rey i a cent metres de la plaça del Parc.

Any de construcció: 1899.

Descripció i context històric: Va ser el primer edifici construït fora del barri de la Marina. Presenta un estil classicista i colonial. Els mestres d'obres solien ser eivissencs retornats de les colònies, els quals havien conegut aquest estil arquitectònic. Al principi es va concebre com a teatre, però molt prest es va convertir en una sala de cine. Va ser dels primers cinemes de balears i es projectaven varies pel·lícules al dia. Es va convertir en un lloc de reunió i un important centre d'oci de l'illa. Va continuar amb aquesta activitat fins 1987, ja que després es va convertir en bar musical. L'any 2001 va ser declarat Bé d'interès Cultural, per lo que està protegit. L'edifici va suposar una reivindicació de la burgesia incipient, la qual volia sortir de Dalt Vila. Va ser una mostra de l'evolució de la ciutat i del canvi social que es va viure a principis del segle XX.

Activitats

1) Esmenta els components classicistes i colonials que presenta el teatre. Explica breument en que consistia aquest estil arquitectònic.

2) Entrevista a una persona que hagi anat al cine Pereyra durant la dictadura franquista. Explica breument com era el cinema i com funcionava.

3) Visita l'arxiu històric i cerca les notícies dels diaris de l'època.

a) Com ressaltaven la notícia?

b) Hi ha diferències segons el diari? Hi havia algun que estigués en contra de la construcció d'aquest teatre?

c) Cerca notícies sobre les pel·lícules que es varen projectar l'any 1950. Esmenta tres.

Es mercat vell

Localització: Es troba situat en la Plaça de la Constitució, just enfront del Portal de Ses Taules i a dos cents metres del Teatre Pereyra

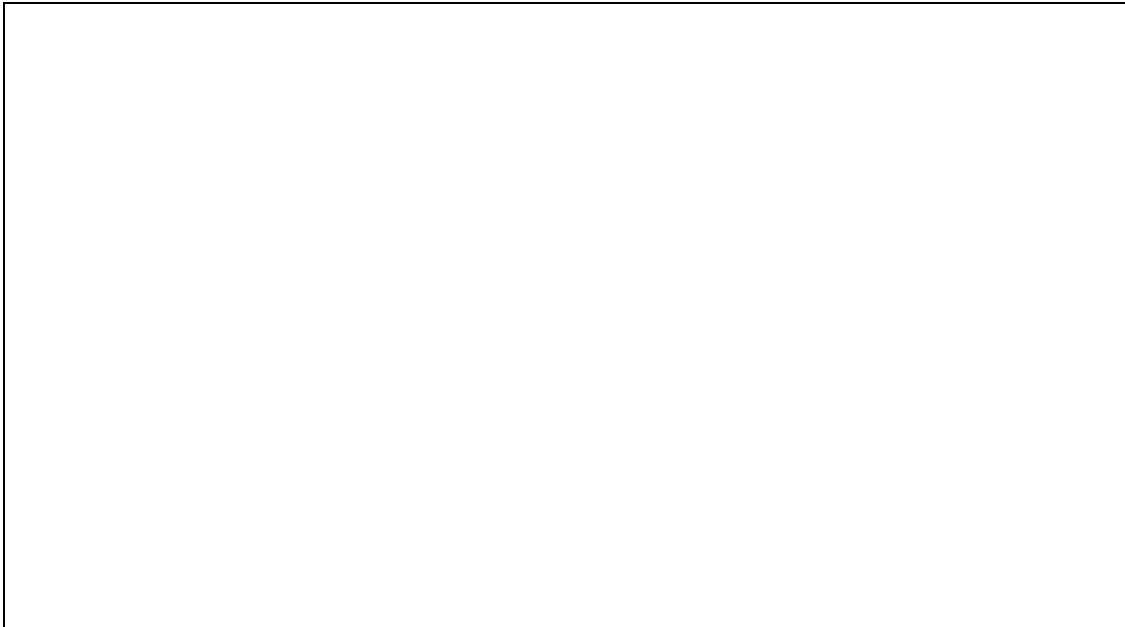
Any de construcció: 1872

Descripció i context històric: El mercat constitueix el centre neuràlgic del barri de la Marina, el qual serà explicat més endavant. Es troba just enfront del Portal de Ses Taules, que és l'entrada principal al recinte emmurallat de Dalt Vila. Es sap que ocupa el mateix lloc que on els antics camperols es reunien per vendre els seus productes agrícoles. L'any 1872 el mestre d'obres Jaume Riera va dissenyar aquest mercat. Té forma de temple grec i va constituir el primer mercat situat fora de les murades. Per lo tant és bona mostra del creixement de la ciutat i la necessitat que tenia d'expandir-se fora del territori protegit. La construcció va ser promoguda per l'ajuntament de la ciutat. El consistori veia necessari la construcció d'una zona on els pagesos i altres comerciants poguessin vendre els seus productes i així fomentar i millorar l'activitat econòmica.

Com ja s'ha dit l'edifici presenta una planta neoclàssica. S'ha d'afegir que és un dels mercats més antics del país, ja que actualment continua en funcionament. És una construcció històrica que encara manté el seu esperit comercial. Actualment es venen productes que abans eren indispensables com serien les flors. Tradicionalment el mercat venia fruites, verdures i productes càrnics.

Activitats

1) Reflexiona sobre els canvis que ha sofert aquest mercat amb l'arribada del turisme de masses. Creus que la seva funció ha canviat? Quina ha estat la seva evolució?

2) Recull dos fotografies del mercat de les dècades del quaranta i del setanta.

Museu art contemporani

Localització: Es troba en el carrer Ronda de Narcís Puget, molt a prop del Portal de Ses Taules i del baluard de Santa Lluïcia, dins la ciutat emmurallada de Dalt Vila.

Any de creació: 1969

Descripció i context històric: El museu es troba en una casa del segle XVIII. Actualment la titularitat del museu és pública i està en mans de l'ajuntament. Des de el seu començament, fa ara quasi quaranta anys, la voluntat del museu va ser exposar les obres dels artistes eivissencs o bé d'aquells pintors o escultors vinculats amb l'illa. A més a més trobem una col·lecció molt extensa de l'artista Marí Ribas, més conegut com *Portmany*. No només ens trobem amb obres d'art, sinó que hi ha restes arqueològiques, les quals es poden veure gràcies a una vidriera situada en el sòl del museu. S'han trobat restes de la ciutat fenícia, romana i islàmica. S'ha de dir que aquest museu té una sala independent fora de la casa, situada en el baluard de Santa Lluïcia. Durant la visita es tindran en compte les explicacions donades pels guies del museu i es faran una sèrie d'activitats relacionades amb alguna obra en concret.

Activitats

1) Agafa una obra de Portmany i comenta-la

2) Comenta la següent obra:

a) Autor i estil.

b) Comentari formal d'obra

c) Conclusions i valoració personal

Museu Puget

Localització: Es troba situat en el Carrer Major, en una antiga casa noble de Dalt Vila.

Any de creació: 2007

Descripció i context històric: El museu ocupa Can Comasena, un dels palaus més espectaculars de Dalt Vila. Al llarg dels seus salons ens trobem les col·leccions pictòriques de Narcís Puget Viñas i Narcís Puget Riquer. Són un pare i un fill artistes eivissencs que donaren la seva obra a l'estat. El tema principal dels seus quadres són l'Eivissa rural dels anys cinquanta i seixanta. Ambdós estan considerats com els millors artistes de la història d'Eivissa. Hi ha un total de 130 obres, les quals corresponen pràcticament als dos pintors. Els quadres que ens trobem són pintures al oli i aquarel·les. Pel que fa a la casa on està el museu s'ha de dir que és un edifici històric d'Eivissa. Hi ha parts que daten del segle XIII, altres del XVI i les més recents del XVII, XVIII i XIX. No obstant això ens centrarem en gaudir les obres d'aquests dos autors, els quals tenien un estil únic i especial. Les activitats estaran lligades amb les seves obres i s'haurà de prestar molta atenció per fer-les bé.

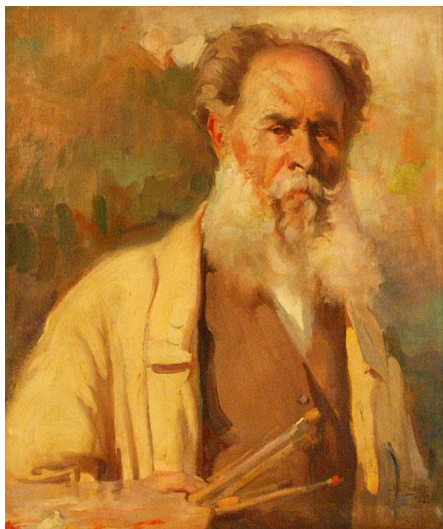
Activitats

1) Comenta la següent obra:

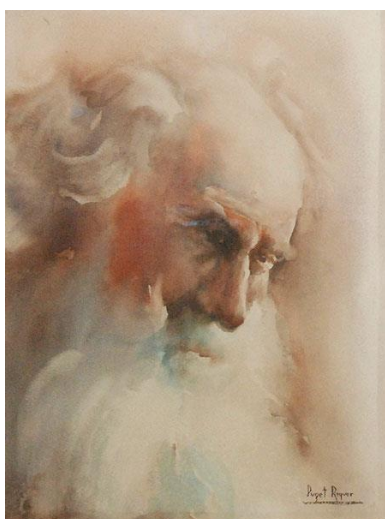

2) Quina és la diferència principal entre l'estil d'en Narcís Puget pare i en Narcís Puget fill. Esmenta-les i explícales.

3) Relaciona les obres amb el seu autor i comenta una de elles:

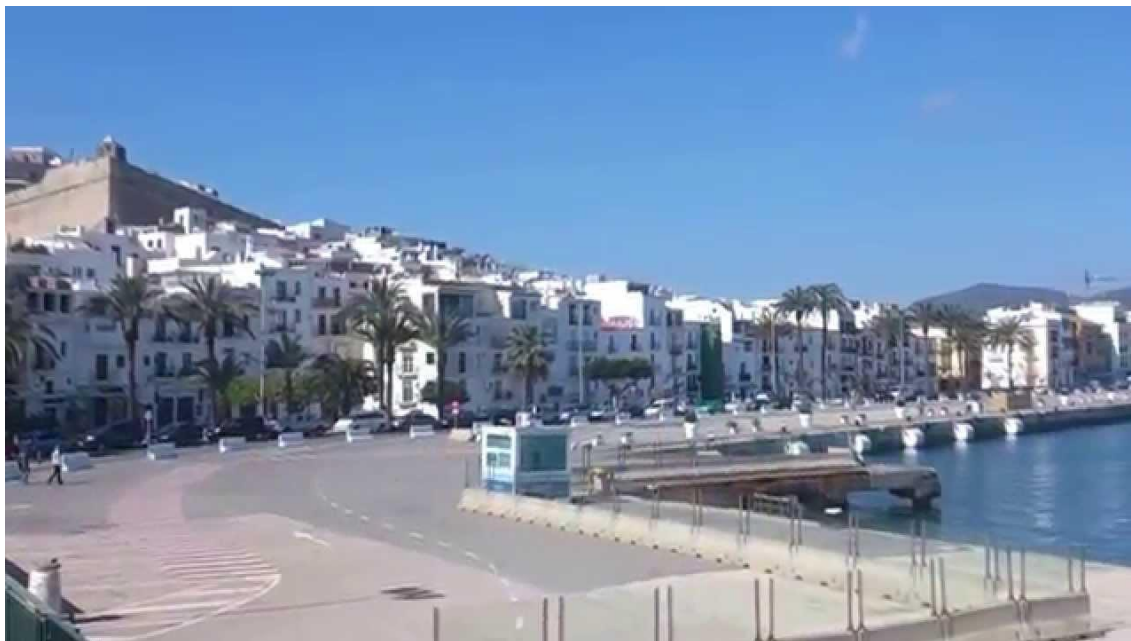
Narcís Puget Pare

Narcís Puget Fill

Barri de la Marina

Localització: Es troba situat paral·lel al port de la ciutat i comença partir de Vara de Rey fins el moll vell.

Any de creació: Segle XIV-XXI

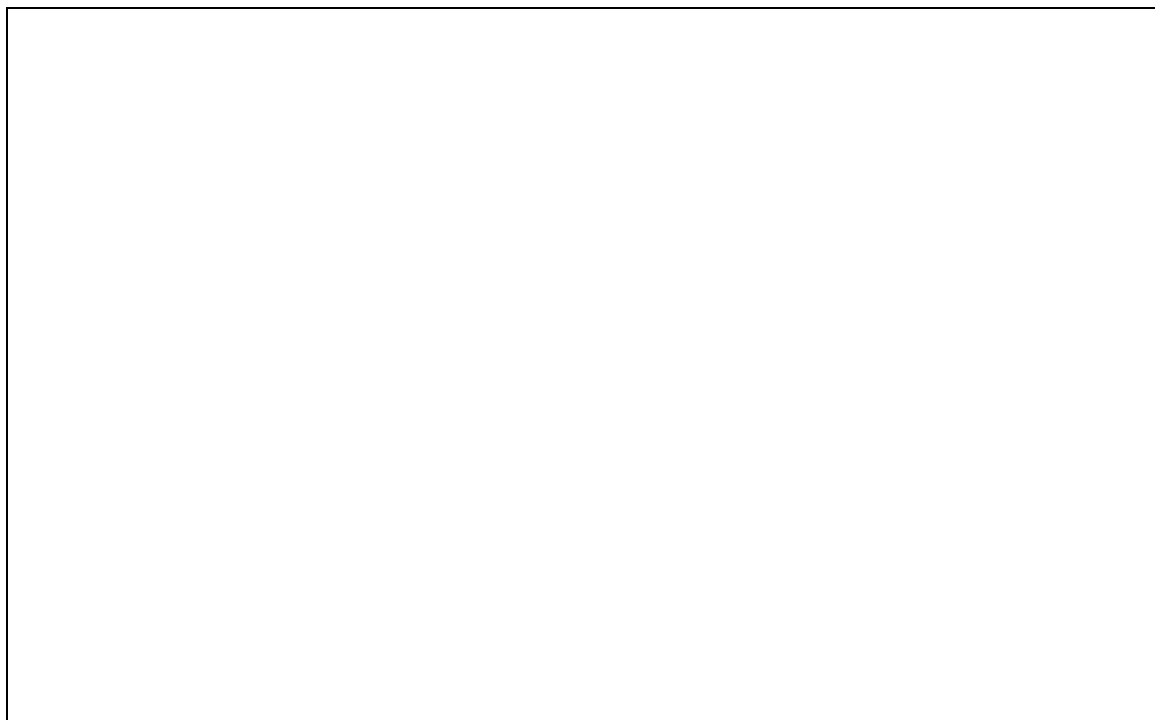
Descripció i context històric: El barri de la Marina és un dels racons més emblemàtics de la ciutat d'Eivissa. En el seu origen els seus habitants eren els pescadors i els mercaders. La creació del barri es va produir en el segle XIV, quan es va formar un nucli urbà fora de les murades. Resulta lògic, ja que els pescadors i mariners necessitaven viure prop de la mar per tenir cura de les embarcacions i les mercaderies. Al llarg del barri ens trobem amb tres punts d'especial interès: barri de Sa Penya, Església de Sant Elm i els carrers laberíntics de la Marina. El barri de Sa Penya és una escissió del barri de la Marina. Es troba situat en l'extrem de la ciutat, en la zona més allunyada de les murades. Està format per un conjunt de cases blanques, les quals eren habitades pels pescadors i fusters de la ciutat. Actualment el barri es troba en una situació depriment i només queda les infraestructures d'un temps passat.

Per altra banda l'església de Sant Elm és el temple religiós fora murada més antic de l'illa. Es va construir en el segle XV i la història no l'ha tractat massa bé. Va sofrir nombrosos saquejos dels turcs, els quals varen atacar la ciutat en varies ocasions. A més a més, durant la guerra civil espanyola va sofrir l'atac de bombardejos, els quals varen destrossar bona part de la seva estructura. Per últim hem de destacar els carrers del propi barri. Encara presents una estructura laberíntica, característica que el fa únic.

Aquest barri va tenir una importància cabdal durant el segle XIX i principis del XX. Va créixer molt a causa de l'augment de població de la ciutat i es va conformar com a nucli urbà. La seva massa social es basava en els pescadors que feien feina en el moll. A més a més s'han de destacar els fusters i mecànics que s'encarregaven d'arreglar els vaixells. El dia gran del barri és el 16 de juny, dia de la Verge del Carmen, patrona dels mariners.

Activitats

1) Explica un aspecte o edifici que t'hagi cridat l'atenció del barri i indaga en la seva història.

2) Comenta les següents imatges

Monument als corsaris

Localització: Es troba situat en la plaça d'Antoni Riquer, en el port d'Eivissa, en l'antiga estació marítima

Any de creació: 1915.

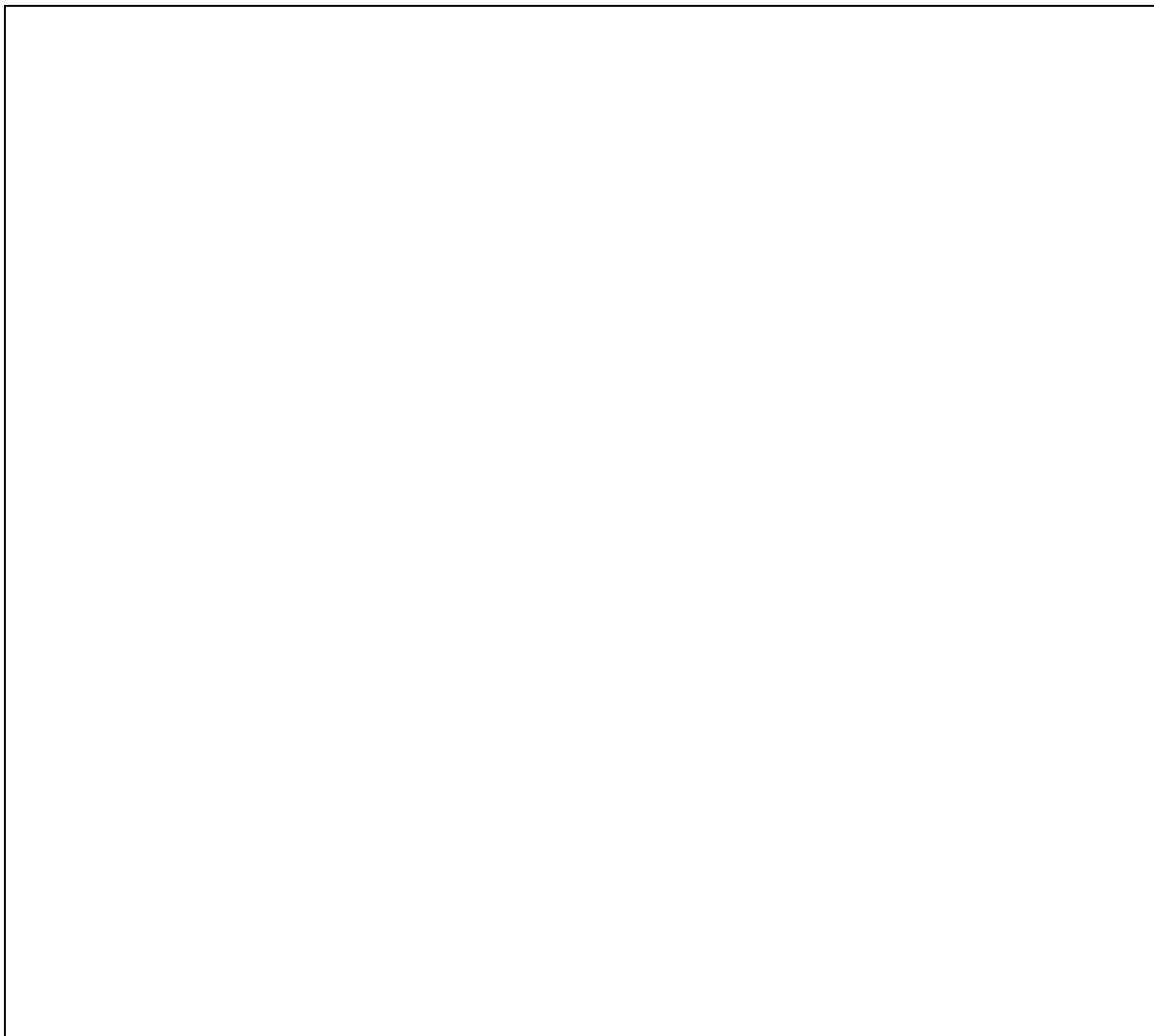
Descripció i context històric: El monument està dedicat als corsaris eivissencs que varen defensar la ciutat durant el segle XVIII i principis del XIX. La idea d'aixecar aquest monument va ser del intel·lectual eivissenc Isidor Macabich. Mentre estava investigant sobre la història dels corsaris, l'any 1905, es va donar compte que estava apunt de complir-se el centenari de la gesta de n'Antoni Riquer, corsari eivissenc que va capturar al pirata italià Michael Neveli, anomenat el Papa. El corsarisme balear i en concret l'eivissenc va rebre suport popular per part del poble. Hem de recordar que durant l'edat moderna els vaixells turcs amenaçaven les costes eivissenques. A partir del segle XVIII nombrosos navegants varen demanar la patent de cors per fer lluita a la mar.

El corsari més important va ser n'Antoni Riquer i Arabí (1773-1846), el qual va capturar el vaixell d'en Michael Neveli, anomenat El Papa. Aquest corsari era un dels més temuts del Mediterrani. Antoni Riquer es va anar per tota la Mediterrània a lluitar contra els pirates, com va ser el cas de la defensa de Cartagena, on va tenir un paper molt important. No és un fet normal que els habitants d'una ciutat aixequin un monument en honor als corsaris, ja que tenien fama de ser uns delinqüents. No va ser el cas de la ciutat d'Eivissa, ja que veien als seus corsaris com herois i com a defensors de la ciutat.

Pel que fa al monument va ser inaugurat l'any 1915. La primera pedra es va posar l'any 1906, coincidint amb el centenari de la captura del Papa. L'obra és de n'Augusto Font, un arquitecte català. Presenta una forma semblant a la d'un obelisc i és l'únic monument dedicat als corsaris que hi ha al món. Per lo tant estem davant un monument únic i molt especial, el qual no es pot entendre sense conèixer la història de la nostra ciutat.

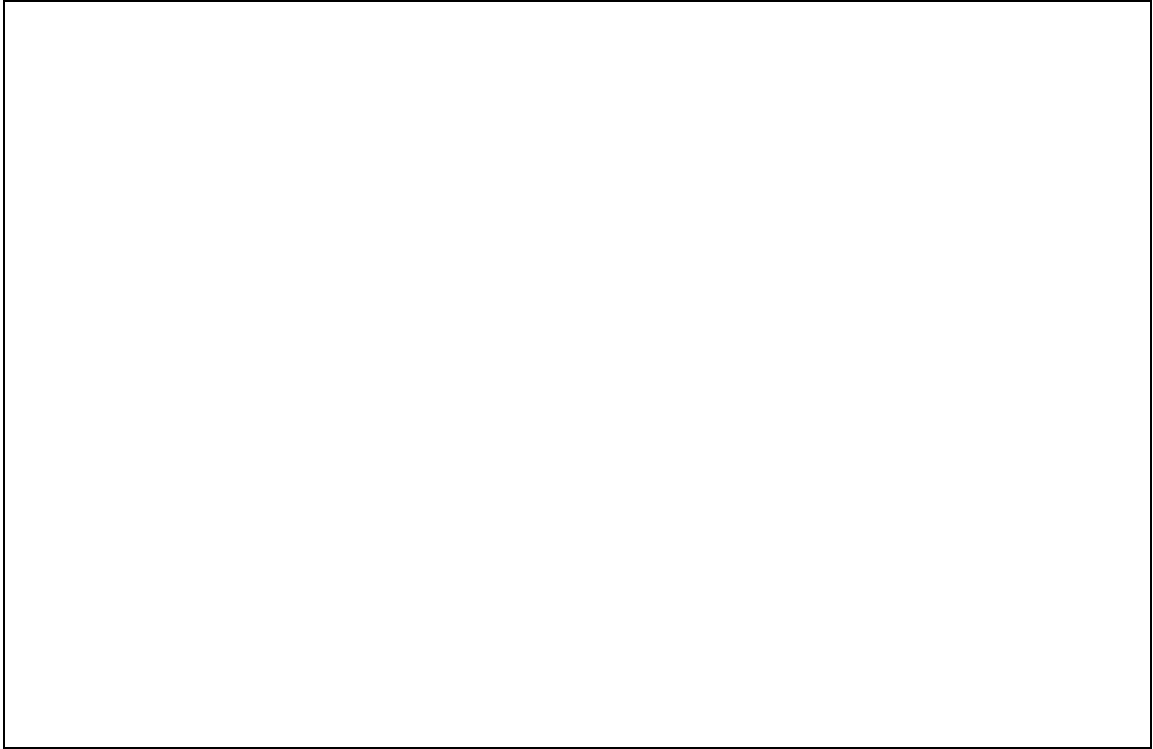
Activitats

1) Investiga una mica sobre el corsarisme eivissenc. Explica els seus principals protagonistes, les gestes més importants i la seva relació amb la ciutadania.

Activitat Final Primer ESO

1) Explica les característiques principals dels rituals funeraris observats en la necròpolis del Puig d'es Molins.

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to write their answer to the first question.

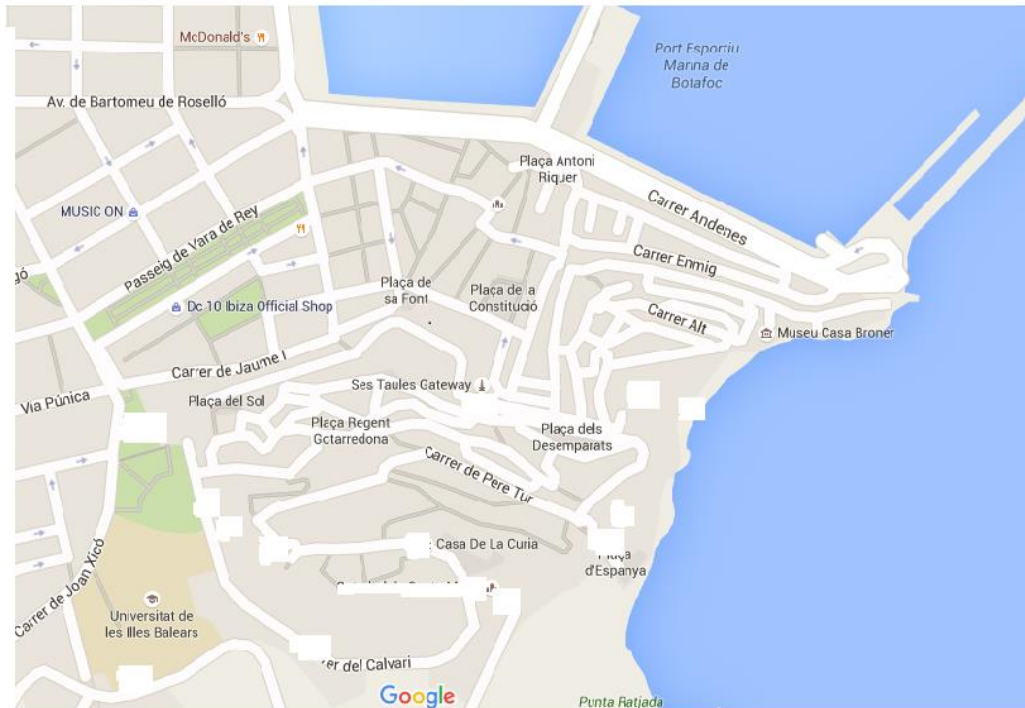
2) Explica els deus del Mediterrani que hem observat al museu.

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the student to write their answer to the second question.

Activitat finals Segon de la ESO

1) Col·loca en la següent imatge els següents monuments.

Catedral   Castell   Baluard de Santa Llúcia

2) Posa vertader o fals en les següents afirmacions sobre la visita.

- a) La Catedral es va construir sobre la mesquita de Madina Yabisa.
- b) Segons la llegenda a través del baluard de Sant Pere varen pujar els primers conqueridors.
- c) El Castell era la residència oficial del governador.
- d) L'explosió des Polvorí va ser l'any 1887.

Activitat final Quart de la ESO

1) Ordena cronològicament els següents ítems:

2) Agafa una obra d'en Narcís Puget (pare o fill) i una altra del museu d'art contemporani i comenta-la.

3) Quina és la relació entre la ciutat d'Eivissa i els corsaris? Explica els esdeveniments més rellevants.

4) Què és el que més t'ha agradat d'aquesta sortida? Fes una petita redacció explicant les teves sensacions.

Les imatges que s'han emprat per elaborar aquest itinerari s'han extret dels següents enllaços:

Poblat fenici de Sa Caleta

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Poblado fenicio de Sa Caleta*. Recuperat el 2 de maig de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/poblado-fenicio-de-sa-caleta/

Nou diari. (2016). *Recreación virtual sobre el poblado de Sa Caleta*. Recuperat el 2 de maig de 2016 des de <http://www.noudiari.es/2015/11/una-recreacion-virtual-descubre-como-era-el-poblado-fenicio-de-sa-caleta/>

Museu necròpolis Puig d'és Molins

Balears cultural. (2016). *Necrópolis Puig d'és Molins. Ibiza*. Recuperat el 2 de maig de 2016 des de:

www.balearsculturaltour.net/fichapatrimonial.php?idioma=es&pag=3&cod1=9&id=70

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Necrópolis Puig d'és Molins*. Recuperat el 3 de maig de 2016 des de: www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/necropolis-de-puig-des-molins

Centre d'interpretació Madina Yabisa:

Ibiza. Illes Balears. (2016). Museos y exposiciones. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.illesbalears.es/esp/ibiza/museos-centros2.jsp?SEC=MUS&id=00001371&lang=0001

Catedral:

Catedrales de España. (2016). *Catedral de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.jdiezarnal.com/Catedraldeibiza.html

Castell:

Eivissa Web. (2016). *Castillo de Ibiza*. Recuperat el 30 d'abril de 2016 des de www.eivissaweb.com/fotos-de-ibiza/ibiza/lugares-interes-cultural/castillo-de-ibiza/

Murada Renaixentista:

El arco de piedra. (2016). *Arquitectura militar. Murallas renacentistas de Dalt Vila, Ibiza, Islas Baleares*. Recuperat el 30 d'abril de 2016.

www.elarcodepiedra.es/index_archivos/Murallas_de_Dalt_Vila_Ibiza

Passeig Vara de Rey:

Ver fotografías. (2016). *Ibiza de antes/Ibiza de hoy*. Recuperat el 7 de maig de 2016 des de <http://www.verfotografias.com/2010/03/31/ibiza-de-antes-ibiza-de-hoy-1%C2%AA-parte/>

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Hotel Montesol*. Recuperat el dia 7 de maig de 2016 des de <http://www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/hotel-montesol/>

Teatre Pereyra:

Ibiza Style. (2016). *Teatro Pereyra*. Recuperat el dia 8 de maig de 2016 des de www.ibiza-style.com/es/category/cultural-es/tradicion/

Es mercat vell:

Ibiza Spain. (2016). *Mercat vell. Mercado Viejo*. Recuperat el dia 8 de maig de 2016 des de www.ibizaspain.es/guia/mercat-vell-mercado-viejo/

Museu d'art contemporani

Ibiza isla. (2016). *Museu d'art contemporani*. Recuperat el dia 9 de maig de 2016 des de <http://www.ibizaisla.es/visitar/mace.html>

Museu d'art contemporani. (2016). *Exposicions permanents*. Recuperat el dia 9 de maig de 2016 des de www.eivissa.es/mace/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=10&Itemid=104

Museu Puget

Solo Ibiza. (2016). *Museu Puget*. Recuperat el dia 10 de maig de 2016 des de www.soloibiza.com/ca/turisme/museu-puget/

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Museu Puget*. Recuperat el dia 12 de maig de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/museo-puget/

Barri de la Marina:

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Barri de la marina*. Recuperat el dia 13 de maig de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/la-marina-y-sa-penya/

Monument als corsaris:

Ibiza 5 sentidos. (2016). *Monumento a los corsarios*. Recuperat el dia 13 de maig de 2016 des de www.ibiza5sentidos.es/visita-ibiza/monumento-los-corsarios/